

Lhbt+
Trans personen hebben het zwaar in Turkije

IN HET NIEUWS 8-9

KLM
Biokerosine uit Delfzijl moet olie vervangen

IN HET NIEUWS 12-13

Libanon

Staakt-het-vuren voorbij na verovering fort

IN HET NIEUWS 5

Interview

Burgerberaad zoekt verbinding over migratie

IN HET NIEUWS 11

Vogelpracht

Slechtvalken gered door politiebaas

BINNENLAND 17

KINDERPORNOGRAFISCH MATERIAAL

Opnieuw kinderporno op beruchte site

Het OM haalde de omstreden site Motherless.com offline, maar die was snel weer terug. En bevat nog steeds kinderporno.

Carola Houtekamer, Georgia Oost, en Rik Wassens

AMSTERDAM

Het moest nog maar gezien worden „hoe waterdicht” de procedure is om kinderpornografisch materiaal en andere illegale inhoud te weren van het internet, zei minister David van Weel (Justitie, VVD) vorige week, toen NRC hem sprak over de beruchte website Motherless. Die was net weer online gekomen, nadat het Openbaar Ministerie de site op 7 mei uit de lucht had gehaald. Van Weel had er weinig vertrouwen in. „Mijn voorspelling is: niet.”

Dat klopt. Meteen nadat de site online kwam, stuitte NRC op tientallen AI-gegenereerde kinderpornografische beelden. Het betreft uiterst expliciete beelden, die door de gebruiker werden omschreven

als ‘sekseducatie voor Nederlandse kinderen in het kader van de lentekriebels-week’. Ook AI-gegenereerde beelden van kindermisbruik zijn illegaal. Het feit dat op de website, die nota bene de aandacht van het OM heeft, nog steeds gemakkelijk zulke beelden te vinden zijn, toont de zwakte van de huidige wetgeving tegen illegale inhoud en lakse sites- en hostingpartijen.

Het OM haalde Motherless offline na berichtgeving van NRC, de NOS en eerder CNN. De website staat bekend om beelden van mannen die seksuele handelingen uitvoeren bij ogenschijnlijk bewusteloze of gedrogeerde vrouwen. Seks met een onmachtig persoon geldt in Nederland als verkrachting. NRC vond er groepen gebruikers die tips uitwisselen voor het drogeren en verkrachten van partners en het stuitte op gebruikers die zichzelf en

de vrouwen in hun video’s als Nederlands omschrijven. Ook delen gebruikers er beelden van kindermisbruik. Alleen al dit jaar kreeg het meldpunt van expertisecentrum voor online kindermisbruik Offlimits daar vijftientig meldingen van.

In de weken na de inval handelde Motherless zo’n 20.000 meldingen af

De site draait bij het Nederlandse hostingbedrijf NForce, waar het OM een doorzoeking deed en de servers vorderde. NForce-eigenaar Simon Shlomi Elimeleh heeft de pornosite al jaren als klant via zijn bedrijfjes in Bulgarije en Israël voordat hij het hostingbedrijf over-

nam. NForce opereert vanuit datacenters in Steenbergen en Amsterdam. Eerder zat het bedrijf in Roosendaal.

Lang ging Motherless niet op zwart. Een week nadat het OM trad, was de site dus alweer in de lucht, nog steeds bij NForce. De eigenaar van de site claimde illegale video’s verwijderd te hebben en riep bezoekers op illegaal materiaal te melden. Op een speciale *transparency*-pagina worden nu alle meldingen live bijgehouden, zodat bezoekers zelf kunnen zien hoe snel moderators mogelijk illegale beelden verwijderen. Pas na het optreden van het OM op 7 mei, als de druk wordt opgevoerd, wordt de site zeer actief in het bestrijden van illegaal materiaal, zo valt uit dit logboek op te maken. In de weken na de inval handelde Motherless meer meldingen af, zo’n 20.000, dan in

de tweeënhalve jaar ervoor.

Met het verwijderen van het illegale materiaal was voor Motherless en NForce de kous af. Het politieonderzoek richt zich namelijk op de gefilmde, mogelijke verkrachting en niet op het verspreiden van de beelden. Dat is, net als in veel andere landen, niet strafbaar, licht een woordvoerder van het OM toe. „Om die reden richt het onderzoek zich niet op de hostingproviders, maar op de herkomst van het materiaal. Specifiek op de identificatie van de plegers die de seksuele handelingen verrichten bij en met deze bewusteloze vrouwen.”

De wet schrijft voor dat een hostingbedrijf niet verantwoordelijk is voor materiaal dat anderen uploaden. Pas na een melding - van be-

Lees verder op pagina 4

IN HET LAND

BUNNIK

PETRA DE KONING

Jan Struijs van 50Plus gaat géén ruzie zoeken

Lang geleden had Jan Struijs van 50Plus al eens *Geschiedenis van de Westerse Filosofie* gelezen, van Bertrand Russell. Nu leest hij

het opnieuw. Hij vertelt me over in de hal van het Postillion Hotel Bunnik, zaterdagochtend net voordat de Algemene Ledenvergadering van 50Plus begint. Hij denkt na over het stoïcisme, zegt hij, en over zichzelf als politicus: hij praat te veel. „Van een Zweedse vriend van mij, hoogleraar strafrecht, heb ik geleerd dat stilte net zo belangrijk is.” Hij wil gaan proberen of hij het kan „combineren”. „Maar ik beloof niks.”

Er zijn zo'n honderd 50Plus-leden en bij de koffie, en later ook bij de lunch, vormt zich een rijtje: een voor een willen ze iets zeggen tegen Struijs. Die was, zegt eentje, de partij komen redden „toen we op sterven na dood waren”. Al denkt niemand bij 50Plus graag terug aan het gedoe, de ruzies. Of die keer in 2023 toen de politie hun kandidaat-lijsttrekker had moeten verwijderen uit het gebouw waar 50Plus een congres had. Dat jaar haalde 50Plus geen zetels. Maar in 2025, met oudvoorzitter van de politievakbond Jan Struijs als lijsttrekker, ineens weer twee. En in peilingen staat 50Plus nu zelfs op vier.

„Je doet het keurig”, zegt een 50Plus-lid tegen Struijs. „Magnifiek”, vindt een ander. Een man die hulpgoederen naar Oekraïne brengt, komt vertellen dat hij zich voor die reis, nu hij 70 is, niet meer kan verzekeren. Een oud-vastgoedmakelaar begint over huizenbouw voor senioren: „Wil je advies? Bel me.” Er is ook iemand die Struijs een map met printjes geeft: de e-mails die hij naar 50Plus heeft gestuurd. „Maar ik hoor niks.”

Struijs doet stoïcijns: hij luistert, kijkt ernstig, zegt weinig. Alleen niet als het over voetbal gaat, hij is Sparta-fan. En ook niet tegen Marga Beerepoot uit Hoogkarspel, die zegt: „Eén ding, Jan.” Ze is net naar de wc geweest. Ze waste haar handen en het water bleef stromen. En twee drogers gingen aan.

„Zoveel verloren energie. Kan de landelijke politiek daar niet iets tegen doen?” Struijs lacht. „Jij lacht om mij”, zegt Marga Beerepoot. Nee, nee, zegt Struijs. „Jij hebt een punt.”

In zijn speech begint Struijs over een artikel in het *Historisch Nieuwsblad*, over ouderenpartijen. Die komen elke keer weer op, zegt hij, omdat de belangen van ouderen „ondersneeuwen”. En ze gaan weer „ten onder” als ze „one issue blijven” of „niet betrouwbaar” zijn. De „meest gestelde vraag” aan hem en Corrie van Brenk, het andere Tweede Kamerlid van 50Plus, was in het begin: „Gaan jullie weer ruzie zoeken?” Nu willen volgens Struijs alle partijen met hen samenwerken. „Zo snel kan het gaan in het leven, mensen.” Er wordt veel geknikt, hard geklapt.

Ouderenpartijen, staat in een artikel dat Jan Struijs had gelezen, gaan 'ten onder' als ze 'one issue' blijven

In de zaal doen een paar leden moeilijk over stemmingen en procedures. Maar niet méér dan op congressen van andere politieke partijen. „Jammer hè”, zegt Struijs tegen mij. „Alle levendigheid bij ons is verdwenen. De ME hoeft niet eens te komen.” En dan: „Grapje.”

Op de parkeerplaats, eind van de middag, zegt Struijs dat 50Plus „nog iets te veel de Jan Struijs-show” is. „Daar moet ik eerlijk over zijn.” Hij hoopt, zegt hij ook, dat het voorbij gaat. In de auto gaat hij luisteren naar jazzmuzikant Sonny Rollins. Een van zijn „helden”, net overleden. „En ik weet al waar ik toch over ga nadenken: de verspilling van water en elektriciteit. Bij de wc's.”

Petra de Koning doet elke dinsdag verslag over de Haagse politiek.

RAAD VAN DISCIPLINE

Advocaat Knoops voorwaardelijk geschorst

Na een klacht van een voormalige cliënt over financiële integriteit wordt advocaat Geert-Jan Knoops voorwaardelijk geschorst. Carry Knoops krijgt een berisping.

Boris Bouwman

AMSTERDAM

De Raad van Discipline in Amsterdam heeft advocaat Geert-Jan Knoops een voorwaardelijke schorsing van vier weken opgelegd, met een proeftijd van twee jaar, en advocaat Carry Knoops-Hamburger een berisping gegeven. Dat meldt de Stichting Ondersteuning Tuchtcolleges Advocatuur maandag.

Een voormalige cliënt van het advocatenrechtspaar, een ondernemer uit Gelderland die in oktober 2023 is veroordeeld voor de verkrachting van zijn au-pair in Zuid-Frankrijk, had een klacht ingediend bij de deken van de Orde van Advocaten. Hij voelde zich opgelicht, omdat het advocatenrechtspaar ruim driehonderd uur declareerde, waarvan 47 uur aan intern overleg op het kantoor van Knoops' advocaten. De ondernemer moest ruim 200.000 euro betalen aan het koppel, terwijl het volgens zijn advocaat Bart Swier een „eenvoudige zedenzaak” betrof.

Geert-Jan Knoops rekent 650 euro per uur, Carry Knoops-Hamburger vraagt 550 per uur, een medewerker kost rond de 250 euro. De rechtbank in Amsterdam stelde de Gelderse ondernemer afgelopen april al in het gelijk omdat de twee advocaten hem onvoldoende zouden hebben ingelicht over de kosten van de juridische procedure. Het advocatenrechtspaar moest 95.000 euro terugbetalen, oordeelde de rechtbank.

Wijzigen verklaring

Volgens de raad heeft Geert-Jan Knoops, die niet eerder een tuchtmaatregel kreeg opgelegd, het vertrouwen in de advocatuur geschaad door „te handelen in strijd met” de „voor een advocaat belangrijke kernwaarden deskundigheid en (financiële) integriteit”. Knoops adviseerde de ondernemer om diens verklaring „ingrijpend” te veranderen, schrijft de raad, terwijl er al een „duidelijke (andersluidende)” verklaring van de cliënt in het strafdossier was opgenomen.

De raad rekent het Knoops „zwaar” aan dat hij zijn cliënt niet schriftelijk op de

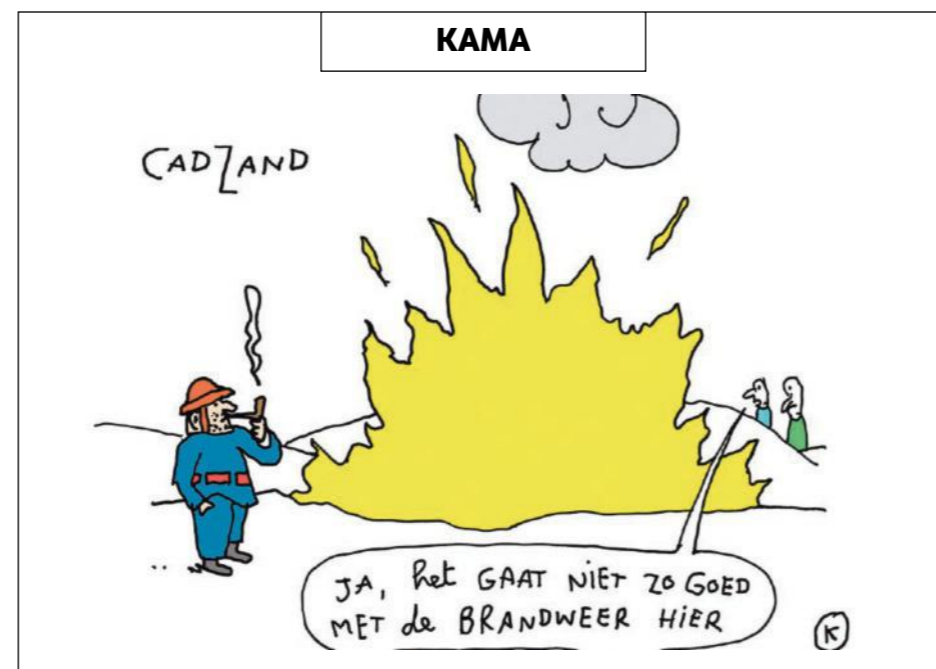
Advocatenrechtspaar Geert-Jan en Carry Knoops. FOTO FRANK DE ROO/ANP

hoogte stelde van het „aanzienlijk risico” van het wijzigen van de verklaring. Door Knoops' strategie te volgen, werd de betrouwbaarheid van de verklaring van de ondernemer aangetast, aldus de raad. Toen de advocaat zich bij de raad moest verantwoorden, had de raad niet het idee dat de advocaat doorhad dat zijn handelen „laakbaar” was.

Hoewel het strafdossier 'slechts' 225 bladzijden telde, rekende Knoops een „excessief” bedrag, luidt een ander punt van kritiek van de raad. Bovendien maakte de advocaat vooraf geen inschatting van de totale kosten. Zo werden er niet elke maand uren-overzichten verstrekt, zoals beloofd, en waren de declaraties „onoverzichtelijk”.

De raad neemt het ook Carry Knoops-Hamburger, die ook nooit eerder een tuchtmaatregel kreeg opgelegd, kwalijk dat er excessief werd gedeclareerd en het kantoor geen transparante declaraties verstrekten aan de Gelderse ondernemer. Maar bij het bepalen van de sanctie woog de raad mee dat Knoops-Hamburger heeft erkend dat er geen maandelijks urenoverzichten zijn gestuurd en zij niet de behandelend advocaat was, „ondanks het feit dat haar naam wel vermeld is op een processtuk”.

Het advocatenrechtspaar „denkt nog even na” over de vraag of ze in hoger beroep gaan bij het Hof van Discipline, laat advocaat Gerard Spong desgevraagd per telefoon weten. „Vooral de uitspraak in de zaak Geert-Jan Knoops is een lijkverhaal geworden, dus we zijn het goed aan het bestuderen.”

REPORTAGE KRIMPREGIO

Het brandweerkorps van Cadzand telt nog maar vier vrijwilligers

Het toerisme verdrukte de inwoners van de badplaats Cadzand. Elk jaar slinkt het aantal vrijwilligers voor de brandweer. Nu wil de veiligheidsregio de kazerne sluiten.

Stephan Pronk

CADZAND

De zon was nog niet op toen in Cadzand, een Zeeuwse badplaats op enkele kilometers van de grens met België, de vlammen uit het dak van een vakantiewoning sloegen. Maar Jonathan de Keuninck (37), bevelvoerder van het brandweerkorps in het dorp, sliep door. Zijn pager was niet afgegaan.

De dag ervoor had hij in de kazerne om tafel gezeten met de burgemeester en de regionaal commandant. Hun boodschap was simpel: de post heeft te weinig vrijwilligers. De kazerne moest dicht.

Zolang als De Keuninck brandweerman is, weet hij niet beter of het korps van Cadzand kampt met een tekort aan vrijwilligers. Toen hij dertien jaar geleden aanklopte, telde de ploeg rond de vijftien brandweermensen. In 2020 nog maar tien. En nu heeft de kazerne nog vier volwaardig opgeleide brandweervrijwilligers.

Niet dat het vertrek van de vrijwilligers uit de lucht kwam vallen. Want terwijl de stroom van toeristen elke zomer groeide, liep Cadzand langzaam maar zeker leeg. Sinds projectontwikkelaars de badplaats ontdekten, verschenen langs de boulevard hotels en luxe appartementen en vonden vooral starters geen plek meer.

Jaap Vasseur (58), Jenda van den Hoven (21), De Keuninck, Dylan Balfourt (24), Gianni van Quekelberge (27) en Kees van Lambalgen (46) zagen het met lede ogen aan. En ze zijn niet van plan zich zomaar neer te leggen bij het sluiten van hun post.

Mokerslag

Op een beeldscherm in de hoek van het pand, net omgebouwd van een „veredelde garagebox” in een volwaardige brandweerkazerne, kleuren de bolletjes achter de namen van de aanwezige ploegleden groen. De post van Cadzand staat op „beschikbaar”, oftewel: voldoende vrijwilligers in de buurt om uit te rukken.

Afgelopen maanden was dat vaker niet dan wel het geval. Vandaar dat de meldkamer de ploeg twee weken geleden bij de brand in het dorp niet alarmeerde. Met vier mensen, zegt De Keuninck, is dat simpelweg „niet verantwoord”.

Toch hadden de brandweerlieden er niet op gerekend dat de burgemeester die avond, twee weken geleden, deze mededeling op tafel

De brandweer in Cadzand in Zeeuws-Vlaanderen. Links onder: de tankautospuiter. Rechts onder: vakantiehuisen in Cadzand. FOTO'S WOUTER VAN VOOREN

zou leggen. Een „mokerslag”. Vasseur: „We zijn keihard aan de slag om hier mensen te krijgen, net een verbouwing gehad, en dan hoor je opeens dit.”

Nog geen maand eerder was de ploeg zelf maar weer op wervingstocht gegaan. Op Cadzandse Donderdag, het jaarlijkse dorpsfeest, al stonden ze daar vooral tussen de toeristen.

Er waren er zoals Van den Hoven, die vanuit Breskens naar Cadzand verhuisde om het korps te versterken en inmiddels vergevorderd is met de opleiding. De post is met meerdere kandidaten in gesprek. En dan zijn er nog „opstappers” zoals Van Lambalgen, die in Zeist woont maar geregeld bij familie in Cadzand verblijft en dan bijspringt. Maar: daarmee kom je nog niet aan de achttien mensen die een post op sterkte volgens het gemeentebestuur en de Veiligheidsregio Zeeland nodig heeft.

Marga Vermue, burgemeester van Sluis, vindt het zelf ook een „waardeloze situatie”. Ze prijst de inspanningen van de ploeg om

vrijwilligers aan te trekken. Maar, zegt ze, een structurele oplossing is „uit zicht geraakt”. „Er zijn gewoon meer mensen nodig.” En die heeft Cadzand volgens haar niet. De vergrijste badplaats telt zeventien inwoners.

Nog geen maand geleden waren ze zelf maar op wervingstocht gegaan

Niet alleen de brandweer loopt daar tegenaan. Ook de Koninklijke Nederlandse Redding Maatschappij (KNRM) zoekt vrijwilligers. „Het is heel moeilijk om vrijwilligers te binden”, zegt de burgemeester. „Terwijl dat wel dringend nodig is.” Het liefst ziet Vermue in elk van de zeventien kernen van Sluis een brandweerkazerne. „Maar dat is een utopie.”

Volgens Van Lambalgen ligt beleid ten grondslag aan de krimp. „De veranderingen in het gebied werden twintig jaar geleden inge-

zet. Toen de nieuwe recreatie op gang kwam, begon de boel te veranderen.” Nu telt het strand in de zomer zestigduizend ligstoelen. Tel daar de dagjesmensen bij op en je gaat richting de honderdduizend bezoekers. Zonder het toerisme, zegt hij, was Cadzand vermoedelijk nog verder verpauperd. „Maar het draaft wel wat te ver door.”

Gerucht

Indien de dertien burgemeesters die het bestuur van de veiligheidsregio vormen straks instemmen met het voornemen, gaat de post nog deze zomer dicht. De brandweervrijwilligers begonnen een petitie. Vasseur: „Ik snap heel goed het dilemma. Maar om dan ineens te zeggen: stop d'r maar mee - dat past niet.”

Volgens Vasseur is het met de tienduizenden toeristen op zomerse dagen wachten tot het een keer fout gaat. De burgemeester mailt naderhand dat ze die zorgen „begrijpt”, maar wijst erop dat bij incidenten omliggende korpsen uitrukken, zoals dat nu ook al met re-

gelmaat gebeurt. Vermue: „Natuurlijk heb je dan een iets langere aanrijtijd.”

Op die vroege ochtend van Hemelvaartsdag verscheen de eerste eenheid, van post Sluis, na veertien minuten ten tonele. Dat is binnen de wettelijke ondergrens van achttien minuten, maar buiten het streven van de veiligheidsregio om binnen dertien minuten te arriveren.

Het had er, zegt De Keuninck, „alle schijn van” dat de brand was aangestoken. Onder naburige korpsen ging al snel het gerucht rond dat de sluiting van de post in Cadzand iets met de brand te maken had. De bevelvoerder had het zijn vrijwilligers gevraagd: was d'r iets wat hij moest weten? Zulke praktijken, had hij gezegd, „staan we absoluut niet achter”.

Voor de goede orde: er is geen enkele concrete aanwijzing dat een van de vrijwilligers iets met het vuur vandoen heeft. De Keuninck: „Maar de ene dag moet het korps sluiten, de volgende nacht is er brand. Dus ik snap wel dat mensen die link leggen.”

Het voormalige gebouw van NForce in Roosendaal. FOTO MERLIN DALEMAN

De wet kan niet voorkomen dat illegaal materiaal online komt

» Vervolg van voorpagina

zoekers of bijvoorbeeld Offlimits - moeten websites illegaal materiaal offline halen. Voor kinderpornografisch materiaal sprak de branche een termijn van 24 uur af.

Bestrijding hapert

De procedures én de wet kunnen dus niet voorkomen dat illegaal materiaal online kwam, trof NRC tientallen illegale beelden aan en meldde die bij het expertisecentrum online misbruik Offlimits, dat een ontheffing van het OM heeft om kinderpornografisch materiaal te bekijken en te beoordelen. Die geclassificeerde beelden als illegaal en stuurde verwijderverzoeken naar de hostingpartij.

Het profiel op Motherless waar de betreffende beelden op stonden, ging na een paar dagen van openbaar naar privé en ruim dertig beelden werden verwijderd. De beelden waren echter ook op twee andere pornosites terug te

vinden, in een vijf minuten durende AI-gegeeneerde video, die ook door Offlimits als illegaal is geclassificeerd. De video werd op de pornosites geplaatst door een gebruiker met dezelfde naam en beschrijving als op Motherless.

NForce biedt, zo blijkt, ook aan deze twee sites netwerkdiensten aan. Het Cypriotische bedrijf Youngtek Solutions, dat beide sites beheert, is vorige week nog beboet door de Britse telecomtoezichthouder Ofcom, omdat het te weinig doet om jonge bezoekers te weren. Motherless kreeg daar, begin dit jaar, ook een boete voor van Ofcom.

Eén van de redenen dat de bestrijding van kinderporno en ander illegaal materiaal hapert, is dat de procedure vrijwel volledig afhangt van bezoekers van heftige pornosites die bereid zijn beelden te melden - waarschijnlijk een kleine minderheid. Niet zelden nadat een filmpje online is gehaald, verschijnt het kort daarna op een andere server of site, met een net iets andere naam of in een iets andere vorm. Zolang er niks gemeld wordt, hoeven de partijen niks te doen. Er is geen wetgeving die hostingpartijen verplicht om bijvoorbeeld klanten te screenen of af te

Kinderporno- grafisch materiaal Hoe NRC omging met illegale beelden

Het is illegaal om beelden van kindermisbruik te bekijken, te bezitten of te delen. De beelden waar NRC op stuitte, zijn daarom gemeld bij het meldpunt van expertisecentrum online misbruik Offlimits dat de beelden nauwkeurig analyseerde en geclassificeerde.

sluiten nadat er herhaaldelijk illegale inhoud is gevonden.

De Autoriteit online terroristisch en kinderpornografisch materiaal (ATKM) is speciaal opgericht om nalatige en kwaadwillende sites en hostingpartijen te beboeten. Maar ook die is machteloos als partijen snel reageren op meldingen, zegt voorzitter Arda Gerkens. „We moeten toe naar een zorgplicht. Sitebeheerders én hun hostingbedrijven moeten verplicht worden om actief te voorkomen dat er illegale beelden op websites staan, op straffe van sancties. Zorgplicht stond in een conceptwet, maar dat moest eruit door de komst van de Europese Digital Service Act. Daar is de zorgplicht er niet ingekomen na zware lobby door de internetsector. En dan mogen wij het niet in nationale wetgeving zetten.”

Minister Van Weel bevestigde in het gesprek dat alleen handhaven op strafbaar materiaal - plaatje voor plaatje, pagina voor pagina - onvoldoende is. „Het liefste wil je dat die bedrijven daar zelf verantwoordelijkheid voor nemen. Maar zo gaat het dus blijkaar niet. Die naïviteit moeten we echt laten varen. We zullen ze moeten dwingen.”

Reacties 'Gebruikers zelf verantwoordelijk'

Simon Shlomi Elimeleh van NForce laat weten dat NForce als hostingbedrijf niet betrokken is bij het beheer of de moderatie van Motherless.com en geen toegang heeft tot beelden die daar op staan. „De verantwoordelijkheid voor het naleven van de regels ligt bij het platform.” Desondanks heeft NForce opheldering gevraagd over het account waarop NRC kinderpornografisch materiaal vond. „Dat account bestaat sinds mei 2024 en is nu afgesloten. De beelden zijn verwijderd.” **Pornosite Motherless** reageerde niet op vragen van NRC. **Voor vragen over de twee sites van Youngtek verwijst Elimeleh naar de beheerders.**

Op de vraag of hij zelf vindt of de huidige procedures voldoende zijn om de sites van zijn klanten schoon te houden, zegt hij dat „geen partij realistisch kan garanderen dat gebruikers geen illegale inhoud uploaden. De vraag is of er een correcte procedure bestaat om ze te verwijderen als ze worden gevonden”. Motherless heeft NForce verzekerd sneller op meldingen te reageren. **De twee pornosites van Youngtek** waar NRC kinderpornografisch materiaal aantrof, laten gezamenlijk weten dat NForce aan de ene site geen hosting aanbiedt, maar alleen internetverkeer doorstuurt „voor SEO-prestaties”. Voor de andere site geldt dat nog slechts „0,0000001 procent” van de totale inhoud bij NForce staat, en dat dit het laatste overblijfsel is van een „migratie” naar een andere partij. **Gebruikers plaatsen gemiddeld 300.000 beelden per dag op de platforms**, stellen de sites, waarvoor zij „zelf verantwoordelijk” zijn. Desondanks voeren de sites zelf actief beleid tegen kinderpornografisch materiaal en werken ze samen met anti-kindermisbruikorganisaties en opsporingsautoriteiten, zo schrijven ze.

Het OM verwijst in een reactie naar een eerder persbericht, waarin het aankondigde een onderzoek te hebben geopend naar plegers van seksuele handelingen in bepaalde beelden op Motherless. Naar het hostingbedrijf zelf doet het OM geen onderzoek.

ORLOG IN LIBANON

Staakt-het-vuren in Libanon nu echt voorbij: Iran stopt gesprekken met VS

Israël veroverde zondag het beroemde Zuid-Libanese kasteel Belfort. Iran beschouwt dit als een schending van het bestand.

Hugo Schiffers en Derk Walters

AMSTERDAM

De kruisvaardersburcht stamt uit de twaalfde eeuw, maar mogelijk had de heuvel waarop hij staat al in bijbelse tijden een defensieve functie. Zondag veroverde het Israëlische leger kasteel Belfort in het zuiden van Libanon - 836 jaar nadat de islamitische krijgshier Saladin de burcht innam.

De Israëlische inname van het fort bewijst dat het staakt-het-vuren in de Libanon-oorlog, dat officieel sinds 17 april van kracht is, verleden tijd is. Israël zegt te reageren op de Libanese groepering Hezbollah, dat talloze glasvezeldrones tot ver over de grens stuurt.

Maandag bleek dat de Israëlische actie gevolgen heeft voor het andere strijdtoneel in het Midden-Oosten, dat tussen Iran en de Verenigde Staten. Volgens het officieuze Iraanse staatspersbureau Tasnim staakt Iran de gesprekken met de VS over een deal. Dit was een van de doelen van de Israëlische premier Benjamin Netanyahu: een Iraans-Amerikaans akkoord torpederen.

Netanyahu krijgt dus zijn zin. Het lukt de Amerikaanse president Donald Trump, die graag een deal met Iran wil, niet om zijn bondgenoot in toom te houden.

Netanyahu kondigde maandag ook bombardementen aan op Dahiya, een voorstad van Beiroet waar Hezbollah traditioneel sterk vertegenwoordigd is. Ook hebben alle inwoners van Libanon ten zuiden van de Zahrani-rivier, op zo'n veertig kilometer van de grens met Israël, te horen gekregen dat ze naar het noorden moeten vluchten.

Mythische tunnel

Voor veel Israëliërs heeft het kruisvaarderskasteel een symbolische waarde. Van 1982 tot 2000 bezette het Israëlische leger de burcht ook. Dat er weer Israëlische vlaggen wapperen op het fort, gelegen op een steile klif van driehonderd meter hoog en uitkijkend over de Litani-rivier, geeft Israëliërs het gevoel dat ze aan de winnende hand zijn. „We zijn verenigd, vastberaden en sterker dan ooit teruggekeerd naar Belfort”, zei Netanyahu zondag.

Vanaf eind jaren zeventig bezette de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie (PLO) het kasteel in Zuid-Libanon en gebruikte dat bij beschietingen van naburige christelijke dorpen en Israëlische grensplaatsen. De Engelse oorlogscorrespondent Robert Fisk beschrijft in zijn boek *Pity The Nation: The Lebanon War* dat hij in 1977 met Palestijnse verdedigers van Belfort tevergeefs op zoek gaat naar een mythische tunnel, die het kasteel zou

Vanuit Noord-Israël is goed zichtbaar hoe gebouwen in Zuid-Libanon beschoten worden. JALAA MARAY/AFP

verbinden met een geheime uitgang aan de voet van de heuvel waar de vesting op staat.

Fisk vertelt de piepjonge, omsingelde, Palestijnse guerrillastrijders over de inname van Belfort door Saladin. Reginald, heer van Sidon, had zich er volgens de overlevering rond het jaar 1190 met zijn mannen verschanst toen de islamitische krijgshier het kasteel belegerde.

Saladin wilde niet te veel manschappen opofferen en bedacht een list. Reginald ontving een uitnodiging om te onderhandelen. Als blijk van goede wil stuurde Saladin zijn ring naar het kasteel.

Maar toen Reginald aankwam bij Saladins leger werd hij gevangengenomen. Zijn achtergebleven manschappen moesten vanuit Belfort zien hoe hij met een zweep werd toegetakeld. Na twee jaar standhouden gaven ze zich over.

Nadat Israël het fort in 2000 had verlaten, kreeg het een iconische status in de Israëlische cultuur. De roman *Beaufort*, van Ron Leshem, werd het uitgangspunt voor de gelijknamige film die in 2008 voor een Oscar genomineerd werd. Het boek en de film vertellen het verhaal van de laatste Israëlische commandant die de burcht tegen Hezbollah verdedigde. Ook zijn er liedjes over het fort gemaakt.

De Israëlische regering heeft laten weten dat de inname van het Belfort permanent is. „We moeten

Libanon de prijs laten betalen” voor de aanvallen van Hezbollah, aldus premier Netanyahu.

Het officiële doel van deze operatie is het ontmantelen van de infrastructuur van Hezbollah en het wegnemen van „directe bedreigingen voor Israëlische burgers”, aldus het Israëlische leger. Israël weet zich amper raad met de droanes van Hezbollah, die inmiddels

tot aan Akko en Karmiël komen, op zo'n twintig kilometer van de grens met Libanon. De drones van Hezbollah worden bestuurd via glasvezelkabels, een techniek waar Israël geen effectief antwoord op heeft.

Met de inname van het Belfort breidt Israël het ingenomen grondgebied in Zuid-Libanon uit tot boven de Litani-rivier. Sommige analisten vreezen *overstretch*: zijn de Is-

raëlsche soldaten die zo ver noordelijk zitten niet heel kwetsbaar voor guerrilla-achtige aanvallen door Hezbollah? „Hoe dieper we het gebied ingaan, hoe meer troepen we nodig hebben, hoe kwetsbaarder we zullen zijn en hoe meer slachtoffers we zullen hebben”, zo citeert *The New York Times* Eyal Ben-Reuven, een gepensioneerde Israëlische generaal.

Israël verlegt zijn „voorwaartse verdedigingslinie” steeds verder naar het noorden. Dit past in de doctrine van de Israëlische regering dat het met militair geweld innemen van grondgebied van vijandige buurlanden noodzakelijk is om de eigen burgers te beschermen. Meer dan 1 miljoen Libanezen zijn ontheemd en Israël maakt dorpen in Zuid-Libanon met de grond gelijk, vergelijkbaar met de methodes die het in Gaza toepaste.

De Israëlische machthebbers vreezen de laatste tijd openlijk dat Iran en de Verenigde Staten een akkoord sluiten dat ook de oorlog in Libanon zal beëindigen. Voor die tijd was het doel zo veel mogelijk grondgebied veroverd te hebben, omdat ingenomen gebied vaak het uitgangspunt wordt van vredesonderhandelingen. Dit is ook de manier waarop Israël bij het ontstaan van de staat, in 1948, een veel groter gebied wist in te nemen dan door de Verenigde Naties.

Israël herovert fort Belfort

Een Fender Stratocaster gitaar uit 1954. FOTO NIGEL OSBOURNE/REDFERNS)

Eric Clapton op een Stratocaster. FOTO ANP

PROFIEL FENDER 'STRAT' STRATOCASTER

Voor de 'strat' hoef je niet meer bij Fender te zijn, vinden gitaristen

Fender wil kleinere gitaarbouwers verbieden zogeheten 's-type' gitaren te maken. Waarom wekt dat zo veel woede op? Wat maakt deze gitaar bijzonder? En: hoe klinkt-ie eigenlijk?

Melle Meijer
AMSTERDAM

Denk aan een elektrische gitaar. Grote kans dat je - bewust of onbewust - denkt aan een Fender Stratocaster. Een getailleerde 'body' met die twee typische asymmetrische hoortjes. Drie draaiknoppen, een schakelaar en drie elementen - de magnetische spoeltjes waarmee de trilling van de snaren wordt omgezet in een elektrisch signaal. De aangeschroefde hals met f-vormige kop en alle stemmechanieken aan dezelfde kant.

Het is niet gek dat je juist deze gitaar voor je ziet. Bijna iedere gitarist heeft er weleens een in zijn handen gehad. Typ de woorden 'elektrische gitaar' in op Google Afbeeldingen en twee van de drie gitaren die je te zien krijgt zijn Stratocasters. De emoji voor een elektrische gitaar? Je snapt het punt.

Het model, door gitaristen vaak liefkozend de 'strat' genoemd, is het meest gebruikte en meest gekopieerde gitaarmodel ter wereld. Maar voor hoelang nog?

Dit voorjaar daagde bouwer Fender de relatief onbekende Chinese produ-

cent Yiwu Philharmonic voor de rechter in Düsseldorf. Dat bedrijf exporteerde via AliExpress 'S-Type' gitaren ('S' voor Stratocaster), onder meer naar Duitsland. De vorm van de gitaar zou volgens Fender binnen het Europese auteursrecht gelden als toegepaste kunst, en dus beschermd zijn tegen intellectuele diefstal. De rechter stelde Fender bij verstek in het gelijk: Yiwu Philharmonic mag geen Stratocasters meer maken, aanbieden of distribueren in de Europese Unie. Doet het Chinese bedrijf dat toch, dan riskeert het 250.000 euro boete per exemplaar.

Voor Fender genoeg aanleiding om nog eens te proberen wat de gitaarfabrikant in 2009 al zonder succes probeerde in de Amerikaanse rechtbank: een monopolie op het gitaarmodel afdwingen. Toen oordeelde de rechter dat de gitaarvorm zulk gemeengoed was geworden in de gitaarwereld dat het intellectuele eigendom niet enkel aan Fender was voorbehouden.

Toch ontvingen verschillende Amerikaanse en Europese gitaarbouwers de afgelopen weken sommatiebrieven om de productie van s-type gitaren te staken, exemplaren die op de Europese markt verkocht werden terug te roepen en voorraden te vernietigen.

En nu zijn gitaristen boos. Verschillende gitaarinfluencers op YouTube verbraken hun banden met Fender. Gitaarproducent LSL Instruments zamelde via GoFundMe bijna 50.000 pond in om de sommatie van Fender aan te vechten in de rechtbank.

Waarom wekt de actie van Fender zoveel woede op? Wat maakt het deze gitaar zo bijzonder? En: hoe klinkt-ie eigenlijk?

Democratisch instrument

Wie aan de geliefde Stratocaster komt, komt aan de geschiedenis van de popmuziek. Een aantal van de grootste gitaarvernieuwers - Hendrix, Clapton, Van Halen - zwoeren erbij. Opvallend in die geschiedenis is de veelzijdigheid van muziekstijlen waarvoor het gitaarmodel geschikt is: pop, blues, funk, metal. Welk genre eigenlijk niet?

Een van de redenen daarvoor is de configuratie van de elementen, of 'pick-ups'. In tegenstelling tot de meeste andere elektrische gitaren heeft een stratocaster er maar liefst drie, die je met een schakelaar op vijf verschillende manieren aan en uit kunt zetten. Het warme, bijna ronkende geluid van het hals-element, de rinkelende belletjes van de combinatie

tussen de hals- en de middelste pick-up, het bijtende brug-element: het zit er allemaal in.

Extra pijnlijk in het licht van de huidige ophef is dat de Stratocaster aanvankelijk juist een gitaar voor iedereen was, een democratisch instrument bij uitstek. Gitaarbouwer Leo Fender bracht het model in 1954 op de markt als vervolg op de succesvolle Telecaster, met een paar aanpassingen die het speelgemak moesten vergroten. De achterkant van de body van een strat is zo uitgesneden dat-ie beter op het menselijk lichaam aansluit. De zogenaamde dubbele 'cut-away', de ruimte die bij een strat aan beide zijden van de hals is uitgesneden, maakt de hoge registers beter speelbaar. Stratocasters bestaan bovendien uit veel losse, in elkaar geschroefde onderdelen, wat ze makkelijk te personaliseren en repareren maakt.

Geen toeval dus dat je een rockgitarist zelden een Gibsongitaar ziet modelen. Als je zo'n gitaar, met vastgelijmde hals en vaak kwetsbare klankkast, kapot slaat, kan-ie daarna bij het grof vuil. De geweldsuitbarstingen van Kurt Cobain of Pete Townshend: allemaal op Fenders gericht. Zelfs als je daar echt goed mee tekeer gaat, breek

Dat bijna ronkende geluid, de rinkelende belletjes, het bijtende brug-element: de 'strat' heeft het allemaal

AZC ZEIST

Harde politieaanpak in azc van zwangere vrouw roept boze reacties op

Van een aanhouding gaan online videobeelden rond. Waarom liep het half mei uit de hand?

Or Goldenberg en Martin Kuiper
AMSTERDAM

Iets voor tien uur 's avonds op 19 mei komt bij de politie een melding binnen. Het is hommeles in het asielzoekerscentrum in Zeist, een opvang met plek voor vierhonderd personen. Er zou sprake zijn van een vernieling en een bedreiging.

Op een filmpje is te zien hoe een agent in uniform op een zwangere vrouw met rood haar afloopt. Als hij haar arm wil grijpen, draait ze weg. Een collega met hond komt erbij en pakt haar arm vast; de vrouw valt hard tegen de grond.

Een man in zwart overhemd veert op. Hij stormt op de politie-man af die de vrouw naar beneden trok. Hij deelt een klap uit. De agent slaat terug met zijn wapenstok.

Het filmpje is inmiddels massaal online gedeeld. De politie wil inhoudelijk niet op de zaak ingaan. De man in de zwarte blouse heeft online zijn kant van het verhaal gepubliceerd. Hij heet Wesam Miqdad, is dertig jaar en komt uit Palestina, zegt hij.

Miqdad schrijft op Facebook dat de vrouw met rode haren zijn echtgenote is en negen maanden zwanger was toen de agent haar hardhandig naar de grond werkte. Vijf dagen later is ze bevallen van een dochter.

De hardhandige politieaanpak zorgt voor veel boze reacties online. Ook internationale media pikken het incident op. Al Jazeera kopte: *Dutch police filmed throwing pregnant woman to ground*. De VN-rapporteur voor de mensenrechten in Palestijnse gebieden, Francesca Albanese, deelde ook de beelden op X. „Nederlandse vrienden”, schreef ze, „als je dit tolereert, zullen je kinderen de volgende zijn”, een zin die verwijst naar een num-

Verschralende markt
Dat Fender uitgerekend nu, 72 jaar nadat de eerste stratocaster het licht zag, de juridische aanval kiest, is ook geen toeval. Na een oplaaiing van de vraag naar gitaren in de coronapandemie zakt de markt langzaam weer in. Bovendien heeft het bedrijf te maken met fikse heffingen onder Trump en steeds betere, meer betaalbare concurrentie.

Onder gitaristen heerst langer het idee dat je voor de Stratocaster met de beste prijs-kwaliteitverhouding niet meer bij Fender moet zijn. Als bedrijf dat een half miljoen gitaren per jaar maakt, kan het simpelweg niet dezelfde tijd en aandacht in een gitaar stoppen als een kleinere gitaarbouwer.

Waar je als liefhebber voor betaalt is de geschiedenis. Het feit dat je favoriete gitarist ook een Fender bespeelt. Dat iconische logo'tje op de kop. Maar niet per se voor de beste gitaar. YouTube-gitarist Rhett Shull vatte de frustratie in de gitaristengemeenschap treffend samen: „Wil je meer Stratocasters verkopen? Maak dan betere Stratocasters.”

mer van de rockband Manic Street Preachers.

De video leidt tot zoveel boze reacties dat de politie op zondag besloten heeft dat het niet meer mogelijk is om op sociale media te reageren op een eerdere post over het incident. Volgens een politiewoordvoerder was er sprake van „de meest heftige bedreigingen”. De woordvoerder gaat niet in op de inhoud van die bedreigingen en meldt niet of het ook persoonlijke bedreigingen van individuele agenten betreft. Zaterdag maakte de politie bekend dat het gebruikte geweld tijdens de aanhouding wordt onderzocht. De politie wil verder niet ingaan op vragen van NRC en zegt later met een reactie te komen.

Asielaanvraag 2 keer afgewezen

In 2024 belanden Miqdad en zijn vrouw in Nederland. In de zomer dient hij zijn eerste aanvraag in, maar deze wordt afgewezen. Een jaar later probeert hij het nog een keer, ook nu wijst de immigratiedienst zijn verzoek af. Miqdad mag vanaf dat moment twee jaar Europa niet inreizen en moet Nederland verlaten.

Beelden hardhandige aanpak zorgden ook internationaal voor ophef

De jaren daarvoor zwierf hij al door Europa. Wanneer Miqdad Gaza precies heeft verlaten, wordt niet duidelijk, maar zelf schrijft hij op Facebook dat hij tien jaar geleden naar Europa vluchtte. Zijn vrouw woont eerst in Duitsland en krijgt daar een verblijfsvergunning. Hoe en waar de twee elkaar hebben leren kennen is niet duidelijk.

Miqdad heeft vier jaar gevangen gezeten in Griekenland. Waarom hij niet in de gevangenis zat, schrijft hij niet in zijn bericht. Hij kreeg wel in Griekenland het gevoel „dat vluchtelingen daar niet gelijk worden behandeld”, schrijft hij.

Volgens de Griekse nieuwssite Zougla.gr hoorde hij echter bij een drugsbende die in Athene actief was. Nadat hij vrijkomt, trouwt Miqdad in Berlijn met zijn vrouw.

Terwijl het stel in Nederland inmiddels van opvanglocatie naar opvanglocatie wordt overgevoerd, raakt zijn vrouw zwanger. Miqdad hoopt dat Nederland grip heeft voor hun situatie, als land „dat mensenrechten respecteert”. Zijn (asiel)advocaat wil vragen over haar cliënt niet beantwoorden en wil het politieonderzoek afwachten.

Worsteling in azc

Overstuur loopt Miqdad op 19 mei naar zijn kamer. Daar maakt hij zijn televisie en koelkast kapot. Hij zou zojuist hebben gehoord dat zijn broer in Gaza is overleden, vertelt de vrouw van Miqdad in een breed gedeeld videogesprek met Diana Zwart en Martijn Koops, boegbeelden van de anti-asielclub Nationaal Protest. „Daarna was hij gestrest”, zegt zij.

Het COA belt de politie, standaardprocedure. Als de politie arriveert houdt Miqdad zich koest. „Mijn vrouw had me gezegd dat ik rustig mee moest werken”, zegt hij. Maar als hij ziet hoe een agent zijn vrouw tegen de grond smijt, gaat hij toch door het lint. „De politie wist dat mijn vrouw zwanger was.” Drie agenten werken de man tegen de vloer. De vrouw wordt intussen aan haar sjaal en arm weggetrokken. Maar wat er aan de worsteling voorafging, is niet te zien op de video. En: door wie de opname is gemaakt is evenmin bekend.

Miqdad wordt gearresteerd en zit vier dagen 'vast', zegt hij. Het COA kan op verschillende manieren optreden tegen bewoners die over de schreef gaan. Ze kan ze voor een week tot een maand overplaatsen naar een andere locatie, of het weekgeld inhouden. Of dat hier gebeurd is, wil de COA-woordvoerder niet zeggen. Het COA wil verder niet op het incident ingaan en verwijst door naar de politie. „We gaan niet in op persoonlijke casussen.”

Een toegangsbord bij het azc in Zeist. FOTO REMKO DE WAAL/ANP

Alek Demir (19) in zijn nieuwe woonkamer in Ankara, waar hij sinds drie weken woont.

REPORTAGE TRANS ZIJN IN TURKIJE

In Erdogans Turkije worden trans personen gezien als een gevaar

Wie in Turkije in transitie wil, krijgt steeds meer te maken met strengere regels die het traditionele gezin moeten beschermen. Transzorg wordt van medische kwestie een politieke strijd. „De staat bepaalt wie de medicijnen wel en niet mag gebruiken.”

Door **Suzan Yücel** Fotografie **Efekan Akyuz**

Alek Demir en transactivist Ecmel Deniz (27) van Hormon Hakkın Kolektifi zitten met een vriendin op een terras in Ankara.

ANKARA

Alek Demir (19) voelde als kind al dat hij anders was. Als hij op zijn dertiende online leest over trans zijn, valt het kwartje. „Eerst dacht ik dat ik genderfluïde was of lesbisch. Ik wist nog weinig over gender en identiteit. Pas later begon ik echt te begrijpen: ik voel me geen meisje, ik ben een jongen”, vertelt hij op de bank in zijn flat in Ankara. Demir, student Taal en Letterkunde aan de universiteit van Ankara, verhuisde drie weken geleden naar een nieuwe woning en woont nu samen met een vriendin en hun twee katten. De avond ervoor hebben ze samen zijn gekrulde haar blauw geverfd. Aan zijn gelakte nagels kleven nog restjes blauwe verf.

Sinds kort zijn de regels in Turkije voor hormoonbehandelingen veel strenger geworden en is de leeftijd om die te krijgen verhoogd van 18 naar 21 jaar. Dat besluit hangt samen met het ‘Jaar van het Gezin’, zoals de Turkse president Recep Tayyip Erdogan 2025 omdoopte. Erdogan haalt al jaren fel uit naar de lhbt+-gemeenschap, die hij geregeld neerzet als pervers en als een bedreiging voor de

traditionele waarden. „Lhbt+ is een vergif dat geïnjecteerd is in het instituut van de familie”, zei Erdogan erover.

Toen Turkije zich in 2021 terugtrok uit de Istanbul-conventie, het internationale verdrag tegen geweld tegen vrouwen, was dat moeilijk los te zien van Erdogans retoriek rond trans personen. Volgens de regering zou het verdrag „normalisering van homoseksualiteit” in de hand werken. Sindsdien is de druk op de lhbt+-gemeenschap verder toegenomen. De pride werd in 2015 al verboden. Steeds meer queer artiesten liggen onder vuur in regeringsgezinde media en worden soms vervolgd vanwege „obscentiteit”. In januari maakte de staatsomroep TRT een documentaire met de titel ‘Rainbow fascism’.

Omdat het in korte tijd zo veel moeilijker is geworden om een hormoonbehandeling te krijgen, werd in maart belangenorganisatie Hormon Hakkın Kolektifi opgericht. Letterlijk: het ‘Ik heb recht op hormonen’-collectief. „Toen de leeftijdsgrens van 21 jaar werd ingevoerd, zijn we samen met andere activisten en organisaties aandacht gaan vragen voor hormonale zorg en lichamelijke autonomie van trans personen”, vertelt oprichter en transactivist Ecmel Deniz (27) op een

terras in Ankara. „Door de politieke druk moesten we snel reageren op nieuwe wetsvoorstellen en aanvallen vanuit de overheid. We proberen niet alleen tegen die leeftijdsgrens te strijden, maar breder aandacht te vragen voor de gezondheidsproblemen waar trans personen mee te maken krijgen.”

Uitgebreid medisch traject

Voor Demir zijn de consequenties van een hogere minimumleeftijd groot. In 2024, toen hij zeventien was, begon hij met testosteron om fysieke mannelijke kenmerken te ontwikkelen. Hoewel voor testosteron officieel een recept verplicht was, kon het middel destijds in sommige Turkse apotheken nog relatief gemakkelijk worden verkregen. Later dat jaar werd de handhaving strenger en moest hij alsnog een uitgebreid medisch traject doorlopen om een recept te krijgen.

„Eerst moet je naar een psychiater. Daarna word je langs allerlei afdelingen in het ziekenhuis gestuurd om handtekeningen te verzamelen. Voor hormoontherapie heb je toestemming nodig van meerdere artsen en commissies. In sommige ziekenhuizen duurt dat jaren, of eisen ze dat je ouders erbij betrokken worden. Ik had geluk met de Hacettepe Universiteit in Ankara. Daar ging het relatief snel: binnen vijf maanden kreeg ik toestemming voor hormonen.”

Met dat officiële document kon hij vorig jaar opnieuw testosteron ophalen bij de apotheek. Tot de Turkse regering opnieuw strengere regels invoerde. In juni haalde Demir nog zijn eerste dosis testosteron op. Twaalf dagen later werd de minimumleeftijd verhoogd naar 21 jaar en kon hij er wederom niet meer aan komen. Terwijl hij het officiële recept van toen in zijn hand houdt, zucht hij: „Als ik had geweten dat het zo ingewikkeld zou worden, had ik een voorraad testosteron aangelegd toen ik hier net woonde en er nog geen beperkingen waren.”

Sindsdien probeert Demir via alternatieve routes aan testosteron te komen. Tot nu toe lukt dat nog aardig. Met behulp van zijn huisgenoot heeft hij net zijn laatste dosis geïnjecteerd. Via via heeft hij inmiddels weer een nieuwe dosis gevonden. Terwijl hij aan het werk was in een café, stapte iemand op hem af en vroeg of hij nog testosteron nodig had. „Op die manier proberen we elkaar te helpen. We hebben geen officieel netwerk, omdat we bang zijn dat we vervolgd worden, maar informeel houden we contact over hoe we aan hormonen kunnen komen.”

Stoppen met hormonen is geen optie: „Mijn stem is veranderd, mijn adamsappel is zichtbaar geworden, mijn gezicht is veranderd... Dat zijn dingen waar ik heel lang op heb gewacht. Dit is niet zomaar iets tijdelijks voor mij: dit is wie ik ben.”

Strafbaar stellen publieke uitingen

Behalve het verhogen van de leeftijdsgrens, lekte er vorig jaar ook een concept uit van een nieuw justitieel hervormingspakket. Het idee was dat bepaalde publieke uitingen over queer identiteit strafbaar konden worden gesteld, met gevangenisstraffen tot drie jaar. Na felle kritiek vanuit de samenleving en mensenrechtenorganisaties verdwenen die voorstellen uiteindelijk weer van tafel. Toch laat het lek volgens activisten duidelijk zien welke richting de regering op wil.

Deniz geeft aan dat ze met Hormon Hakkın Kolektifi proberen rechtstreeks met politici en ministers in gesprek te gaan, maar dat dat vrijwel onmogelijk is geworden. „Zelfs op onze

”
Toen we onlangs een petitie wilden afgeven werden we omsingeld door de politie en dreigden er arrestaties

Ecmel Deniz
behartiger trans belangen

officiële verzoekschriften krijgen we vaak geen antwoord. Toen we onlangs een petitie wilden afgeven bij het ministerie van Volksgezondheid, werden we omsingeld door de politie en dreigden er arrestaties. Via individuele parlementariërs van oppositiepartijen hebben we nog wel contact, maar dat blijft beperkt tot symbolische steun. Openlijk lhbt+-activisme in het parlement is de laatste tien jaar vrijwel onmogelijk geworden.”

Ook artsen en psychiaters die genderbevestigende zorg - om transgender en non-binaire mensen te helpen zich meer thuis te voelen in hun eigen lichaam - aanbieden of zich daar publiekelijk over uitspreken, krijgen steeds vaker te maken met intimidatiecampagnes. Zo werd een psychiater in 2021 in regeringsgezinde media aangevallen vanwege zijn werk rond transzorg en later ook fysiek mishandeld. Een van de eerste openlijke trans-artsen van Turkije verloor haar baan in een staatsziekenhuis, nadat collega's hadden geklaagd dat haar aanwezigheid „in strijd met de moraal” zou zijn. Hoewel een rechter dat ontslag later teruggedraaide, werd ze dit jaar opnieuw uit haar functie gezet. Tegen haar loopt inmiddels ook een juridisch onderzoek.

Inmiddels circuleren er voorstellen om de minimumleeftijd voor hormoonbehandelingen en juridische gendertransitie te verhogen naar 25 jaar. Daar komt het plan bij dat trans personen permanent onvruchtbaar moeten zijn om hun gender juridisch te kunnen wijzigen. Ook is het de bedoeling dat zowel artsen die hormoonbehandelingen aanbieden als trans personen zelf strafbaar kunnen worden gesteld, schrijft mensenrechtenorganisatie Amnesty International in een factsheet.

Lichamelijke autonomie

De regering presenteert de strengere regels als een manier om individuen, het traditionele gezin en de samenleving te beschermen. Maar volgens zowel Demir als Deniz draait het beleid vooral om ontmoediging en controle. Zij stellen dat de regering zich daarbij niet baseert op wetenschap of medische expertise, maar op ideologische opvattingen over gender en familie. „We worden een systeem ingeduwde waarin de staat bepaalt wie deze medicijnen wel en niet mag gebruiken”, zegt Deniz. „Dit gaat niet alleen over toegang tot een medicijn, maar over lichamelijke autonomie en wie daarover mag beslissen.”

Door het steeds conservatievere klimaat in Turkije voelt Demir druk om snel een geslachtsbevestigende operatie te regelen. „Bij de psychiater zeiden ze: vraag die toestemming nu alvast aan, voordat ook daarvoor beperkingen komen. Eerst kwamen de regels rond hormonen, straks misschien ook voor operaties. Als er later een verbod komt, maak je met zo'n vergunning misschien toch nog kans op een operatie.”

De ouders van Demir reageerden aanvankelijk verdrietig en afkeurend op zijn coming-out. Ze waren bang dat hij zijn toekomst zou weggooien. Inmiddels zijn ze milder geworden. Vooral van zijn zus kreeg hij direct steun. „Mijn moeder doet in ieder geval haar best om mijn nieuwe naam te gebruiken, en dat had ik eerlijk gezegd niet verwacht. Mijn vader noemt me soms nog bij mijn oude naam of zegt ‘mijn dochter’, maar zolang hij me in het openbaar niet out, stoort me dat minder. Belangrijker vind ik dat hij heeft gezegd dat hij er voor me zal zijn als ik ooit een operatie onderga.”

De mooiste NRC-interviews over die ene grote vraag

Sinds 2020 interviewt NRC mensen met uiteenlopende expertises en levenservaring over die ene vraag waar iedereen een antwoord op zoekt: wat maakt het leven de moeite waard? In dit boek, samengesteld door de bedenkers van de reeks, zijn de beste interviews gebundeld.

Bestel het boek door de QR-code te scannen of ga naar nrcwebwinkel.nl/boek

Adviesprijs 22,99
20,99

Verschijnt op 9 juni
Bestel nu alvast bij NRC Webwinkel

- › Bekend van de populaire interviewreeks in de krant
- › Inspirerend en hoopvol
- › Het ultieme cadeauboek, gemaakt door NRC

nrc boeken

De Noorse premier Jonas Gahr Støre schudt de hand van de Amerikaanse president Donald Trump tijdens een bijeenkomst in Egypte over Gaza in oktober 2025. FOTO YOAN VALAT/ANP/EP

INTERVIEW JONAS GAHR STØRE NOORSE PREMIER

‘De Amerikanen zijn nog steeds onze belangrijkste bondgenoot’

Støre ziet dat de VS hun blik minder op Europa richten. Maar een breuk? „Onze militaire samenwerking is hechter dan ooit.”

Mark Lieveisse Adriaanse

LILLEHAMMER

Kunnen de Europeanen in de NAVO nog op de Amerikanen rekenen, nu de Amerikanen de veiligheid van Europa niet langer essentieel vinden voor hun eigen veiligheid? De Noorse premier Jonas Gahr Støre twijfelt geen seconde en schudt zijn hoofd. „Ik beschouw de afspraken die we binnen de NAVO maken nog steeds als een belangrijk uitgangspunt.”

Hij begint over de NAVO-top in Den Haag, een jaar geleden. „Daar werden we het eens over een verbeterde commandostructuur en regionale defensieplannen. En we waren het erover eens dat de trans-Atlantische alliantie nog steeds van grote waarde is. Dat de Verenigde Staten hun aandacht verleggen naar andere delen van de wereld is niet nieuw. Dat is gaande. Het betekent dat Europa een grote verantwoordelijkheid moet nemen voor de veiligheid van het continent, voor elk land afzonderlijk en gezamenlijk, en dat is óók gaande.”

Ivo Daalder, Amerikaans ambassadeur bij de NAVO ten tijde van de regering van Barack Obama, ziet het somberder in. In NRC zei

hij dat het principe van „ondeelbare veiligheid” niet langer overeind staat. Europa, zei hij, is te verdeeld, terwijl de Amerikanen zich in rap tempo terugtrekken uit de NAVO.

Veel tijd om het erover te hebben heeft Støre niet. Hij staat in de tuin van een hotel in de Noorse stad Lillehammer, omringd door scholieren, activisten en Noorse cameraploegen. Eerder op de ochtend heeft hij een conferentie over vrijheid van meningsuiting geopend. In een panel over de opkomst van autocratieën grapt Nobelprijswinnaar Maria Ressa dat Støre vriendelijk contact heeft met Trump.

Even keek de premier met een neutraal gezicht, waar dan toch een kleine glimlach op verscheen. De Amerikaanse president had begin dit jaar sms-berichten tussen de twee op sociale media gezet. Daarin drong Støre aan op de escalatie in conflicten, zoals over Groenland, Oekraïne, Gaza en hellingen. Trump publiceerde ook zijn antwoord: dat hij geen verplichting voelde om over vrede na te denken „aangezien jouw land me de Nobelprijs voor de Vrede niet toekende”.

Vorige week zei u dat de Amerikanen nog steeds de belangrijkste bondgenoot zijn van Noorwegen.

Veel Europeanen zien dat anders. Waarom ziet u het zo?

„Ik denk dat de VS belangrijk zijn omdat ze het leidende lid van de NAVO zijn. Dat is nog steeds het geval. Daarnaast werken Noorwegen en de VS samen in het hoge noorden, in het Arctische gebied, om de stabiliteit daar te bewaken. Wij leven naast het Russische nucleaire arsenaal [Noorwegen deelt een grens met Rusland]. Dat is niet tegen ons gericht, maar tegen de VS. Met het oog op hun binnenlandse veiligheid richten ze zich op het hoge noorden. Daarom is het onze belangrijkste bondgenoot.”

U ziet een verschil tussen de retoriek van Amerikaanse leiders en wat ze daadwerkelijk binnen NAVO-structuren doen?

„Ik zie in de NAVO-structuren en in onze militaire samenwerking dat die nu, zo mogelijk, hechter zijn dan ooit. Want er zijn echte problemen die we moeten aanpakken.” Støre is sinds 2021 premier van Noorwegen, dat in 1949 een van de oprichters was van de NAVO. Met Jens Stoltenberg leverde het de voorganger van Mark Rutte als secretaris-generaal. In het jaar van Støres aantreden gaven de Noren zo’n 6 miljard per jaar uit aan defensie; dit jaar groeide dat naar

zo’n 16 miljard, of ruim 10 miljard als de steun aan Oekraïne niet wordt meegerekend. Binnen de NAVO is Noorwegen een van de trouwste bondgenoten. Geen NAVO-lid spendeert per hoofd van de bevolking zoveel geld aan defensie als Noorwegen - zelfs méér dan de VS. Het speelt een grote rol in de verdediging van de ‘noordflank’: de grens met Rusland in het uiterste noorden van het land en in de beveiliging van het arctische gebied.

We moeten veel nauwer samenwerken in Europese defensieplanning

Toch moet ook Noorwegen nog meer aan defensie uitgeven, om te voldoen aan de ‘Trump-norm’ van vijf procent van het bbp die vorig jaar in Den Haag werd afgesproken. „In mijn land onderhandelen we op dit moment over een nieuw langetermijnplan voor onze defensie”, zegt Støre, „waarvoor ik hopelijk een ruime meerderheid in het parlement haal. Elk land moet zich dus aan die verplichtingen houden. En we moeten veel nauwer samenwerken in de Europese defensieplanning.”

Vorige week sloten Støre en de Franse president Emmanuel Macron een akkoord: de Noren, die lang onder de Amerikaanse nucleaire paraplu schuilden, zullen onderdeel worden van het nieuwe Franse nucleaire afschrikingsprogramma.

Noorwegen, zegt Støre, „heeft nu uitgebreidere overeenkomsten gesloten met het Verenigd Koninkrijk, Duitsland en Frankrijk. We zullen met Nederland, Polen, Canada en de Scandinavische landen eraan werken om de samenwerking in onze regio te versterken.”

Hoeveel vertrouwen heeft u erin dat, als Rusland bijvoorbeeld Noorwegen zou aanvallen, de Amerikanen u te hulp zouden schieten?

„We vertrouwen erop dat er veiligheid is, wederzijds veiligheid binnen de NAVO-alliantie. En we plannen daarvoor een oefening. Het is onze taak ervoor te zorgen dat het scenario dat u beschrijft zich niet voordoet, door een combinatie van geloofwaardige afschrikking, en geruststelling in de zin dat we stabiel zijn. We bedreigen niemand. Maar het is onze verantwoordelijkheid als leiders om ervoor te zorgen dat niemand ons bedreigt.”

INTERVIEW EDZO DOEVE INITIATIEFNEMER BURGERBERAAD MIGRATIE

‘Dit is juist een onderwerp waar we sámen uit moeten komen’

Met steun van zo’n honderd schrijvers, oud-politici en andere prominenten werd dit weekend een burgerberaad over migratie gelanceerd.

Freyan Bosma

AMSTERDAM

Nederland heeft nood aan een nieuw burgerberaad. Dat stelt Edzo Doeve, oud-topman van uitvaartbedrijf DELA. Het onderwerp: migratie - van asiel tot arbeidsmigratie. Het plan: 150 door loting bijeengebrachte Nederlanders buigen zich over de uitkomsten van het rapport van de Staatscommissie Demografische Ontwikkelingen, die onder meer voorstelt jaarlijks per saldo maximaal vijftigduizend migranten toe te laten.

Dit weekend lanceerde Doeve het initiatief samen met acht anderen, onder wie journalist Frénc van der Linden en voormalig D66-Kamerlid Jan Hoekema.

„De scenario’s van de commissie-Van Zwol worden het vertrekpunt om mensen onderbouwd hun mening te laten geven en eigen wegen te verkennen”, zegt Doeve, die zichzelf als „wegbereider” ziet.

Op 9 juni is een startbijeenkomst in Haarlem. Het burgerberaad zelf moet in het voorjaar van 2027 worden gehouden. Ruim honderd schrijvers, oud-politici en andere prominenten steunen het initiatief - van Geert Mak tot Paul Cliteur, Job Cohen en Leefbaar-oprichter Ronald Sørensen.

Edzo Doeve: „Als samenleving worden we tegen elkaar uitgespeeld door politieke partijen die zich profileren op migratie.” FOTO KEES VAN DE VEEN

Den Haag praat hele dagen over migratie. Waarom is een burgerberaad nodig?

„We zitten te veel in onze eigen bubbel. De een heeft moeite met het huidige asielbeleid en protesteert tegen de komst van een azc, de ander vraagt zich af waar die demonstranten zich eigenlijk aan storen.

„Als samenleving worden we tegen elkaar uitgespeeld door politieke partijen die zich profileren op migratie, terwijl dit juist een onderwerp is waar we samen uit moeten komen. Ik ga een heel groot woord gebruiken: het is tijd

voor een pacificatie, we moeten weer met elkaar in gesprek. De schoolstrijd is ook ooit beslecht door mensen met diametraal tegenovergestelde ideeën samen tot een oplossing te laten komen.”

En hoe moet dat dan?

„We praten al anderhalf jaar met mensen die het never nooit eens zijn met elkaar, maar die wel allemaal meer dialoog willen. Je hoeft elkaar niet te overtuigen, het gaat om verbinden. Kijk naar het recente burgerberaad over klimaat. Deelnemers wijzigden amper hun

mening maar konden toch leven met de meeste adviezen en verreweg de meeste deelnemers voelden zich gezien en gehoord.”

Een verschil: het burgerberaad over klimaat was een initiatief van Den Haag.

„Ja, dus is het spannend of de politiek gaat toegeven of ze in ieder geval willen luisteren naar onze uitkomsten. Via een Kamermotie of een brief van het kabinet zou ze kunnen laten weten het initiatief te steunen en de uitkomsten ter harte te nemen of anders met seri-

euze tegenargumenten te komen. Hebben we die toezegging vooraf niet: dan houdt het op, dan gaat het burgerberaad niet door. Het beraad is overigens niet bedoeld als kritiek op de politiek.”

Wie mag meedoen?

„Een enquêtebureau selecteert 150 mensen op basis van een representatieve steekproef. Ze letten op opleiding, regionale spreiding, leeftijd en geslacht.”

We moeten voorkomen dat het een elitair clubje wordt dat in een hotel van alles afspreekt. Uiteindelijk is dit een zoektocht van de hele bevolking. We moeten zorgen voor een connectie tussen het kleine debat van de 150 Nederlanders in het burgerberaad en de discussie die het grote publiek tegelijk zal moeten voeren. Zo zorgen we ook dat Den Haag niet om ons heen kan.”

Was u eerder betrokken bij een burgerberaad?

„Toen het Van Abbemuseum in Eindhoven in 2024 een nieuw kunstwerk voor buiten zocht, was ik mede-organisator van een burgerberaad daarover. Ik zou zelf een ander kunstwerk op nummer één hebben gezet dan het beeld dat uiteindelijk werd gekozen [The Acrobat van het Russisch-Amerikaanse kunstenaarsduo Ilja en Emilia Kabakov]. Met de uitkomst kon ik niettemin goed leven, omdat ik het belangrijker vond dat we met z’n allen in gesprek gingen. Zo ontstond een gemeenschappelijke wijsheid. Je moet niet deelnemen aan een burgerberaad als je per se een bepaald uitkomst wil. Vertrouw het proces.”

PRESIDENTSVERKIEZINGEN COLOMBIA

Trump-fan tegen sociaal-democraat in tweede ronde

Na de eerste ronde van de Colombiaanse presidentsverkiezingen zijn alleen de sociaal-democraat Cepeda en de uiterst rechtse De la Espriella nog over.

Liam van de Ven

AMSTERDAM

De uiterst rechtse presidentskandidaat Abelardo de la Espriella heeft de meeste stemmen binnengehaald bij de eerste ronde van de Colombiaanse presidentsverkiezingen. Dat melden internationale persbureau’s maandag. De la Espriella loopt met 44 procent van de stemmen net voor op de sociaal-democraat Iván Cepeda (41 procent van de stemmen).

Tenminste, zo lijkt het nu. Zowel Cepeda als de zittende president Gustavo Petro, een partijgenoot van Cepeda, willen de uitslag niet erkennen zolang die nog niet is geïnterpreteerd. Volgens Cepeda zijn de verkiezingen gemanipuleerd, maar hij heeft geen bewijs geleverd voor die beschuldiging. Omdat geen van beide kandidaten meer dan 50 procent van de stemmen lijkt te hebben gekregen, wordt op 21 juni opnieuw gestemd. Bij de eerste ronde deden veertien kandidaten mee, in de tweede ronde zullen alleen De la Espriella en Cepeda het tegen elkaar opnemen.

Aanslagen

Zoals vaker in Colombia worden de verkiezingen getekend door geweld. Guerillo’s pleegden de afgelopen tijd aanslagen op burgers met drones en explosieven. Vorige maand kwamen bijvoorbeeld 21

burgers om het leven bij zo’n aanslag op een bus. En ook politici zijn doelwit: een rechts-conservatieve presidentskandidaat werd vorig jaar door het hoofd geschoten en overleed. De nummer twee van Cepeda werd in februari ontvoerd.

De campagne gaat grotendeels over hoe om te gaan met de guer-

illo’s. En op dat vlak heeft Colombia wat te kiezen. De zakenman en advocaat De la Espriella (47) wil de militia hard aanpakken en de onderhandelingen tussen de groeperingen en de regering beëindigen.

De la Espriella presenteert zich als politieke outsider, machoman en fan van de Amerikaanse president Donald Trump. Het Colombiaanse presidentschap zou zijn eerste officiële politieke rol zijn, maar toch is De la Espriella geen onbeschreven blad. Eerder was hij al advocaat en vertrouweling van een voormalige Colombiaanse minister. Die zit inmiddels in een Amerikaanse gevangenis, hij zou geld hebben witgewassen voor de Venezolaanse president Nicolás Maduro. Met vergaande plannen speelde De la Espriella zich in de kijker bij Colombiaanse kiezers. Hij wil onder meer tien megagevangenis bouwen.

Tegenover hem staat de mensenrechtenactivist Cepeda (63). Hij was sinds 2010 eerst parlementariër en toen senator. Cepeda is juist voorstander van verdere onderhandelingen met de guerillo’s en pleit voor hogere belastingen voor veelverdieners om sociale programma’s mee te bekostigen. Hij is de zoon van een vermoorde leider van de communistische partij van Colombia, maar zelf is hij een sociaal-democraat.

In de tweede ronde zullen beide kandidaten kiezers uit het midden moeten bereiken. Maandag kondigde de rechtsconservatieve presidentskandidaat Paloma Valencia, die 7 procent van de stemmen kreeg, aan dat zij zich achter De la Espriella zal scharen. Als veel van haar kiezers zich tot De la Espriella keren, lijkt het erop dat hij op 21 juni een goede kans maakt om Cepeda te verslaan.

De la Espriella-supporter. FOTO EPA

Jan Benjamin

AMSTERDAM

Vele miljoenen euro's zijn luchtvaartmaatschappijen deze maanden meer kwijt aan kerosine. Met lapmiddelen proberen ze die extra kosten in eerste instantie op te vangen. Zo schrapt KLM in mei honderdzestig vluchten wegens de door de oorlog in Iran oplopende brandstofprijzen. Op vliegtickets zit sinds half maart een brandstof-toeslag van een paar tientjes, afhankelijk van bestemming en vluchtduur.

„We hebben nu nog voldoende brandstof in voorraad”, verzekerde president-directeur Marjan Rintel van KLM vorige week. „De zomer is voorlopig veilig.”

Maar, zegt Rintel, als de schaarste vanwege de problemen met de aanvoer van kerosine en ruwe olie uit de Golf aanhoudt tot het najaar, dan sluit KLM nieuwe ingrepen in de vluchtschema's niet uit. „Dan gaan we opnieuw kijken naar Europese routes. Vooral naar routes die we meerdere keren per dag vliegen. Dan kunnen we passagiers omboken naar een vlucht een uurtje eerder of later. Maar dat speelt mogelijk pas na de zomer. Ik heb geen glazen bol.”

Daarnaast doen luchtvaartmaatschappijen als KLM al langer aan 'hedging': via langetermijncontracten kopen ze brandstof vooruit in tegen vaste prijzen. Zo zijn ze deels beschermd tegen prijspieken. Dat biedt houvast, maar is geen structurele oplossing zolang ze afhankelijk blijven van fossiele kerosine.

En er is nog een manier waarop KLM iets wil doen aan de afhankelijkheid van het Midden-Oosten, de energiezekerheid en de strategische weerbaarheid van de Europese luchtvaart. Dat is: investeren in een eigen fabriek voor biokerosine. Dat is tegelijkertijd ook goed voor verduurzaming, en om te voldoen aan de groeiende Europese eisen op dat gebied.

Donderdag vierden KLM en de Nederlandse kerosineproducent SkyNRG de bouwstart van hun eerste biokerosinefabriek in Delfzijl. Het haperende project werd in 2019 al aangekondigd, maar de bouw in Delfzijl begon in mei pas echt. Door jaren van stikstofcrisis, coronavertraging en een moeizaam vergunningstraject zal de eerste brandstof niet eerder dan medio 2028 richting Schiphol stromen. Op dit moment is biokerosine twee tot drie keer zo duur als gewone kerosine, maar de oorlog in Iran heeft dat verschil (tijdelijk) verkleind.

Bijmengen

De fabriek in Delfzijl, DSL-01, maakt duurzame vliegtuigbrandstof op basis van gebruikte frituurolie, landbouwafval, dierlijk vet en industrieel afval uit Noordwest-Europa. Het gebruik van deze *sustainable aviation fuel* (SAF) zorgt ten opzichte van fossiele kerosine voor 60 tot 90 procent minder CO₂-uitstoot over de volledige levenscyclus. DSL-01 gaat 100.000 ton SAF per jaar maken, ruim 2 procent van de totale brandstofbehoefte van KLM.

KLM neemt vanaf 2028 voor vijftien jaar lang 75 procent van de volledige SAF-productie van SkyNRG af, voor in totaal zo'n 3 miljard euro. Dat contract werd ook al in 2019 getekend. De Europese Commissie voerde in 2023 een wettelijke bijmengverplichting voor SAF in. Van Brussel moeten luchtvaartmaatschappijen de komende jaren een oplopend percentage SAF gaan gebruiken. In 2025 bestond circa 4,6 procent van KLM's totale brandstofverbruik uit SAF. In 2024 (meest recente cijfers) bestond 0,6 procent van alle vliegtuigbrandstof in de EU uit biokerosine.

Luchtopname van het Chemie Park Delfzijl, industrieterrein Oosterhorn. Foto ANP / Hollandse Hoogte / Robbert Frank Hagens ANP / ROBBERT FRANK HAGENS LUCHTFOTOGRAFIE

VLIEGTUIGBRANDSTOF

Biokerosine uit Delfzijl moet dure olie uit Midden-Oosten voor KLM vervangen

Vluchten schrappen, extra brandstoftoeslag: KLM doet van alles tegen de kerosineschaarste. Maar een eigen fabriek voor biokerosine maakt de maatschappij pas echt onafhankelijk. En iets duurzamer bovendien.

KLM koopt zijn duurzamere brandstof nu onder meer bij Neste in Rotterdam. De fabriek van het Finse energieconcern is de grootste bioraffinaderij in Europa, met 500.000 ton SAF per jaar nu, groeiend naar 1,2 miljoen ton in 2027. Shell en BP hadden ook plannen voor biokerosinefabrieken in Rotterdam maar beide ondernemingen annuleerden die omdat ze „commercieel niet haalbaar” bleken.

De relatief beperkte capaciteit van 'Delfzijl' maakt de bouwstart van vorige week met name symbolisch. Dat KLM al in 2019 besloot om ook aandeelhouder te worden van een biokerosinefabriek is wel bijzonder. Het Nederlandse bedrijf was de eerste luchtvaartmaatschappij ter wereld die als aandeelhouder investeerde in de bouw van een eigen SAF-fabriek. Niet als klant op afstand, maar als mede-eigenaar en gegarandeerde afnemer. Inmiddels hebben ook andere Europese en Noord-Amerikaanse maatschappijen belangen in SAF-productie. Zo sloot Air France in 2024 een afnamecontract met de biokerosinefabriek van TotalEnergies in Grandpuits, bij Parijs.

Met de komst van nieuwe investeerders als Macquarie Group en pensioenfondsgroep APG is het KLM-belang in SkyNRG inmiddels teruggelopen naar minder dan 10 procent, maar het langjarige afnamecontract blijft de financiële rug-

Biokerosine

Gesloten koolstofkringloop

Biokerosine (sustainable aviation fuel, SAF) verschilt van fossiele kerosine doordat het geen nieuwe koolstof aan de atmosfeer toevoegt. Fossiele kerosine is afkomstig uit aardolie. Bij verbranding komt koolstof vrij die miljoenen jaren buiten de kringloop was opgeslagen. Dat leidt tot een netto toename van CO₂ in de lucht.

Biokerosine wordt geproduceerd uit biomassa of uit afgevangen CO₂. Die koolstof is relatief recent door planten of industriële processen uit de atmosfeer gehaald. Bij verbranding komt die koolstof weer vrij, waardoor over de levenscyclus een grotendeels gesloten CO₂-kringloop ontstaat. Volgens producenten

geeft biokerosine 65 tot 90 procent minder broeikasgasuitstoot dan bij fossiele kerosine, afhankelijk van grondstoffen en productiemethode. Ook de uitstoot van zwavel en roet is lager.

SAF lijkt genoeg op 'gewone' kerosine om te gebruiken in de huidige vliegtuigen. Luchtvaartmaatschappijen hoeven hun vloot dus niet te vernieuwen.

Bij synthetische kerosine (e-SAF) wordt CO₂ direct uit de lucht of uit industriële rookgassen gehaald en met groene waterstof omgezet in brandstof. De CO₂ die bij verbranding vrijkomt, kan dan opnieuw worden afgevangen en hergebruikt. In de praktijk is e-SAF beperkt door ho-

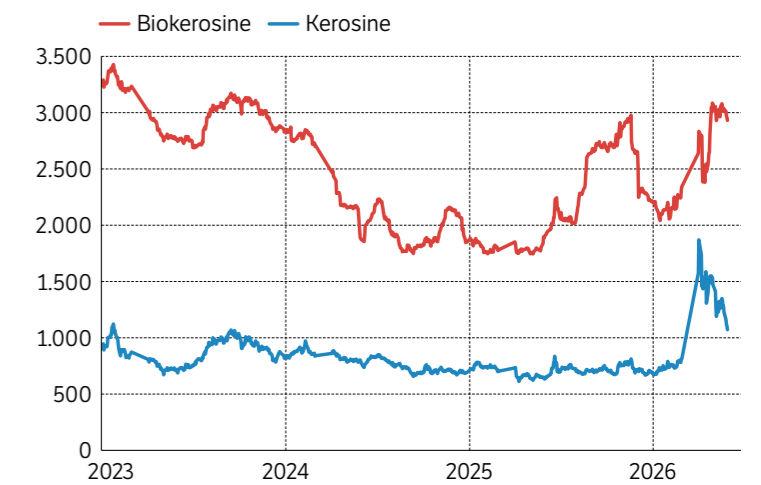
ge kosten en een groot elektriciteitsverbruik. Om de toepassing van duurzame vliegtuigbrandstoffen op te schalen, **legt de Europese Unie bindende bijmengverplichtingen op.** Sinds 2025 moeten brandstofleveranciers minstens 2 procent SAF bijmengen in de kerosinemix op EU-luchthavens. Dat groeit naar 6 procent in 2030, 20 procent in 2035 en 70 procent in 2050.

Verder geldt een subverplichting voor synthetische brandstoffen die in 2030 begint en oploopt tot 35 procent tegen 2050 van het totale SAF-aandeel. Dit moet de productie en de vraag structureel stimuleren en zo de klimaatimpact van de luchtvaart verlagen.

Biokerosine is nog twee tot drie keer zo duur als kerosine

Prijs biokerosine en kerosine,

in dollar per ton in de regio Noordwest-Europa

NRC 020626 /FG / Bron: Argus Media

gengraat van het project. SkyNRG (120 medewerkers in Nederland en de VS) begon in 2009 als importeur en distributeur van SAF. Naast Delfzijl heeft nog twee projecten: in de Amerikaanse staat Washington en in Noord-Zweden. De 'scale-up' deelt geen omzetcijfers, maar leed in 2024 volgens de Kamer van Koophandel een verlies van 10,1 miljoen euro (2023: -11,3 miljoen).

Energiezekerheid

De spanningen rondom de Straat van Hormuz hebben een discussie losgemaakt die SkyNRG-directeur Maarten van Dijk al jaren probeert te voeren in Brussel. De combinatie van duurzaamheid en energiezekerheid staat nu voor het eerst tegelijkertijd op de agenda.

Het Europese klimaatbeleid, zegt hij, was er lange tijd op gericht om duurzame brandstoffen zo goedkoop mogelijk in te kopen - ongeacht de herkomst. Daardoor werd productiecapaciteit voor SAF opgebouwd in Canada, Australië, Brazilië en China, terwijl de vraag in Europa werd gecreëerd. „Als je als Europa voor iets betaalt, waarom laat je dan ergens anders een industrie opbouwen? Gebeurt er iets en gaan de grenzen dicht, dan zit je met niets.”

Pas nu, mede door de aanhoudende spanningen in het Midden-Oosten, zitten drie Europese directeuren-generaal - Klimaat, Transport en Energie - samen aan tafel. Volgens Van Dijk is dat nog nooit eerder gebeurd. Lidstaten beginnen bovendien te beseffen dat ze iets in eigen land moeten hebben. De fabriek in Delfzijl is volgens hem precies het soort project dat daaraan beantwoordt: regionaal, Europees, met een afnemer die de productie financieel mogelijk maakt.

Marjan Rintel koppelt de brandstofschaarste aan een bredere waarschuwing richting Den Haag. Als vliegen vanuit Nederland „onbetaalbaar” wordt door belastingen en hogere kosten, verdwijnt ook de financiële ruimte om te investeren in verduurzaming, zegt ze. „Als je niet zorgt dat we vanuit Nederland competitief kunnen blijven, dan zit er een grens aan wat wij kunnen investeren.” Hetzelfde argument gebruikt KLM ook voor de vlootvernieuwing die het bedrijf de komende jaren 7 miljard euro kost. Alleen als we genoeg kunnen blijven vliegen - en de capaciteit op Schiphol niet wordt ingekrompen - kunnen we ons schoner (en zuinigere, dus in gebruik goedkopere) stellen veroorloven, stelt Rintel al langer.

Ze wijst op Zweden, dat zijn vliegbe-

lasting inmiddels tot nul heeft verlaagd, juist vanuit de overtuiging dat een hub, een goed verbonden luchtvaartknooppunt, economisch en strategisch onmisbaar is. En dat je pas kunt verduurzamen als je de economische basis op orde hebt.

Grondstoffenklif

Sinds 2025 moeten luchtvaartmaatschappijen 2 procent SAF bijmengen op EU-luchthavens. Dat groeit naar 6 procent in 2030, 20 procent in 2035 en uiteindelijk 70 procent in 2050. Op basis van de huidige productiecapaciteit een lastige opgave, aldus Van Dijk. De huidige SAF-productie in Europa steunt grotendeels op afgewerkte vetten en oliën. Die stromen zijn eindig.

Van Dijk waarschuwt voor een „grondstoffenklif” die al rond 2035 zichtbaar wordt. SkyNRG zegt uitsluitend frituurvet, dierlijk afval en andere grondstoffen te gebruiken uit Noordwest-Europa, maar gemiddeld steunt de Europese SAF-productie voor ruim een derde op aanvoer uit China en 12 procent uit Maleisië. Als China zijn export zou beperken, is er al in 2032 of 2033 onvoldoende grondstof om voldoende biokerosine te produceren.

De volgende generatie duurzame brandstof moet komen van synthetische kerosine, ook wel e-SAF: gemaakt van groene stroom, water en CO₂. Volledig in Europa te produceren, denkt Van Dijk, maar duurder.

SkyNRG en KLM wilden een e-SAF-fabriek bouwen in de haven van Amsterdam, maar dat project liep stuk op netcongestie en de prijs van groene stroom. Stroombeheerder Tennet kon tot 2032 geen nieuwe aansluiting leveren. Het project verhuisde naar Noord-Zweden.

Volgens Van Dijk heeft Europa tot 2050 ruwweg 750 fabrieken van minstens de omvang van Delfzijl nodig om aan de Europese bijmengverplichting te voldoen. Dat vergt investeringen van vele miljarden euro's in fabrieken, groene stroom, waterstof en CO₂- ofwel infrastructuur. Hulp van de overheid is daarbij onontbeerlijk, zegt Van Dijk. „Op een gegeven moment is het: wij doen alles wat we kunnen. Dan is het aan de overheid.” De belastingen die via het Europese emissiehandelssysteem bij de luchtvaart worden geïnd, zouden van SkyNRG en KLM ook moeten worden gebruikt voor de verduurzaming van de sector. Van Dijk: „Nu vloeien die nog onterecht geheel naar de algemene middelen.”

BETALINGSDIENST

Justitie België begint strafrechtelijk onderzoek naar Wise om witwassen

Veel criminelen, ook in Nederland, gebruiken de betalingsdienst om goedkoop geld tussen landen over te maken.

Tom Kreling

AMSTERDAM

De Belgische justitie is een onderzoek begonnen naar het betalingsbedrijf Wise wegens witwassen van crimineel geld. Wise is een beursgenoteerd bedrijf dat wereldwijd actief is en ook door Nederlandse klanten wordt gebruikt. Via de betalingsdienst kan er goedkoop geld worden overgemaakt tussen verschillende landen.

Volgens de Belgische justitie worden de diensten van Wise veelvuldig gebruikt door criminelen. Wise Europe, het in Brussel gevestigde Europese hoofdkantoor, kwam in het vizier vanwege de vele rechtshulpverzoeken door opsporingsdiensten uit diverse landen rond betalingen die criminelen deden via Wise. In totaal ging het om meer dan 500 miljoen euro.

Dat bevestigt een woordvoerder van het parket van Brussel aan NRC en tien Europese media, die samenwerken in het European Investigative Collaborations-netwerk (EIC). Vorig jaar publiceerde NRC met deze partners een onderzoek naar de betalingssector onder naam 'Dirty Payments'.

De meeste banken gebruiken verschillende prijzen voor het kopen en verkopen van valuta's. Het gemiddelde is de zogeheten middenkoers, maar dat is nooit het tarief waartegen consumenten geld kunnen omwisselen. Wise belooft juist wel die middenkoers te hantieren. Bij internationale transacties via Wise maakt het bedrijf gebruik van lokale bankrekeningen, zodat het geld nooit echt grenzen overgaat waardoor er geen internationale overschrijvingskosten zijn.

Via Wise werd in 2025 voor 167,5 miljard euro verstuurd door 15,6 miljoen klanten. Het bedrijf maakte afgelopen jaar een winst van 480 miljoen euro, blijkt uit het jaarverslag.

Nederlandse strafzaken

Ook in Nederland wordt Wise gebruikt en duikt de financiële dienstverlener regelmatig op in strafzaken. Daarom heeft het Nederlandse Openbaar Ministerie de afgelopen jaren justitie in België gevraagd informatieverzoeken in te dienen bij het kantoor van Wise in Brussel of om tegoeden op rekeningen te bevriezen. Dat betekent niet dat de financiële dienstverlener zelf verdachte is, maar de veelheid aan verzoeken uit Europese landen hebben er wel toe geleid dat de Belgische justitie het witwasonderzoek naar Wise instelde.

Het Openbaar Ministerie wil niet reageren op concrete zaken waarin een rechtshulpverzoek aan België werd gedaan over betalingen via

Wise-topman Kristo Käärmann (in het midden) bij het debuut van zijn bedrijf op de Amerikaanse beurs in mei dit jaar. FOTO REUTERS

Wise. Een woordvoerder van het OM in Amsterdam zegt „dat betalingsdienstverleners net als reguliere banken en instellingen weleens voorkomen als bron van informatie in strafrechtelijke onderzoeken”. Uit informatie die NRC met haar partners heeft, blijkt dat Wise opdoek in strafrechtelijke onderzoeken rondom drugshandel, oplichting, witwassen, maar ook bij mogelijk subsidiefraude door een taalschool.

Hoofdaanklager Henric Fagher van de Zweedse Dienst voor Economische Criminaliteit zegt dat het met name om witwaszaken gaat waarin diensten van Wise en soortgelijke bedrijven zijn gebruikt. „Het is snel en eenvoudig om je als klant te registreren, je kunt vaak anoniemer blijven dan bij een gewone, grote Zweedse bank. De klant kan een pasfoto van een heel andere persoon insturen, of op andere manieren de identiteit geheimhouden. Er vinden geen fysieke ontmoetingen plaats, soms hebben de bedrijven niet eens een kantoor. Transacties kunnen snel plaatsvinden, en net zo snel kan de rekening worden opgeheven.”

Een woordvoerder van Wise laat weten dat de bestrijding van finan-

ciële criminaliteit „een uitdaging” is voor de hele sector. Wise neemt die naar eigen zeggen „uiterst serieus als financiële instelling met wereldwijd meer dan tachtig vestigingen, waarmee we ruim 19 miljoen actieve klanten wereldwijd bedienen en dagelijks ongeveer 4,7 miljoen transacties verwerken”.

Ook in Nederland duikt Wise regelmatig op in strafzaken

De woordvoerder ontkent dat klanten zomaar een rekening kunnen openen. „Voordat een rekening wordt geopend, eist Wise Europe dat elke potentiële klant eengeldig, door de overheid uitgegeven identiteitsbewijs overlegt, zoals een paspoort, als bewijs van zijn of haar identiteit. Vervolgens vergelijkt Wise Europe elke klant visueel met het identiteitsbewijs dat hij of zij heeft verstrekt.”

„Zoals elke financiële instelling wordt we geconfronteerd met de realiteit van steeds geavanceerdere kwaadwillenden die ons platform

trachten te misbruiken, en we blijven dan ook continu investeren in geavanceerde technologische systemen om deze voortdurend veranderende dreigingen voor te blijven.”

Bewust frauderende behouden

Uit eerder onderzoek van NRC en partners naar de betalingssector onder de naam 'Dirty Payments' bleek dat criminelen en fraudeurs ook hun toevlucht hadden genomen tot de Franse beursgenoteerde betalingsverwerker Worldline. Dit bedrijf bleek fraude van webwinkels en oplichters te hebben toegedeekt. Ondanks waarschuwingen van de eigen risicoafdeling koos het bedrijf er bewust voor frauderende klanten te behouden omdat ze veel omzet opleverden.

Worldline speelt met de jaarlijkse verwerking van meer dan 500 miljard euro aan betalingstransacties een belangrijke rol in de internationale economie. Na de onthullingen verloren de aandelen Worldline tot 40 procent van hun waarde. Justitie in België kondigde een onderzoek aan, dit loopt nog.

Vorig jaar betaalde de Amerikaanse dochteronderneming van Wise een administratieve boete

van 4,2 miljoen dollar (ongeveer 3,7 miljoen euro) omdat het zijn verplichtingen niet was nagekomen op het gebied van de bestrijding van witwassen.

En in 2022 legde de toezichthoudende autoriteit van het emiraat Abu Dhabi (Verenigde Arabische Emiraten) de lokale dochteronderneming een boete op van 360.000 dollar wegens het niet voldoen aan de antiwitwasvereisten. Het onderzoek bracht tekortkomingen in de risicobeoordeling van bepaalde klanten aan het licht.

De Britse financiële toezichthouder legde in 2024 een persoonlijke boete van 350.000 pond (ongeveer 420.000 euro) op aan Kristo Käärmann (45), de Estse ceo en medeoprichter van Wise, omdat hij belangrijke persoonlijke belastingkwesties niet had gemeld. In 2021 had de miljardair al een boete van vergelijkbare hoogte gekregen.

De koers van het aandeel Wise zakte in elkaar na de bekendmaking van het nieuws. Op de Londense beurs verloor het aandeel na opening bijna 20 procent. De koers herstelde zich, maar met een verlies van ruim 10 procent verloor het bedrijf ongeveer 1,18 miljard dollar aan beurswaarde.

Een vrouw loopt voorbij het hoofdkantoor van SoftBank in Tokio, Japan. FOTO KAZUHIRO NOGI/AFP

DRIE VRAGEN OVER TECHINVESTEERDER SOFTBANK

SoftBank is sinds maandag het meest waardevolle Japanse bedrijf

Nadat SoftBank een miljardeninvestering aankondigde in nieuwe Europese AI-datacentra, steeg de koers flink.

Timo Nijssen

AMSTERDAM

Het meest waardevolle Japanse bedrijf is sinds maandagochtend niet Toyota, maar SoftBank. Nadat het bedrijf een miljardeninvestering aankondigde in nieuwe Europese AI-datacentra, steeg de koers naar ruim 46 biljoen Japanse yen (zo'n 247,6 miljard euro). Maar terwijl Toyota zich vrij eenvoudig laat omschrijven als 'auto-maker', is SoftBank een ietwat onbegrijpbaar conglomeraat. Wat is dit voor bedrijf?

Een bedrijf dat 300 jaar lang wil groeien, zegt SoftBank zelf. Aan wijde toekomstvisies geen gebrek dus. Die groei zal volgens het bedrijf door AI gedreven worden en voor „geluk voor iedereen” zorgen. Voor dat wereldgeluk investeert SoftBank flink in AI-bedrijven, en dan specifiek in OpenAI. Sinds 2024 heeft SoftBank al 34,6 miljard dollar (29,7 miljard euro) in de ChatGPT-maker gestoken. Daarmee is het na Microsoft de grootste geldschietster van dat bedrijf. In de loop van dit jaar moet daar nog eens een nieuwe injectie van zo'n 30 miljard dollar bij komen.

Met dat belang is SoftBank voor andere beleggers weer een manier geworden om indirect in OpenAI te kunnen investeren. Die startup maakt naar verwachting eind dit jaar zijn eigen beursde-

buut, maar tot die tijd vormt de handel in SoftBank-aandelen een surrogaat.

SoftBank heeft daarnaast toegezegd jaarlijks 3 miljard dollar uit te zullen geven om de producten van OpenAI uit te rollen bij de bedrijven die onder de groep vallen. Daarmee zou de investeerder zelf goed zijn voor zo'n 10 procent van de omzet van het bedrijf waarin het investeert - tekenend voor de enorme verwevenheid van AI-bedrijven met de financiële sector.

SoftBank investeert niet alleen in Amerikaanse AI. Dit weekend kondigde het investeringsbedrijf aan tot 75 miljard euro te steken in de bouw van nieuwe Europese AI-datacentra. Die moeten in Frankrijk komen.

1 | Waar komt dit bedrijf vandaan?

SoftBank werd in 1981 opgericht door Masayoshi Son om als distributeur software door Japan te verspreiden. Hij vond de naam SoftBank („een bank voor software”) passend „onze grote ambitie om een belangrijke leverancier van infrastructuur voor de informatiemaatschappij te zijn”. Techninfrastructuur blijft door de jaren heen een rode draad in het bedrijf, dat verder allerlei verschillende activiteiten ontplooit. Zo brengt Son in de jaren '90 het Amerikaanse Yahoo! naar Japan, waar dat internetportaal nog altijd een veel bezochte website is. In 2006 voorziet Son de opkomst van mobiel internet en neemt SoftBank de Japanse tak van Vodafone over.

2 | Hoe komt SoftBank aan geld?

De grootste klap maakte de inves-

teerder in 2000, toen SoftBank 20 miljoen dollar investeerde in het toen net beginnende Chinese internetbedrijf Alibaba. Wanneer die e-commerceus 14 jaar later zijn beursdebuut maakt, heeft SoftBank ongeveer een derde van de aandelen in handen. Dat is op dat moment goed voor zo'n 75 miljard dollar.

Maar verkopen doet SoftBank dan nog niet. Het profiteert door de jaren heen van de almaar stijgende waarde van Alibaba - op het hoogtepunt zo'n 200 miljard dollar. SoftBank gebruikt het belang als onderpand om geld te lenen voor andere investeringen.

Pas wanneer eind 2020 de Chinese overheid de teugels flink aanhaalt voor internetbedrijven en de waardering van Alibaba onderuit gaat, begint SoftBank te verkopen. Tegen 2023 is alles van de hand gedaan, voor al met al zo'n 72 miljard dollar.

Het huidige kroonjuweel is de Britse chipontwerper ARM. Die werd in 2016 overgenomen door SoftBank voor 32 miljard dollar. Inmiddels is dat bedrijf ruim elf keer zoveel waard.

3 | Zijn alle beleggingen zo succesvol?

Zeker niet. Zo stak SoftBank miljarden dollars in flexkantoren-aanbieder WeWork. Dat bedrijf ging in 2023 failliet. Een investering van 900 miljoen dollar in Wirecard zorgde er in 2019 voor dat dat bedrijf ook bij andere partijen geld kon ophalen, terwijl er toen al grote twijfels waren over de Duitse betalingsdienstverlener. Wirecard viel in 2020 om toen bleek dat de helft van de omzet helemaal niet bleek te bestaan.

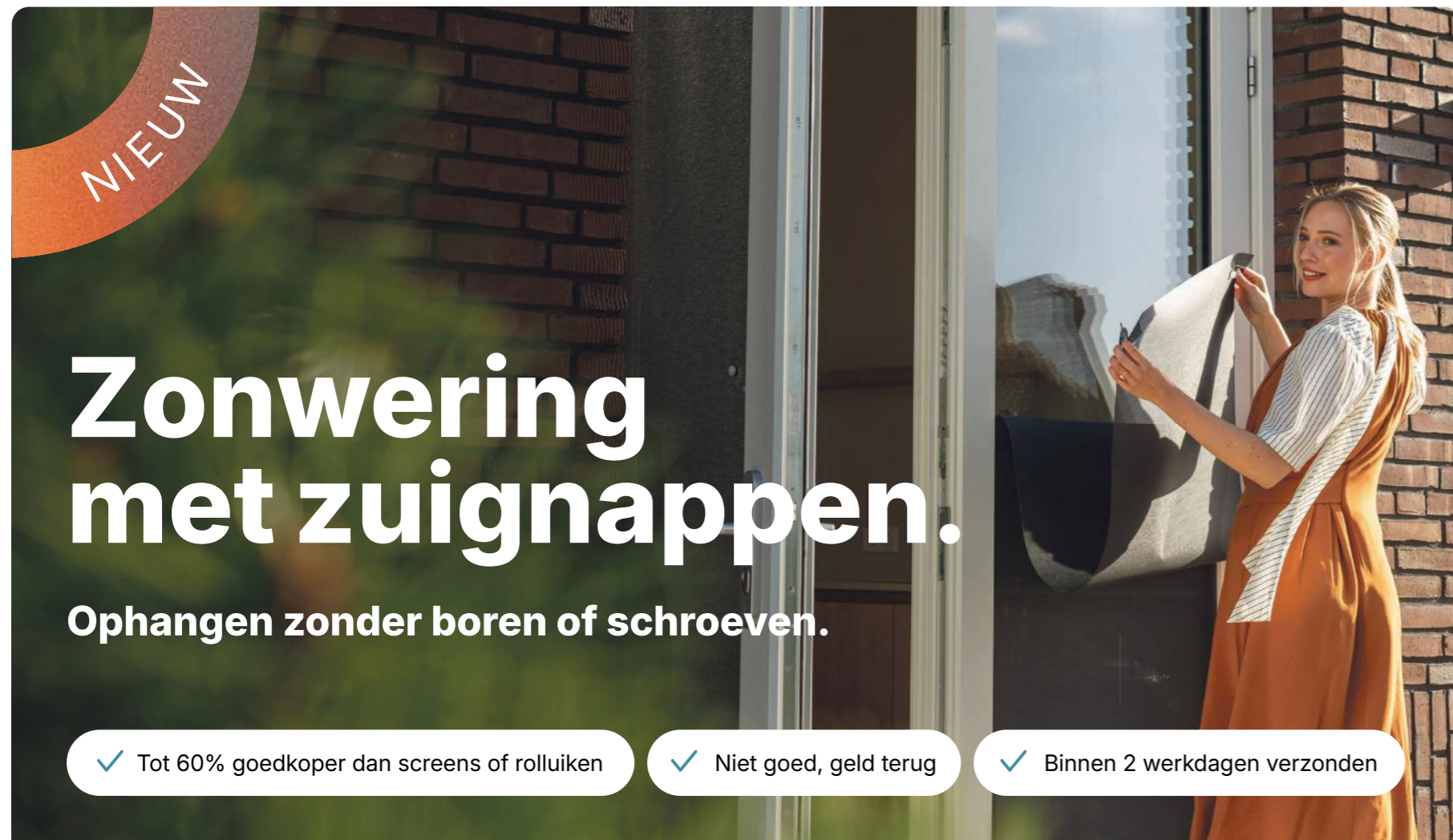
SELETTI Verkoelende buitendouche

- › Geniet van verkoeling op warme zomerdagen
- › Gemaakt van koper en beton
- › Eenvoudig te installeren en 220 cm hoog

De Aquart buitendouche van het Italiaanse Seletti zorgt voor de nodige verkoeling op warme dagen. Het design met een royale koperen douche en een betonnen voet is bovendien een echte eyecatcher in de tuin. De douche is zeer eenvoudig te installeren en kan aangesloten worden op een tuinslang. De buitendouche heeft een hoogte van 220 cm.

Bestel nu > nrcwebwinkel.nl/seletti

NIEUW

Zonwering met zuignappen.

Ophangen zonder boren of schroeven.

- ✓ Tot 60% goedkoper dan screens of rolluiken
- ✓ Niet goed, geld terug
- ✓ Binnen 2 werkdagen verzonden

Zo werkt het • 4 simpele stappen

Meet op

Meet de afmetingen van je raam

Bestel online

Voer de afmetingen en de kleur in

Ontvang thuis

We sturen je doek met zuignappen toe

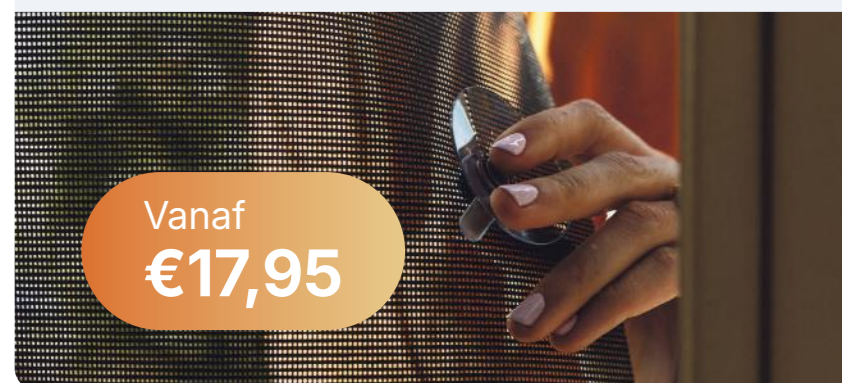
Plak op je raam

Monteer binnen 2 minuten op je raam

Zonnedoek

✓ Tot wel 93 % zonwering met behoud van doorkijk

- ✓ Superkrachtige zuignappen
- ✓ Keuze uit 4 kleuren doek
- ✓ Buiten én binnen te gebruiken*
- ✓ Elk seizoen opnieuw te gebruiken

*Voor het beste effect monteer je de zonwering buiten en kies je een donkere kleur

Voor prijzen en informatie, of direct bestellen ga naar www.moodson.com

moodson

www.moodson.com

INTERVIEW **GERT VEURINK** POLITIEBAAS OOST-NEDERLAND

Bijna elk jaar vullen 'zijn' slechtvalken het politienest met vier tot zes eieren

De politie gaat meer doen aan de aanpak van milieucriminaliteit, zegt hoofdcommissaris Gert Veurink, die een nestkast voor slechtvalken liet plaatsen op het hoofdbureau in het Gelderse Apeldoorn.

Marcel Haenen
APELDOORN

L angzaam en vooral heel zachtjes opent de baas van de politie Oost-Nederland, Gert Veurink, een raam op de negende en hoogste verdieping van het hoofdbureau in Apeldoorn. „Als je je hoofd naar buiten steekt, moet je snel naar rechts kijken”, gebiedt de hoofdcommissaris. De vogelpracht zal zich direct openbaren, belooft hij.

Een slechtvalk scheurt langs het pand. De vogel is het snelste dier op aarde en kan tijdens de duikvluchten waarmee hij prooiën aanvult (vaak duiven) snelheden van ruim driehonderd kilometer per uur bereiken. Na het openen van het raam heeft het vrouwtje geschrokken het nest verlaten, een metalen kast die aan het gebouw is vastgemaakt. Drie witte pluizenbollen, die begin mei uit het ei kropen, bleven ouderloos achter en turen nu door de open zijwand argwanend naar de bezoeker.

Veurink (51 jaar) - baas van de zeventien duizend medewerkers in de grootste politieregio van het land - is gepassioneerd vogelaar. In zijn werkkamer, op dezelfde etage als het valkennest, heeft hij 25 zelfgemaakte foto's hangen van kolibries.

Hij is ook toegewijd odonatoloog, een kenner van libellen. Op 11 mei 2011 herontdekte Veurink met een bevriende boswachter in natuurgebied De Weerribben in Steenwijkerland een populatie van de in Nederland verloren gewaande sierlijke witsnuitlibel. Niet geheel toevallig dus dat hij landelijk portefeuillehouder milieu is in de groep van twaalf eenheidschefs die de politie telt.

'Serius verbeteren'

In het begin vonden collega's hem vanwege die uitbundige natuurlieve een nogal vreemde vogel, merkte Veurink, die in 2019 een baan als officier van justitie inruilde voor een carrière bij de politie. Op zijn eerste werkdag in Apeldoorn raakte hij afgeleid door langszazende slechtvalken.

Veurink regelde bij de facilitaire dienst de aanschaf en installatie van een nestkast op het hoofdbureau van politie. De slechtvalk was eind vorige eeuw als broedvogel bijna uitgestorven in Nederland. Door het plaatsen van kasten op hoge gebouwen en schoorstenen,

„Het leeft enorm dat slechtvalken hier broeden”

Gert Veurink en het ringen van de slechtvalken. FOTO JOSÉ RUITER/POLITIE-EENHEID OOST-NEDERLAND

is deze valk in eigen land weer vaker te bewonderen.

Ook de hulpactie van Veurink wierp meteen vruchten af. Bijna elk jaar vullen 'zijn' slechtvalken het politienest met vier tot zes eieren. Tijdens het kraambezoek vertelt Veurink dat hij aanvankelijk bij de politie aarzeld om uit de kast te komen als vogelman, maar inmiddels is hij „de schaamte voorbij”. Steeds vaker staan collega's vol ontzag te kijken naar de vogels. „Dat is heel goed, want je gaat alleen iets beschermen als je ervan houdt. Het leeft enorm dat slechtvalken hier broeden.”

Politie en Openbaar Ministerie hebben afgelopen jaar met andere opsporingsdiensten bekeken hoe de aanpak van milieucriminaliteit „serius kan worden verbeterd”, vertelt Veurink. Op 24 juni presenteert de politie een plan van aanpak over „hoe we onze milieucapaciteit beter gaan borgen. Er moet een hek komen rond de milieupolitie om te voorkomen dat vrijgestelde milieurechercheurs toch steeds voor allerlei andere onderzoeken worden ingezet”.

Milieucriminaliteit

In een conceptversie van het nieuwe plan staat dat een veilig leefmilieu een grondrecht is en een belangrijke voorwaarde voor het functioneren van onze samenleving en de politie. „Toenemende bedreigingen voor de leefomgeving, zoals een veranderend klimaat, leveren grote veiligheidsrisico's op en leiden tot maatschappelijke onrust.”

In totaal heeft de politie (65.000 mensen) zo'n vierhonderd onderzoeksplekken door het hele land voor de aanpak van milieucriminaliteit en driehonderd voor milieu-agenten in de basisteams. „In de praktijk worden die mensen vaak snel van hun werk gehaald om te helpen bij het oplossen van een moord- of drugszaak. Het plan is om de Landelijke Eenheid de volledige zeggenschap en centrale coördinatie te geven over de aansturing”, zegt Veurink.

Veurink pleit ook voor maatregelen om iets te doen aan het overschot aan vacatures. „Feitelijk zijn er van de vierhonderd onderzoeksplekken, maar zo'n driehonderd bezet en missen we nog honderdvijftig milieu-agenten in de basisteams. Heel lang vonden veel collega's milieu niet zo'n interessant onderwerp.” Een onderzoeker gaat liever op jacht naar een drugshandelaar als Bolle Jos dan dat hij een onderzoek doet naar afvaldumping, mestfraude of illegale visserij.

„Veel agenten vinden milieu te soft en het werk vereist ook veel specialisme kennis. Milieurechercheer vraagt veel zitvlees en diepgang. Gelukkig zien we dat de jongere generatie collega's milieu veel belangrijker vinden dan vroeger. Er komen nu juist mensen bij de politie werken omdat ze het milieu willen beschermen.”

Weekdeals

ONZE FAVORIETEN

Bekijk
alles

FEEL HOME

Loungeset met salontafel

- › Modulair systeem - 5 opstellingen mogelijk
- › Stevig aluminium frame met houten details
- › Met weerbestendige kussens in een grijze kleur
- › Totale afmeting van 165x65x65 cm

ADVIESPRIJS FABRIKANT
799,95
549,00

BEKIJK DE FEEL HOME LOUNGESET ONLINE

Hoge
korting!

FLINQ Draadloze tafellamp

ADVIESPRIJS FABRIKANT
99,99
29,99

LEDLAMPEN VOOR BINNEN EN BUITEN

- › 3 lichtstanden met dimfunctie en geheugenstand
- › Oplaadbaar via USB-C en draadloos te gebruiken
- › Energiezuinig en duurzaam - 40.000 uur

BREND Ijsblokjesmachine

ADVIESPRIJS FABRIKANT
99,95
69,95

MAAKT 2 FORMATEN IJSBLOKJES

- › Ruime capaciteit van 1.1 liter of 8-10 kg ijsblokjes
- › Snel en eenvoudig ijsblokjes maken
- › Schakelt automatisch uit na gebruik

PME LEGEND Herenslippers

ADVIESPRIJS FABRIKANT
59,95
39,95

GEMAAKT VAN O.A. TEXTIEL EN LEER

- › Met een EVA voetbed voor demping tijdens het lopen
- › Twee kruisende banden over de voet
- › De profielzool geeft grip tijdens het wandelen

NEXXT Tuinbank

ADVIESPRIJS FABRIKANT
139,95
59,95

INCLUSIEF EEN BESCHERMHOES

- › Gemaakt van sterk en duurzaam zwart metaal
- › Met een comfortabele ergonomische zitting
- › Onderhoudsvriendelijk en eenvoudig te reinigen

NEDIS Filmnegatieven- en diascanner

ADVIESPRIJS FABRIKANT
129,95
69,95

SCANNEN EN DIRECT OPSLAAN

- › Op hoge resolutie oude dia's of negatieven scannen
- › Inclusief meegeleverde software
- › Modern en compact ontwerp

NEDIS Staalstofzuiger

ADVIESPRIJS FABRIKANT
239,95
104,95

DRAADLOOS 2-IN-1 MODEL

- › Krachtige zuigkracht van 130W; 40 min stofzuigen
- › Handig alles-in-één led-display
- › Prijs voor de beste prijs-kwaliteitsverhouding

DEN HAAG

Oud OMT-lid Kluytmans: adviesorgaan bij volgende crisis anders inrichten

Maandag sprak hoogleraar microbiologie Kluytmans tijdens de tweede dag van de openbare verhoren van de corona-enquête.

Oscar Vermeer

DEN HAAG

De rol en de structuur van het adviesorgaan Outbreak Management Team (OMT) moet bij een volgende langdurige crisis op een andere manier worden ingericht. Dan moeten bijvoorbeeld economische, maatschappelijke en sociale effecten van de coronamaatregelen beter worden meegenomen. Dat zei hoogleraar microbiologie Jan Kluytmans maandagochtend tijdens de tweede dag van de openbare verhoren van de parlementaire enquête corona. Kluytmans werkte tijdens de coronacrisis in het Amphia-ziekenhuis in Breda en was OMT-lid. „De structuur begon te knellen.”

Het OMT is bedoeld voor acute crisisbestrijding, zei Kluytmans, niet voor de coronacrisis „die zó lang duurde en zó complex was”. „Dan is er meer behoefte aan een lange- en middellange termijnstrategie en het denken in scenario's in plaats van al die losse vragen van het kabinet beantwoorden.” Hij wees erop dat binnen het OMT heel lang met dezelfde mensen werd gewerkt, „zonder nieuwe inzichten en nieuwe input”. Ook de vermoeidheid sloeg toe. „Iedereen deed dit vrijwillig, naast een gewone veertigjarige baan. We hebben lang onder hoogspanning gewerkt.”

Neveneffecten

Economische en sociale standpunten werden nauwelijks betrokken in de adviezen, vertelde Kluytmans. Het OMT had nauwelijks kennis over neveneffecten, zei hij, alleen „zijdelings. Het werd door het kabinet ook niet aan ons gevraagd”. Gedragswetenschappers waren weliswaar betrokken, maar „heel beperkt”. Kinderartsen konden enigszins uitleg geven over gevolgen voor kinderen, ook haalde het OMT informatie daarover „uit onze eigen erva-

Jan Kluytmans tijdens de openbare verhoren van de parlementaire enquêtecommissie. FOTO REMKO DE WAAL/ ANP

ring”. Er is volgens Kluytmans binnen het OMT wel gesuggereerd „breder te adviseren dan alleen medisch maar toen was het idee: ‘het is al zo complex’”. Wat meespeelt, zei hij: „Kwantitatieve data is voor beleidsmakers veel makkelijker dan hoeveel eenzaamheid er is bij jongeren; vind daar maar eens data voor.”

Jan Kluytmans

Kluytmans vertelde ook dat in die eerste weken de urgentie van de crisis nauwelijks buiten zijn eigen provincie doordrong. De Brabantse ziekenhuizen

lagen vol en patiënten moesten worden overgeplaatst, maar bijvoorbeeld in Groningen werd geen enkele besmetting gevonden. Omdat Noord-Brabant zo afweek van de signalen van de rest van Nederland, drong ook bij het RIVM de spoed nog niet goed door, zei Kluytmans: „Het urgentiebesef in Nederland was wisselend, terwijl bij ons code zwart dreigde.”

‘Moeilijkste weken van mijn leven’
Tekenend voorbeeld was dat de direc-

teur van de GGD half maart vertelde dat er naar schatting zesduizend besmettingen waren. Maar eigen berekeningen van Kluytmans en zijn ziekenhuis kwamen al uit op 40.000 tot 50.000. Door gedoe bij het opstarten van een Teams-vergadering van het OMT werden de berekeningen van Kluytmans niet meer besproken. Kluytmans: „Het waren de moeilijkste weken van mijn leven. Je zag het misgaan, het was één minuut voor twaalf.”

CORONA-ENQUÊTE

Burgemeester steunde avondklok ‘met grote tegenzin’

Jack Mikkers, de burgemeester van Den Bosch, sprak maandag over het instellen van de avondklok begin 2021.

Oscar Vermeer

DEN HAAG

Het advies over het instellen van de avondklok begin 2021 was een van de moeilijkste kwesties voor het Veiligheidsberaad tijdens de coronapandemie. „Je sluit mensen op. Ik kan het niet anders omschrijven. Je maakt een deel van de dag van de samenleving een gevangenis. Iedereen dacht terug aan de jaren 40-45.”

Burgemeester Jack Mikkers tijdens de openbare verhoren. FOTO ANP

Dat zei Jack Mikkers, burgemeester van Den Bosch en voorzitter van de Veiligheidsregio Brabant-Noord, maandagmiddag tijdens zijn openbare verhoor voor de parlementaire enquête corona. De 25 veiligheidsregio's in Nederland coördineerden de crisisbestrijding rond corona. Het Veiligheidsberaad bestaat uit de voorzitters van de veiligheidsregio's.

Rellen in meerdere steden

Mikkers noemde de avondklok „een stringente maatregel”. „Ik voelde spanning bij mijn collega's toen we hier over spraken. We worstelden ermee.” Het instellen van de avondklok leidde tot rellen in meerdere steden, onder meer in Mikkers eigen Den Bosch: „Die

avond vergeet ik nooit meer. Ik heb me nooit zo eenzaam gevoeld als die avond.”

Volgens hem brandde er al onderhuidseen vlammetje in de samenleving en zorgde de avondklok voor extra zuurstof. „De spanning was zo groot bij een groep mensen dat men zich moest uiten.” Volgens Mikkers hebben we „met zijn allen, de samenleving en de bestuurders” de polarisatie gevoeld: „Het ging alleen over voor of tegen de maatregelen.”

Mikkers steunde de avondklok „met grote tegenzin”, maar twijfelde wel: „De effectiviteit is op basis van een inschatting, een model, maar of dat feitelijk zo zou uitpakken wisten we niet.” De avondklok gold van 23 januari 2021 tot en met 28 april dat jaar.

› Krijg als Plus-abonnee elke maand een e-book

› In samenwerking met uitgeverij Manteau

› Begin direct met lezen

Speciaal voor jou als abonnee

Plus-abonnees krijgen elke maand een e-book. Deze maand is dat de meeslepende roman *Al het blauw van de Hemel* van Mélissa Da Costa.

Een 26-jarige man met jong-alzheimer. Een camper. Een onbekende reisgezel. En een laatste roadtrip die alles verandert. Ontroerend, meeslepend en onvergetelijk.

Scan de QR-code of ga naar nrc.nl/ebook

Heb je het e-book eenmaal gedownload? Dan kan je het lezen op een moment dat het jou uitkomt. Op je e-reader, laptop, telefoon of tablet.

Download jouw e-book voor 30 juni

MANTEAU

nrc

BRAZILIË

VS plaatsen drugsbendes Brazilië op terroristenlijst, kado voor Bolsonaro

Twee machtige criminele bendes zijn door de VS als terroristische organisaties aangemerkt. Een tegenslag voor president Lula, vlak voor de verkiezingen. Hij vreest mogelijke militaire interventie door de Amerikanen.

Floor Boon

AMSTERDAM

De Braziliaanse president Luiz Inácio 'Lula' da Silva liet er geen twijfel over bestaan: Brazilië is geen „bananenrepubliek”, zei hij, „en accepteert niet zo te worden behandeld”.

President Lula reageerde op de beslissing van de Amerikaanse regering om twee van de machtigste criminele bendes van Brazilië aan te merken als terroristische organisaties (*specially designated global terrorists*). Vanaf vrijdag 5 juni staan ze op de internationale terroristenlijst.

Zo schakelen de Verenigde Staten de bendes gelijk met organisaties als Islamitische Staat, Al-Qaida en Hezbollah. De president zei „erg bedroefd” te zijn door het nieuws dat de Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken, „een zekere Marco Rubio”, heeft gezegd „dat onze criminelen hier terroristen zijn en dat de Amerikanen kunnen interveniëren”.

Het gaat om *Primeiro Comando da Capital* (PCC), dat een solide basis heeft in São Paulo, en *Comando Vermelho* (CV), dat vrijwel alle favela's van Rio de Janeiro in handen heeft. Beiden verwerven een steeds sterkere positie in andere delen van Brazilië, zoals de Amazone en in grensgebieden met onder meer Colombia, Venezuela en Paraguay. Volgens minister Rubio „strekt hun invloed zich uit over onze hele regio en tot in ons land”.

De aankondiging komt vier maanden voordat Brazilië een nieuwe president kiest. De verkiezingsstrijd lijkt te zullen gaan tussen de linkse president Lula, die opgaat voor een vierde termijn, en de rechtse senator Flávio Bolsonaro, de zoon van de voormalige president Jair Bolsonaro. Bolsonaro senior is uitgesloten van verkiezingsdeelname, omdat hij een celstraf van 27 jaar uitzit voor het leiden van een coup poging.

Vrees voor militaire interventie

De bekendmaking is een grote tegenslag voor Lula, die vreest dat de Amerikanen hiermee de deur openzetten voor een militaire interventie in het land. Eerder merkten de VS ook criminele organisaties uit Mexico en Venezuela aan als terroristisch, waarmee ze de vele aanvallen op vermeende drugsbootjes mee legitimeerden. In Venezuela diende het onder meer als rechtvaardiging voor het ontvoeren

Flávio Bolsonaro, zoon van oud-president Jair Bolsonaro, is bij de verkiezingen de waarschijnlijke tegenstander van Lula. FOTO HEDESON ALVES/ANP-EPA

ren van president Nicolás Maduro en zijn vrouw.

Wat het in Brazilië precies zal betekenen is nog onduidelijk, maar de VS kunnen het label gebruiken om sancties op te leggen aan bedrij-

Voor Bolsonaro is dit een manier om zichzelf te profileren als hardliner op het gebied van veiligheid

ven of individuen die „materiële steun of middelen” leveren aan deze ‘terroristische’ groepen. Die definitie, zeggen deskundigen, is zo breed, dat het direct gevolgen kan hebben voor (financiële) be-

drijven, die zonder dat ze het weten zaken doen met leden van een van deze criminele organisaties.

Eerder deze maand bezocht Lula het Witte Huis, waar hij en Donald Trump zeker drie uur met elkaar spraken. De ontmoeting, die vooraf met spanning was omgeven, werd positief gerecenseerd door Lula. Afgelopen week reisde Flávio Bolsonaro naar Washington, waar hij zowel Rubio als Trump ontmoette, geestverwanten bij wie hij nadrukkelijk steun vindt in aanloop naar de verkiezingen.

Bolsonaro lobbyde bij Trump

Het aanmerken van PCC en VC als terroristische organisaties is een direct gevolg van dat bezoek en een tegemoetkoming aan Bolsonaro,

die hiervoor lobbyde bij Trump. Voor Bolsonaro, die het „een overwinning” noemde, is dit een manier om zichzelf te profileren als hardliner op het gebied van veiligheid en daarmee aan de Braziliaanse kiezer te laten zien dat hij daadkrachtiger is dan zijn tegenstander Lula. „Tijdens een reis als presidentskandidaat heb ik meer voor Brazilië en de veiligheid van de Brazilianen gedaan dan Lula in zijn zeventien jaar aan de macht”, zei hij.

PCC en CV zijn criminele organisaties die elkaar binnen Brazilië concurreren op drugshandel en routes en al decennia verantwoordelijk zijn voor grootschalig geweld als gevolg van onderlinge conflicten. Beide organisaties werden op-

gericht in de gevangenis, PCC in de jaren negentig en CV in de jaren zeventig, en evolueerden van meer politiek gedreven tot criminele bendes gericht op afpersingen, berovingen en drugshandel. Ze zijn allebei verantwoordelijk voor cocaïnehandel richting Europa, Azië en de VS - al is hun fysieke aanwezigheid in de VS nooit groot geweest.

Lula noemde de familie Bolsonaro „verraders” en „valse patriotten” en onderstreepte in zijn reactie dat hij buitenlandse inmenging in binnenlandse aangelegenheden stevig afwijst. „Nationale soevereiniteit is niet onderhandelbaar”, schreef Lula op X. Ook zei hij: „Dit zijn criminelen voor Brazilianen en we zullen ze in Brazilië aanpakken.”

Een complete stad hergebruiken

Meer informatie

Elke stad houdt voor miljarden aan waarde in zich verborgen: de waarde van materialen die zijn verwerkt in gebouwen, wegen, viaducten, lantaarnpalen en andere elementen van de bebouwde omgeving. Waarde die bij sloop letterlijk in rook (stof) opgaat.

Terwijl veel van die materialen prima opnieuw te gebruiken zijn. Dat is goedkoper dan nieuw hout gebruiken of nieuw beton, nieuw staal, nieuw asfalt. En we besparen er schaarse grondstoffen en flink wat CO₂-uitstoot mee.

[Meer informatie](#)

MAECONOMY brengt met behulp van AI minutieus in kaart welke materialen in gebouwen en infrastructuur zijn verwerkt. Er ontstaat inzicht welke materialen waar aanwezig zijn, wat hun potentiële waarde is en wanneer ze vrijkomen. Zo worden alle materialen vindbaar, certificeerbaar en verhandelbaar. Hiermee ontstaat een nieuw tijdperk voor het beheer van ons collectieve materiaalkapitaal. Voor de duurzame transformatie van onze steden. De geboorte van het IoM - Internet van Materialen, op de vruchtbare grond van de Brightlands Smart Services Campus in Heerlen.

[Meer informatie](#)

Limburg
vernieuwt
zonder grenzen
Brightlands

Meer informatie

In de Straat van Hormuz ligt een vrachtschip voor anker in de haven van Muscat, de hoofdstad van Golfstaat Oman. FOTO ELKE SCHOLLIERS/GETTY IMAGES

INTERVIEW **MOHAMMED SOLIMAN** GEOPOLITIEK EXPERT

'Oorlog tegen Iran voltrekt zich in West-Azië, niet in Midden-Oosten'

Al voor de oorlog tegen Iran beschreef analist Mohammed Soliman hoe een hypothetische oorlog tegen dat land zou escaleren. Nu ziet hij zijn thesis over een nieuw geopolitiek speelveld onderbouwd.

Lisa Dupuy

AMSTERDAM

De Amerikaanse en Israëlische aanvallen op Iran leken eind februari nog de opmaat te zijn naar een regime change-oorlog, zoals Washington in de afgelopen decennia vaker voerde in de regio. Maar al snel waren veel meer 'spelers' betrokken bij dit conflict, of ze wilden of niet. De omliggende Golflanden werden getroffen door Iraanse vergeldingen, Pakistan wierp zich op als vredesonderhandelaar, Europese leiders maakten afspraken met Arabische collega's over de bescherming van de Straat van Hormuz.

Voor analist Mohammed Soliman onderbouwt dat zijn thesis over een nieuw geopolitiek 'speelveld': dit conflict voltrekt zich niet meer in het Midden-Oosten, maar

in West-Azië. Waar technologische, economische en strategische samenwerkingen elkaar in de afgelopen jaren hebben versterkt.

Zijn boek over de integratie van de regio werd één week voor het begin start van operatie *Epic Fury* gepubliceerd. Sindsdien reist hij met zijn boek de wereld over. Hoe helpt anders kijken naar de wereldkaart, het begrip van geopolitieke ontwikkelingen?

De in Egypte geboren Amerikaan Soliman leidt in Washington een eigen kantoor voor beleidsadvies en is verbonden aan de denktank East Institute. Hij begint het gesprek via een videoverbinding met een soort disclaimer: „Ik ben opgeleid als ingenieur. Ik bekijk de wereld aan de hand van systemen, structuren. Ik heb geen politologie gestudeerd maar kijk naar materiele zaken die de politieke verhoudingen beïnvloeden: denk aan havens, handel, luchthavens. Zo

begon ook het onderzoek voor mijn boek.”

Waarom gebruikt u de term 'West-Azië'?

„Ik gebruik de term West-Azië niet als een soort rebranding op basis van een waarde-oordeel [daarmee verwijzend naar dekolonisatie of anti-kolonialisme], het gaat over een nieuw te analyseren systeem. Ik beschrijf hoe in de afgelopen jaren een netwerk van landen en gebieden is ontstaan. Dat gebied strekt zich uit van de Indische Oceaan tot de Middellandse Zee: denk aan Turkije en Egypte, de Arabische wereld, Israël en de Zuid-Aziatische landen. Die zijn allemaal veel meer aan elkaar geklonken dan men in Washington en Londen doorheeft.”

Volgens Soliman is het cruciaal die regio niet te zien „als een soort tussenstation”. Zeker de Golfstaten vormen volgens hem „een

knooppunt van kapitaal en economische belangen, die op hun beurt geopolitieke besluiten stuwen”. Die integratie is op allerlei niveaus te zien: arbeidsmigranten trekken vanuit Nepal of India dwars door West-Azië om te werken als huisvuilwerker of als technicus in nieuwe bedrijven. Europeanen en Amerikanen op zakenreis naar Japan of China, moeten doorgaans overstappen op luchthavens in Dubai of Abu Dhabi. Tussen Indonesië, Zuid-Korea en de Filipijnen en de Golflanden groeit de industriële samenwerking. In de Golfstaten komen steeds meer datacenters en tech-start-ups voor projecten en digitale infrastructuur van onder meer Griekenland, Frankrijk en India.

„Zo ontstaat een systeem van op elkaar ingespeelde landen, via allerlei verschillende connecties”, aldus Soliman. Daarbij is volgens hem vooral de laatste stap veelal

over het hoofd gezien: „Het veiligheidsaspect. Er is steeds meer defensie-samenwerking tussen landen die deze regio omspannen: Japan en Italië werken samen aan de bouw van een nieuw gevechtsvliegtuig, en Turkije wil voor een nieuwe jet Egypte en Pakistan betrekken. Pakistan sloot vorig jaar een defensiepact met Saoedi-Arabië.”

Soliman legt zulke dwarslijntjes uit als onderdeel van een nieuwe geopolitieke orde in de regio, waarvan de contouren steeds duidelijker worden. „Het is zelfs geen toeval dat Iran tijdens zijn vergeldingsaanvallen de datacenters in Bahrein en de Verenigde Arabische Emiraten aanviel: buiten de directe economische schade die dat veroorzaakte, kun je dat ook zien als Irans erkenning van het belang van die nieuwe infrastructuur. In de toekomst zullen de getroffen landen nauwere gezamenlijke de-

fensie nastreven, om die gedeelde infrastructuur in de toekomst beter te beschermen. Het huidige conflict bewijst eigenlijk de noodzaak van de groeiende West-Azië-samenwerking.”

Bij de ontwikkelingen noemt u ook India en Pakistan, die vorig jaar nog een kortstondige oorlog uitvochten. Er heersen op z'n minst tegenstrijdige belangen binnen de regio die u schetst. Hoe hecht zijn de genoemde samenwerkingen?

„De veiligheidsstructuur die nu ontstaat is geen bondgenootschap. De groeiende handel tussen Saoedi-Arabië en India lijkt inderdaad moeilijk te rijmen met een Saoedisch-Pakistaans defensiepact. Maar ik denk niet dat die ontwikkelingen absoluut tegenstrijdig zijn: de landen binnen West-Azië begrijpen heel goed dat ze het niet overal over eens zijn. Ze gaan coalities aan waar dat uitkomt - er is geen vastomlijnd bondgenootschap dat alle economische, technologische en militaire belangen gelijktrekt.”

Juist zulke overlappende coalities maken de landen ook flexibel in tijden van crisis, denkt Soliman. Zo wijst hij op de Hormuz-coalitie van ruim dertig landen die samen de vrije doorgang door de handelsstraat willen garanderen. „Zie hoe veel landen zich willen aansluiten bij een coalitie die een *common*

good (gedeeld belang) beschermt. Natuurlijk zijn daarbij de getroffen landen in West-Azië betrokken, maar ook anderen zoals de Europese landen, die veel economische belangen hebben.” De coalitievorming is een belangrijke les uit de huidige crisis, denkt Soliman.

De integratie is volgens hem ook van belang voor het Amerikaanse buitenlandbeleid, dat de regio anders zal moeten benaderen. Bijvoorbeeld door zelf strategische samenwerkingen af te sluiten op zee en in luchtafweer en zo bij te dragen aan de veiligheidsstructuur. Dan zou Washington niet meer hoeven te denken aan interventies die het in de afgelopen decennia probeerde uit te voeren in het Midden-Oosten - waar Donald Trump juist van weg wilde blijven.

De VS zullen de positie als absolute supermacht verliezen

De Amerikaanse president sloeg voorafgaand aan zijn aanvallen op Iran de waarschuwingen van leiders in de Golflanden in de wind.

Omdat hij in zijn boek al beschrijft hoe een hypothetische oorlog tegen Iran zou escaleren, is Soliman nu een veelgevraagd gast om zijn blik op West-Azië uit te leggen. „Wat ik wil benadrukken: ook na deze oorlog zullen de zorgen over Iran bestaan, want ik zie *regime change* niet gebeuren. Het is belangrijk dat Amerikaanse beleidsmakers juist nu inzien dat West-Azië de zorgen over Iran deelt. Als de VS voortaan samenwerken met de Golflanden om Iran in te perken, zal dat ontzettend veel middelen in het buitenlandbeleid schelen.”

Door naast coalities voor verde-

diging ook economische samenwerkingen op te zetten, kan Washington zich meer richten op de geopolitieke competitie met China, denkt de analist. „We weten dat de wereld verschuift; we gaan naar een multipolaire wereld, de VS zullen de positie als absolute supermacht verliezen.” Het conservatieve blad *The National Interest* schreef hem eerder al als „degene die Washington influïert over het Midden-Oosten”.

Hoe moet Europa zich tegenover West-Azië verhouden?

„Er zijn Europese landen die zich nu al mengen in het West-Azië-systeem: zelf hebben ze niet de capaciteiten voor datacenters en nieuwe techbedrijven waaraan de Golflanden wel al werken. Of ze

hebben een geografische ligging die het logisch maakt dat ze zich aansluiten bij de handelsstromen en productieketens.”

Dat klinkt alsof u meer mogelijkheden ziet voor samenwerkingen met 'losse' landen dan de Europese Unie?

„Ook voor Europese leiders geldt dat ze niet meer op blokken en bondgenootschappen kunnen rekenen. Ze moeten coalities aangaan, ook buiten Europa, om hun strategische en economische slagkracht te waarborgen. Ook de EU kan dat doen - die twee benaderingen sluiten elkaar niet uit. Zolang de coalities maar flexibel zijn.”

En als Washington, Brussel en andere westerse hoofdsteden deze methode volgen, wordt dan nu de laatste oorlog in het Midden-Oosten uitgevochten?

„Ik vrees dat oorlogen niet uit te bannen zijn, ook niet in deze regio. Maar als je goed kijkt naar de kaart en de verbanden die ik schets, realiseer je je ook dat er weinig systematische analyse van West-Azië bestaat. Er is weinig kennis van de geopolitieke belangen onderling, en er zijn weinig pogingen ondernomen om strategische overeenkomsten te vinden. Hoe meer beleidsmakers daaraan werken, des te beter ze in staat zullen zijn om de machtsbalansen te bewaken.”

nrc webwinkel

Zacht gerijpte Gran Reserva met goud bekroond

Ontdek deze 5 jaar oude Gran Reserva, bekroond met goud! De 2020 Bodegas Fernando Castro Raices Gran Reserva is na 18 maanden houtrijping en 4 jaar flesrijping prachtig op dronk. Je proeft rijpe kersen en bosfruit, verweven met tonen van vanille, cacao en ceder. De structuur is zacht en rond, met een verfijnde fraïcheur die de wijn in balans houdt en een lange, fluwelige afdrank.

Een klassieke Tempranillo met diepgang en elegantie. Perfect bij gegrild vlees, hartige tapas of pasta bolognese. Nu van genieten tot 2030.

Adviesprijs
11,50
8,50

Onze wijnen worden gratis thuisbezorgd vanaf €100

*minimale afname: 6 flessen, geldig tot en met 28 juni 2026, zolang de voorraad strekt en onder voorbehoud van eventuele druk- of zetfouten. Bekijk ons volledige wijnaanbod op nrcwebwinkel.nl/wijn

Advertentie

Oleksandra Oliynykova in actie op Roland Garros. In Parijs spreekt ze zich tijdens persconferenties onder meer uit tegen deelname van Russische tennissters. FOTO JAVIER GARCIA/SHUTTERSTOCK

INTERVIEW **OLEKSANDRA OLIYNYKOVA**
OEKRAÏENSE TENNISSTER

'Als Russische speelsters tegen de oorlog zijn, moeten ze dat laten zien'

Ook in Parijs spreekt Oliynykova zich uit tegen Russische sporters die zwijgen over de oorlog. „Als alles normaal lijkt, hebben mensen in Rusland geen reden om te protesteren en op te staan tegen Poetin.”

Renée Peereboom

PARIS

Toen Oleskandra Oliynykova haar eersterondepartij op Roland Garros won, haalde ze haar Oekraïense vlag tevoorschijn. Met een grote lach op haar gezicht rende ze naar haar vader, Denis. „Ik zei tegen hem: 'Je hebt het gezien, mijn eerste grandslamoverwinning!'”, vertelde ze in haar persconferentie na de wedstrijd. Haar vader zit in de Oekraïense krijgsmacht en is met verlof. „Het was heel belangrijk voor me dat hij mijn eerste overwinning op een grandslamtoernooi in het echt kon zien.”

Na de wedstrijd schudden Oliynykova en haar tegenstandster Jelena Pridankina elkaar niet de hand, hoewel dat in het tennis wel gebruikelijk is. Niemand had ook iets anders verwacht: Pridankina is Russisch en sinds de Russische invasie van Oekraïne in februari 2022 weigeren Oekraïense spelers de handen te schudden van hun (Wit-)Russische tegenstanders. Ook vanuit Wit-Rusland viel de Russische krijgsmacht Oekraïne binnen.

Oekraïense sporters gebruiken hun podium geregeld om aandacht te vestigen op de oorlog, die inmiddels al

meer dan vier jaar duurt. Maar Oliynykova behoort tot de meest uitgesproken. Als het aan haar ligt, doen er geen Russen meer mee aan professionele tennisstoernooien, zegt ze tijdens Roland Garros tegen NRC. Niet zolang ze geen duidelijk standpunt innemen tegen de Russische agressie richting Oekraïne. „Op dit moment zie ik geen enkele Russische speler zich uitspreken tegen wat we zien gebeuren.”

Verwoeste tennisclub

Oliynykova woont en traint nog altijd in de Oekraïense hoofdstad Kyiv. Haar vader en haar vriend zitten in het leger, vertelt ze. De nacht voordat Roland Garros begon, vond er een grootschalige Russische aanval op Kyiv plaats. Tijdens een persconferentie laat Oliynykova een foto zien van tennisbanen die door die aanval zijn verwoest, van de tennisclub Lodovyi. „Dit zijn de banen waar ik mijn jeugd op heb doorgebracht”, vertelt ze. „Dit soort dingen is zo pijnlijk om te zien.”

Op toernooien grijpt ze persconferenties aan om haar boodschap over te brengen. „De Russische spelers steunen Poetin en de oorlog”, zegt ze tijdens de persconferentie na haar eerste wedstrijd in Parijs, waar ze zaterdagmiddag uiteindelijk in de derde ronde verliest van de Russische Diana Sjnajder.

Ze wijst op pro-Russische posts op Instagram die gelijktijdig door meerdere Russische spelers. Zo likete speelster Alina Kornejeva een bericht over een beruchte uitspraak van president Roland Garros tegen NRC. Niet zolang ze geen duidelijk standpunt innemen tegen de Russische agressie richting Oekraïne. „Op dit moment zie ik geen enkele Russische speler zich uitspreken tegen wat we zien gebeuren.”

Sjnajder reageerde zaterdag in de persconferentie na haar derderondepartij: „Het demonstratiestoernooi is mijn enige kans om in mijn thuisland te tennissen en mijn familie en vrienden goed tennis te laten zien”. Sinds de Russische invasie in Oekraïne worden er geen WTA- of ATP-toernooien meer gespeeld in Rusland. Op de vraag of ze de behoefte voelde haar gevoelens over de Russische invasie en oorlogsvoering openbaar te maken, reageerde ze vervolgens ontzettend. „Ik ben hier om te tennissen.”

Oliynykova reageerde daar weer

geërgerd op in haar persmoment kort erna. „Natuurlijk wil [Sjnajder] haar mening niet geven, want dat zou een schandaal opleveren.”

Ze beschouwt de stilte van de Russische spelers als steun aan het regime, direct of indirect. „Voor propaganda is het belangrijk dat het lijkt alsof alles normaal is”, legt ze uit. „En als je erover zwijgt, en we allemaal blijven tennissen zonder erover te praten, creëren we het beeld dat het allemaal normaal is. En als alles normaal lijkt, hebben mensen in Rusland geen reden om te protesteren en op te staan tegen Poetin.”

Poetin mag dan nog zoveel macht hebben, zegt Oliynykova, het culturele aspect ligt grotendeels buiten zijn invloed. Daarom is het belangrijk voor hem dat beroemde, invloedrijke Russen, zoals topsporters en acteurs, loyaliteit tonen, of op zijn minst de agressie van Rusland accepteren. „Ook soldaten houden van tennis of andere sporten, of bijvoorbeeld van muziek. Als hun idolen zouden laten zien: wij accepteren het niet als je dit soort wandaden verricht, kun je niet meer terugkomen en je normale leven leiden. (...) Al deze systemen, waaronder sport, werken in dienst van de propaganda. Dus als spelers tegen de oorlog zijn, dan moeten ze dat laten zien.”

Op de vraag of de Russen in het pro-

Er zijn tennisfans die naar me toe komen en me zeggen: dit wist ik helemaal niet, nu wil ik die spelers niet meer aanmoedigen

fessionele tennis buiten het zicht wél contact zoeken en haar proberen te begrijpen, is ze heel duidelijk. „Nee, ze proberen me niet te begrijpen, want het kan ze niets schelen. Ik zal dit blijven zeggen, zo vaak als het nodig is: het kan ze niets schelen dat er Oekraïners sterven, want ze steunen Poetin en Loekasjenko [de leider van Wit-Rusland].”

Naturalisatie

Russische tennissters mogen sinds het begin van de oorlog niet meer uitkomen voor hun land, en mogen dus ook niet meedoen aan landencompetities, zoals de Billie Jean King Cup bij de vrouwen en de Davis Cup bij de mannen. De afgelopen jaren hebben meerdere Russische tennissters hun nationaliteit veranderd.

Zo komt Anastasija Potapova inmiddels uit voor Oostenrijk, en Oksana Selechmetjeva, die in de eerste ronde van Roland Garros verloor van de Oekraïense Marta Kostjoek, voor Spanje. Selechmetjeva vertelde tegenover de pers in Parijs dat haar beslissing niets met politiek te maken had, maar dat ze in Spanje simpelweg betere faciliteiten heeft om te trainen. Kamilla Rakhimova, die inmiddels voor Oezbekistan tennist, noemde de beslissing in een post op Instagram „de juiste stap voor mijn toekomst in het tennis, zowel professioneel als persoonlijk”. Ze benadrukte dat de stap haar roots niet zouden uitwissen.

Oleksandra Oliynykova heeft daarom geen boodschap aan hun naturalisaties en weigert nog altijd de hand te schudden van deze speelsters. „Misschien is het voor anderen genoeg, maar ik heb een expliciet standpunt nodig.”

Ook de andere Oekraïense speelsters schudden de hand van de genaturaliseerde tegenstandsters niet. De enige uitzondering is de inmiddels Australische Darja Kasatkina. Zij sprak zich in zekere zin wél uit tegen de oorlog, die ze „een absolute nachtmerrie” noemde. Maar voor Oliynykova is dat niet genoeg. „Je kunt niet over de oorlog praten zonder de agressor te noemen”, legt ze uit in een vraaggesprek met NRC. „Ik heb haar nog nooit de Russische oorlogsmisdaden horen afkeuren, of Poetin. Die stilte is nog steeds een teken van acceptatie.”

Of de spelers misschien bang zijn voor het Russische regime en voor de veiligheid van familieleden in Rusland? Op die vraag reageert Oliynykova sceptisch. „Dit gaat om miljonairste wereldberoemd zijn. Waar hebben we het over? Dat ze zich niet uitspreken, is niet omdat ze bang zijn. Als ze vrezen voor de veiligheid van hun familie, hebben ze genoeg geld en macht om hen weg te halen uit Rusland.”

Safe space

De Women's Tennis Association (WTA) is niet blij met haar uitgesproken mening, zegt Oliynykova. „Ik vertel dingen die niet comfortabel voor ze zijn, en niet commercieel voordelig.” De kritiek van de WTA is volgens haar dat ze individuele sporters bekritiseert in haar socialemediaberichten. „Ze zeggen dat ik andere spelers aanval, maar ik noem gewoon de feiten. Als die feiten zo negatief zijn volgens hen, waarom proberen ze mij dan de mond te snoeren?”

De WTA reageert helemaal niet op de blij van steun aan de oorlog die de Russische spelers volgens haar geven, zegt ze. „Ze komen naar mij toe, zeggen: wees stil, je valt de spelers aan, je bent onprofessioneel. Ze zeggen dat de tennistour een safe space moet blijven. En dan kom ik thuis in Kyiv en moet ik tussen de explosies leven. Ik blijf over

Reactie WTA

'Een buitengewoon gevoelige situatie'

De WTA heeft NRC desgevraagd een reactie gestuurd van drie alinea's over de situatie. Het is woord voor woord dezelfde reactie die ze gaven aan Ben Rothenberg.

„De WTA erkent dat de aanhoudende oorlog in Oekraïne een diepgaande en zeer persoonlijke impact heeft op veel van onze sporters. We blijven de oorlog van Rusland tegen Oekraïne ondubbelzinnig veroordelen en hebben onze Oekraïense speelsters consequent gesteund sinds het begin van het conflict.

Dit is een buitengewoon gevoelige situatie en we begrijpen dat speelsters sterke persoonlijke meningen zullen hebben. Alle WTA-spelers hebben het recht om zich te uiten. Tegelijkertijd zet de WTA zich in voor een professionele en respectvolle omgeving voor alle spelers, ongeacht nationaliteit of land van herkomst. Onze gedragscode is er om deze norm consistent te handhaven binnen de WTA-tour.

We blijven in gesprek met speelsters om ervoor te zorgen dat interacties op de WTA-tour professioneel en respectvol blijven, zelfs op zeer gevoelige momenten. Eventuele zorgen over gedrag worden behandeld via onze vastgestelde, vertrouwelijke procedures.”

Of er inderdaad boetes zijn uitgedeeld en wordt gesproken over een schorsing, wordt bevestigd noch ontkend.

De Russische spelers steunen Poetin en de oorlog

nrcwebwinkel

ESSENZA

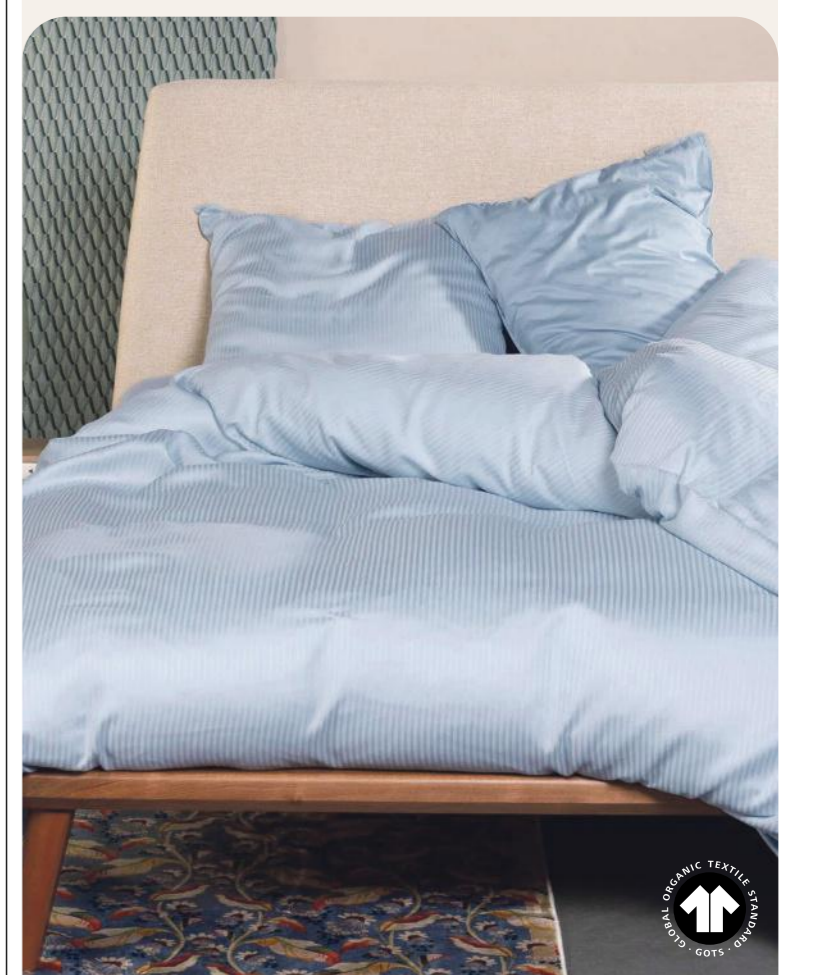
Zijdezacht slapen begint hier

Adviesprijs fabrikant vanaf 79,95
63,95

- › Zijdezacht en ademend dankzij de mix van lyocell en katoen
- › Tijdloos, rustgevend design dat in elk interieur past
- › Gemaakt voor een frisse en comfortabele nachtrust

Ervaar de kracht van subtiliteit met het Coletta dekbedovertrek van Essenza. De verfijnde streepstructuur, met uiterste precisie geweven, brengt een serene rust in de slaapkamer. Het ingetogen dessin straalt tijdloze elegantie uit en vormt moeiteloos een harmonieuze basis in ieder interieur. Vervaardigd uit een luxe mix van 60% lyocell en 40% katoen combineert Coletta zijdezachte soepelheid met natuurlijke frisheid en stevigheid. De lichte, ademende stof voelt comfortabel aan op de huid en zorgt het hele jaar door voor een fris slaapklimaat.

In de kleuren:

Bestel nu nrcwebwinkel.nl/essenza

Overleden

... twee die mij wijzen naar 's Hemels paradijzen

Omringd met liefde is overleden mijn allerliefste schat, onze toegewijde, sterke (schoon)moeder en onze trotse, trouwe (over)oma

Roswitha Dorothea Michels - BoumanOud-Wethouder gemeente Lisse
Lid in de Orde van Oranje-Nassau

☆ Amsterdam, 29 maart 1938

† Zutphen, 30 mei 2026

In de laatste jaren verloren wij stap voor stap de vertrouwde Roswitha. Uiteindelijk kwam de laatste stap als een verlossing.

Zutphen	Teun Michels
Zelhem	Arjen en Diana
Wageningen	Berence en Arnold
Terwispeel	Eldert en Yldau
	Kleinkinderen en achterkleinkinderen

Haar uitvaartmis vindt plaats op vrijdag 5 juni 14.00 uur in de R.K. Sint Janskerk te Zutphen.

Correspondentieadres:
Büteweï 10, 8407 EA Terwispeel, uitvaart.michels@outlook.com

Ontroerd en met verdriet nemen wij nu afscheid van onze lieve schoonzus en tante

Roswitha Michels-Bouman

echtgenote van onze oudste broer, zwager en oom Teun

29 maart 1938

30 mei 2026

Wij wensen Teun, hun kinderen en (achter)kleinkinderen veel sterkte bij dit verlies

Ad, Bob, Paul, Thijs en Anneke, Marleen en Maurits
In herinnering: Jaapje, Hans en Josée,
Jan en Hanneke, Doortje en Theo, Marian
en kinderen**Colofon familieberichten****Opgave van een familiebericht**Een familiebericht kunt u opgeven via nrcadvreren.nl/familieberichten of een e-mail naar familieberichten@nrc.nl**Afdeling familieberichten**Bereikbaar op telefoonnummer: 020-7553052 (ma t/m vr 08.30 uur - 17.00 uur) of via e-mail: familieberichten@nrc.nl**Sluitingstijden**

Dinsdag t/m zaterdag tot uiterlijk 14.00 uur op de dag vóór plaatsing. Voor plaatsing op maandag uiterlijk vrijdag 16.00 uur.

Geluk, emotie, herinnering

Op een eenvoudige, snelle en zekere manier uw familiebericht samenstellen en plaatsen in NRC.

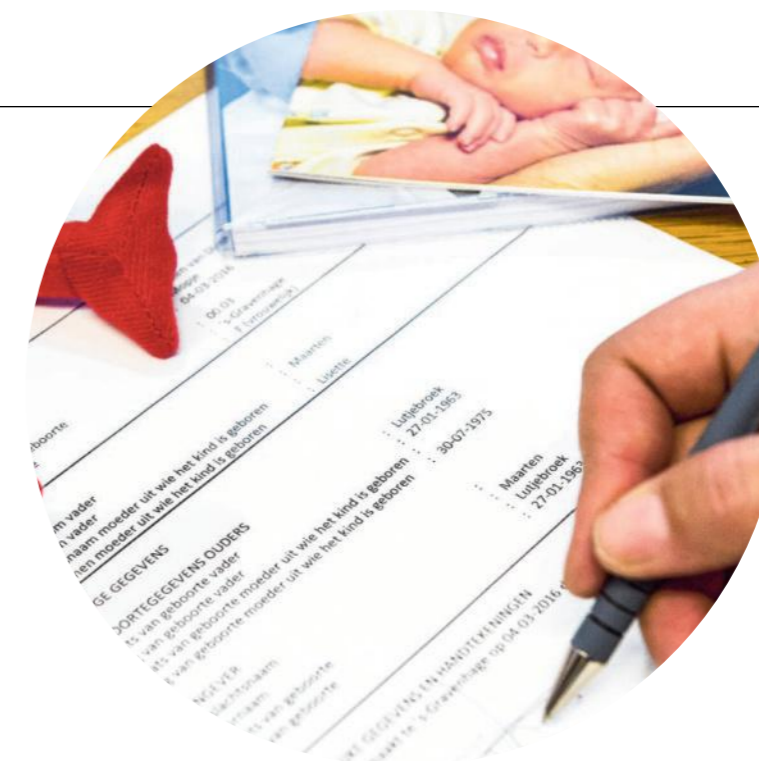
nrcadvreren.nl/familieberichten**BRIEVEN**

FOTO: LEX VAN LIESHOUT/ANP

Laat vrouwen de achternamen van hun kinderen kiezen

Anstaande dinsdag stemt de Tweede Kamer over een motie van Mutluer (PRO) en Sneller (D66) om ouders gelijkwaardig te behandelen bij de achternaamkeuze van hun kinderen. Sinds 2024 kunnen ouders hun kind een gecombineerde achternaam geven dankzij een wetswijziging. Dat klinkt als vooruitgang, maar als één ouder niet instemt, dan is er geen mogelijkheid dit aan een rechter voor te leggen. En, zonder toestemming krijgt een kind van gehuwde of geregistreerde ouders automatisch de achternaam van de vader dankzij de zogeheten 'vangnetnorm'. De wet borduurt voort op een lange geschiedenis waarbij de man als 'hoofd van het gezin' zijn naam doorgaf aan een kind. Door vast te houden aan de huidige vangnetregeling bestendigt de wet deze hardnekkige culturele norm. Daardoor worden moeders feitelijk benadeeld, omdat zij vaak afhankelijk zijn van toestemming van de vader om hun kind

ook haar achternaam te geven. Die machtsongelijkheid wordt vergroot in relaties waar complexe scheidingen of huiselijk geweld een rol spelen. De toestemmingseis kan dankzij de vangnetnorm worden ingezet als middel om macht en controle uit te oefenen.

Als we willen dat vrouwen daadwerkelijk gelijkwaardig zijn in de achternaamkeuze van hun kinderen, dan moet de vangnetnorm worden aangepast. De norm is achterhaald, in strijd met internationale verdragen en hedendaagse opvattingen over gelijkwaardigheid tussen ouders. Zoals de wet nu is, behandelt die niet elke ouder gelijk. Wij roepen daarom op: Tweede Kamer, steun de motie zodat ouders gelijkwaardig hun achternaam kunnen doorgeven aan hun kinderen.

Linde Bryk, Annemarie Middelburg en Emma Lok
Amsterdam

COALITIE**Verkeerde speler**

In zijn speelse column van (29/5) vraagt Frits Abrahams zich af of premier Jetten tegenover Gidi Markuszower dezelfde moed durft op te brengen als Ronald Koeman heeft getoond bij de selectie van een aantal spelers voor het komend WK voetbal. Wat mij betreft zou Jetten een stap meer moeten zetten, namelijk toegeven dat hij inmiddels heeft ontdekt met een verkeerde speler in zee te zijn gegaan, de VVD, omdat deze zijn team voortdurend in de weg zit en goede resultaten daardoor uitblijven.

Tom Segaar Amersfoort

ARTISTIEKE BRILLEN**Kuddedier**

NRC vraagt zich retorisch af waarom veel 'artistiekelingen' een betrekkelijk eenvormige bril op de neus zetten (27/5). De foto's spreken boekdelen: opvallend is de betrekkelijk bescheiden bril van een mogelijke opvolger van de directeur van het Stedelijk Museum (die ook uiteraard ook een zwarte bril heeft, overigens niet goed bij zijn gezicht passend). Maar de vraag stellen is hem beantwoorden. Ook de artistieke mens is een kuddedier en bang door een verkeerde (bril)keuze buiten de boot te vallen. Dat heeft een zelfversterkend effect: omdat velen een bril met zwart montuur dragen gaan steeds meer mensen dat doen. De trend kan natuurlijk wel gestopt

worden. De bril met het zwarte montuur kan zomaar gaan vallen onder de categorie „kleren van de keizer”. Daár wil natuurlijk niemand bij horen.
Maarten Rácz Enschede

FEESTDAGEN**Ook voor kinderlozen**

Ik wil graag laten weten dat de ontregeling door alle seculiere en religieuze feestdagen in de lente ook gevoeld wordt door de kinderloze inwoner van Nederland (27/5). Ook die wil in deze drukke tijden soms gewoon doorwerken; op de zaak, niet thuis. Bovendien geef ik graag nog een les mee die ik heb geleerd tijdens een verblijf in Engeland, naast de neutrale en beter over het jaar verspreide *bank holidays* aangestipt door meneer Hietkamp. Op Hemelvaart kon ik daar overdag gewoon naar mijn werk en vierde ik 's avonds in de kerk: dubbel feest.
Lauren Lauret Den Haag

CORRECTIES EN AANVULLINGEN**Hoorzitting ICC**

In *Hoorzitting toont gruwelijkheden en martelingen in Libische gevangenis* (27/5, p. 9) staat dat vorige week bij het ICC getuigen hun verhaal deden over gevangenisbaas Khaled el-Hishri, dat klopt niet. De getuigen kwamen niet zelf aan het woord, maar werden geciteerd door de aanklager.

RUBEN L. OPPENHEIMER

Jarenlang moesten moeders stralen. Wie zei dat het zwaar was, leek ondankbaar. FOTO GETTY IMAGES

Zware verhalen vertellen over je baby is geen overdreven negativiteit

Rondom het moederschap overheersen doemverhalen, schreef Milou Deelen pas in *NRC*. Maar volgens *Justine Feitsma* is het juist belangrijk dat er naast de blije aspecten óók aandacht is voor de minder leuke kanten van het jonge ouderschap.

Blije verhalen over het moederschap krijgen steeds minder ruimte, schreef publicist Milou Deelen onlangs in *NRC*. Nu is het haar gegund dat zij zeven maanden na haar bevalling gelukkig en energiek door het leven gaat. Maar Deelens stelling, namelijk dat het dominante beeld van moederschap te somber is geworden, klopt niet. En ze miskent daarmee iets kostbaars.

Want dat we nu óók de zware verhalen vertellen, is geen doorgeslagen negativiteit. Het is een overwinning. Jarenlang moesten moeders stralen. Wie zei dat het zwaar was, leek ondankbaar. Als moeder moest je op het werk vooral niet laten blijken dat je ergens mee worstelde, want afwijken van de man kon je carrière verwoesten.

Dat we nu zeggen dat moederschap mooi én uitputtend kan zijn, is geen aanval op het blije verhaal. Dat is de ruimte die we bevochten hebben. Die moeten we niet weggooien omdat ze sommige mensen ongerust maakt.

Allereerst ontbreken in haar verhaal de echte cijfers. Vakbond CNV, waar ik bestuurder ben, deed onderzoek onder duizend werkende moeders. De helft is in het eerste jaar na de bevalling chronisch moe. 10 procent krijgt een burn-out. 12 procent een depressie. 14 procent meldt zich regelmatig ziek. 88 procent krijgt geen enkele praktische ondersteuning van de werkgever. En bij twee op de drie was er geen mogelijkheid om werktijden af te stemmen op de baby.

Die zware verhalen zijn voor veel vrouwen simpelweg hun leven

Dit zijn geen vrouwen die puur voor de aandacht het moederschap somber inkleuren. Dit zijn vrouwen die na hun bevallingsverlof terugkeren op een werkvloer die doet alsof er niets is veranderd. Die 's nachts drie keer opstaan en overdag moeten presteren alsof ze uitgerust zijn, omdat dat van hen wordt verwacht. Als er geen flexibiliteit is,

geen begrip of misschien geen vangnet, is het heel zwaar om alle ballen in de lucht te houden.

Deelen erkent dat zelf ook: zij heeft geld, een betrokken partner, een sociaal netwerk, een makkelijke baby. Ze stapt er snel overheen, maar die factoren zijn geen bijzaak. Ze zijn de kern.

Geen thuiswerkoptie

Ten tweede ontbreken veel vrouwen in het gesprek. Deelen erkent dat vooral mensen zoals zij - schrijvende, hoogopgeleide vrouwen - het publieke gesprek over moederschap voeren. Dat gesprek voert ze op Instagram, in *NRC*, in boeken. Maar de verpleegkundige, de schoonmaakster, de juf en de medewerker in de kinderopvang horen we niet. Niet omdat het hun goed afgaat, maar omdat ze geen platform hebben en omdat ze werken in beroepen zonder flexibiliteit, zonder thuiswerkoptie, zonder leidinggevende die vraagt hoe het gaat.

Juist uit deze sectoren is er een hoge instroom van jonge vrouwen in de WIA, de uitkering voor wie langer dan twee jaar door ziekte niet kan werken. Dat zegt genoeg. Voor hen is het probleem

niet dat er te veel wordt gepraat over hoe zwaar het is. Voor hen is het probleem dat er te weinig verandert op de werkvloer.

Is het narratief doorgeslagen? De verhalen die Deelen als te zwaar ervaart, zijn voor veel vrouwen simpelweg hun leven. Die openheid, namelijk dat we nu hardop zeggen dat het mooi én zwaar kan zijn om moeder te zijn, is de zwaar bevochten buit die we moeten vasthouden.

Blij zijn over je baby en tegelijkertijd erkennen dat onze maatschappij jonge moeders op allerlei manier tekortdoet, zijn twee zaken die elkaar niet uitsluiten. Een werkgever die vraagt hoe het met je kindje gaat, die ruimte geeft in het eerste jaar, die een collega aanwijst als vertrouwenspersoon: juist door de moeilijke aspecten van het moederschap goed op te vangen, schep je de randvoorwaarden voor het blije moederschap.

Nogmaals: we moeten het moederschap niet als ramp presenteren. Maar we zouden onszelf óók niet moeten dwingen om te kiezen tussen de roze en de donkere wolk.

Justine Feitsma is bestuurslid bij vakbond CNV en jonge moeder.

COLUMN STEPHAN SANDERS

Hij was mijn vriend en toch zal ik hem politiek bestrijden

Hij was een vriend, een zeer dierbare, en zit nu in de Tweede Kamer. Voor een partij die mij niet zo dierbaar is: FvD.

Maar vriendschappen laten zich niet op politiek bevel eindigen, de herinneringen aan onze warme, intieme betrekkingen - en met intiem bedoel ik geen seks, maar het idee dat je met iemand alles kan bespreken - die herinnering is nog steeds levend. Ik snáp het ook gewoon niet. Waarom ging deze vriend nu juist bij die partij, die racisme aldoor maar herhaalt.

Het was een mooie vriendschap, die begon in de katholieke kerk, waar hij zich liet dopen en ik al kwam. Er zijn *NRC*-lezers die een rood waas voor ogen krijgen zodra ze 'katholiek' lezen, want daar kan niets goeds van komen. Nou, dit: hij, filosofische belangstelling, ik ook, en hij zo'n kleine dertig jaar jonger. Iedere zondag zagen we elkaar. En tussendoor bellen, eindeloos. De intimiteit van een vriendschap kan op veel beslag leggen.

Vriendschapsliefde. Jacob Israël de Haan is een van mijn lievelingsdichters, met zijn bekende „naar vriendschap zo een mateloos verlangen”.

Ik ben beter in de vriendschap dan in seks, sneu genoeg.

Ik was ook trots op hem toen hij gedoopt werd, lange man, zwart haar, en hij zag hij er met zijn witte doopkleed uit als een rabbi. Na de kerk gingen we koffiedrinken en soms nog wat wijn. Hij is de eerste en enige man die mij fysiek wilde verdedigen toen ik onheus werd bejegend.

Ik vond hem een aanwinst, hij was van de vrouwen, ik gaf advies, en ondertussen was ik met mijn eigen man. Ik wist dat hij Thierry Baudet goed kende, de eeuwige heteroseksuele mannenvanger, maar dat is geen reden voor een breuk. Maar dat-ie zo dicht bij die partij stond wist ik niet, dat las ik pas later in de krant.

Daarna getwijfeld of ik hem *Mephisto* zou aanraden, de sleutelrolman van Klaus Mann. Klaus was de broer van Erika Mann, ook schrijfster, en die laatste was kort getrouwd geweest met de toen beroemde Duitse acteur, Gustaf Gründgens. Later werd Gründgens, komend uit dat vrije, Berlijnse milieu uit de jaren twintig, voluit nazi. 'Ons soort mensen' werd 'een van hen.' De kinderen Mann en vader Thomas vluchtten uit Hitlers Duitsland terwijl Gründgens daar juist triomfen vierde.

Nooit aangeraden, vond ik te bruijt.

Ik hoopte dat hij niet verkozen zou

worden, want hoe minder zetels die partij haalt, des te beter, maar dat werd hij wel, en eigenlijk was daarna mijn tweede gedachte: wat fijn, vriend heeft nu eindelijk een goed inkomen. En status, heel belangrijk voor hem.

Maar ook: dat kan helemaal niet, ik kom uit een mix-geslacht als bruin adoptiekind en met mij zoveel bruine en zwarte mensen. Hoezo 'oorspronkelijke bevolking' waarover partijleider Lidewij de Vos sprak? Dat is ook gericht tegen mij. En die lui hebben het over een 'blanke etnostaat', Jezus, en ik zeg nu ook maar Christus, want de katholieke kerk ondersteunt die denkbeelden niet.

Maar er zat een zachtvaardigheid in vriend en een scherpte, waardoor ik dacht: dat gaat vanzelf wel over. Hij heeft gewoon een conservatieve inborst.

Ik wist dat hij Thierry Baudet goed kende, maar dat is geen reden voor een breuk

Maar wat ik niet zag: de compartimenten waarin hij zijn leven indeelde, met schotten ertussen die nooit neergehaald mochten worden. Ik lees nu in de zaterdagkrant het verhaal over FvD. Daarin is ook sprake van „de FVD-zomerschool in 2018 in kasteel Sterkenburg - over 'immigratie, integratie en emigratie'”, terwijl ik weet dat vriend in die tijd daar les gaf, zonder thema of partij te noemen.

Hij is een goede onderwijzer, en ik hoopte vooral dat-ie lof kreeg toegezwaaaid.

En dit snap ik wel: in FVD-kringen rees zijn ster, maar in wat bij Forum 'mainstream media' worden genoemd, wilden ze hem niet hebben. Hij wilde aanzien en kreeg het niet en nu is-ie parlementariër. Echt lemand.

Ik kan wel roepen: 'Keer om', en dat hopen. 'Keer weerom naar mij', maar dat zal niet lukken. Vriend zit opgesloten in die Forum-kring, ik wat minder in de mijne, zonder contributie, partijafspraken en convenanten, en verder is vriend nu bezig in stijgende lijn.

Ik mis vriend, en toch zal ik hem politiek in alles bestrijden. Hij werd mijn affront.

Stephan Sanders schrijft om de week een column voor *NRC*

Commentaar

COALITIE

Minderheidskabinet-Jetten moet eerst zelf nog leren samenwerken

Na bijna honderd dagen experimenteren door het minderheidskabinet-Jetten is de voorlopige conclusie: de start verloopt geheel naar verwachting, en dat is uiterst moeizaam. *Samenwerking als gezamenlijke opdracht* heet het eerste hoofdstuk van het regeerakkoord van D66, VVD en CDA. Met „uitgestoken hand” wil de coalitie de beide Kamers, gemeenten en provincies en de polder tegemoet treden. Om te komen tot „langjarig stabiel beleid” waar veel kiezers op wachten na de chaos van het kabinet Schoof. Om noodzakelijke, lastige hervormingen door te voeren: versterking van defensie, een klimaat- en stikstofaanpak, een functionerende asielopvang, snellere woningbouw.

Zulke samenwerking vraagt een 'cultuuromslag' in Den Haag, zei het minderheidskabinet - even waar als onwaarsachtig. Want als de VVD regeren met het linkse PRO niet kopig zou uitsluiten, was een breed middenkabinet mogelijk geweest met 86 zetels, in plaats van 66.

Tot nu toe staat het minderheidskabinet alleen, met een uitgestoken hand die niemand vastpakt. Ja, met de SGP en de Groep Markuszower lukte het in februari het plan voor versnelde verhoging van de AOW-leeftijd even te redden. Maar de totale bezuiniging van 6,5 miljard euro op sociale zekerheid is in mei alsnog gestrand door verzet van de vakbonden en werkgevers. Zo gaan onderhandelingen, het laat wel pijnlijk de onmacht van dit minderheidskabinet zien.

Deze week maakt minister Hans Vijlbrief (Sociale Zaken, D66) een rondje langs fracties om steun voor een sociaal akkoord te zoeken: een belangrijke horde in aanloop naar de onderhandelingen voor een solide Rijksbegroting op Prinsjesdag. Vooral snog passen op-

positiepartijen ervoor de coalitie de ene week te steunen, en dan weer gepasseerd te worden. Het wordt daarom tijd dat het minderheidskabinet een duurzame vorm vindt om akkoorden te kunnen sluiten.

De eerste honderd dagen hebben ook laten zien hoe het minderheidskabinet worstelt met moreel gezag. Premier Jetten kreeg de kritiek dat hij zich meer moest uitspreken: tegen het gewelddadige asielprotest in Loosdrecht, en tegen de hallucinante oproep tot geweld tegen Palestijnse vluchtelingen door Kamerlid Gidi Markuszower.

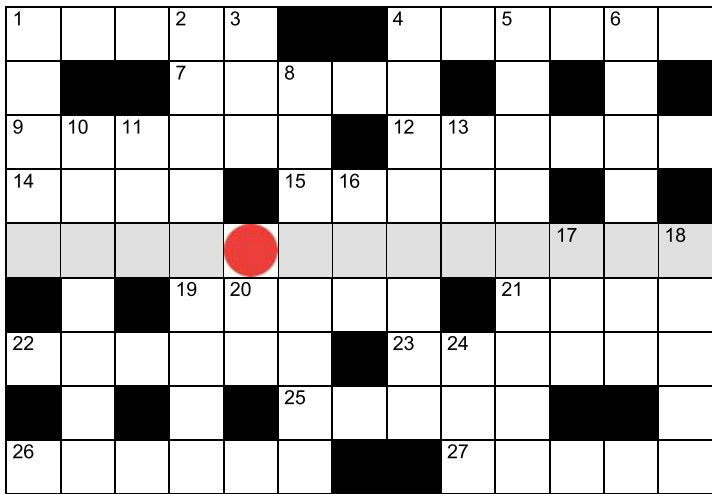
Tijdens een fel Kamerdebat vorige week sloten de coalitiepartijen 'structurele samenwerking' met Markuszower uit, zo als eerder met de PVV en FVD. Dat is makkelijk gezegd, want zulke vaste samenwerking is er nu met geen enkele partij. Tot een blokkade van PVV, FVD en de Groep Markuszower is het minderheidskabinet niet bereid: met 66 zetels blijven alle stemmen welkom, ook van uiterst rechts.

De VVD heeft daarbij in Lelystad een 'alternatief hoofdlijnenakkoord' gesloten met FVD en PVV, en onderhandelt in Papendrecht en Steenberg met de PVV over een coalitie. Het CDA bestuurt in Rucphen met de PVV, en straks mogelijk ook in Pekela. Het zijn formeel autonome lokale afdelingen, maar zulke samenwerking in de regio maakt het landelijk trekken van een grens bij uiterst rechts minder geloofwaardig.

De solistische koers van met name coalitiepartij VVD is de eerste honderd dagen ook opgevallen. Anders dan D66 en CDA wil de VVD de hypotheekrenteaftrek niet versoberen, en heeft de partij twijfel laten ontstaan over de spreidingswet. De VVD lijkt vast te houden aan 6,5 miljard korten op sociale zekerheid, terwijl D66 en CDA openstaan voor alternatieve bezuinigingen.

Het minderheidskabinet kan alleen werken, als het de oppositie en sociale partners écht ruimte geeft, en als die op hun beurt ook hun verantwoordelijkheid willen nemen. De coalitiepartijen zelf moeten eerst onderling leren samenwerken, als ze het land oproepen tot 'samenwerking als gezamenlijke opdracht'. Er is nog bijna vier jaar te gaan, maar in de eerste honderd dagen heeft het minderheidskabinet zichzelf nog niet uitgevonden.

IN HET MIDDEN

Meer puzzels van Studio Steenhuis op steenhuispuzzels.nl

Vul in en ontdek wie of wat er midden in het nieuws staat

Horizontaal: 1. 'Politie ontvangt heftige bedreigingen na aanhouding in ___' 4. Black Crowes-hit voor zieke mensen 7. Alternatief voor een kaasschaaf 9. Mededinger 12. Studiehulp 14. Ter ___, vol 15. Alfabetende 19. Hierin is het voltallig 21. Wedstrijdpauze 22. Mindblowing natuurproduct 23. Filmen in het ziekenhuis 25. Dorp in de gemeente Borsele 26. Gooise rustplek 27. Grieks vleesgerecht

Verticaal: 1. ___ Leander, Zweedse (operette)zangeres 2. Dichter bij elkaar liggende rails 3. 21 horizontaal in Engeland 4. Uitzinnig 5. Bracht vrijdag zijn album *The Boys of Dungeon Lane* uit 6. Hoofdsieraad 8. Zijn Pogaar en Rogli 10. Bossanova-buurt 11. Watertje 13. E-klein 16. Past voor overheid of streek 17. Generaliter 18. Furie 20. Rang van Columbo 24. Won ten koste van Arsenal

Oplossing puzzel 1 juni. Horizontaal: 1. SCHENK 6. RAARST 11. TIA MARIA 12. KNEUEN 13. ENDJES 14. DUDA 19. ROME 21. PARKET 24. OMLAAG 25. KERAMIEK 26. KASEKO 27. ERELID **Verticaal:** 2. CYNDI 3. ETUDE 4. NIEUWKERK 5. KANDIJ 6. RAE 7. ARNHEMMER 8. AID 9. RAJIV 10. TESTS 15. LOPIK 16. DERKS 17. DOOIE 18. OKAPI 20. ELKE 22. KEE 23. TAO **In het midden:** LIDEWIJ DE VOS

© Studio Steenhuis steenhuispuzzels.nl

GOLDEN SHOWER

„Hou op met je *golden shower*”, snauwt de Britse toerist tegen haar man. Andermans gesprekken afluisteren is natuurlijk niet netjes maar als er zo pikant wordt geruzied kun je het niet laten. Een vriendin en ik kijken elkaar verbaasd en met onderdrukt gelach aan over hoe luidruchtig er wordt gesproken over zo'n intiem onderwerp. „Niet om te *kink-shamen* maar dit bespreek je toch niet op het terras”, fluister ik naar haar. Even later hoorden we nog een flard van hun ruzie: „Ik vind chroom echt veel beter bij de badkamertegels passen.”
Julia Zonneveld

Lezers zijn de auteurs van deze rubriek. Een Ikje is een persoonlijke ervaring of anekdote in maximaal 120 woorden. Insturen via ik@nrc.nl

FOKKE & SUKKE
STAAAN 4 JULI EIGENLIJK IN BAR DANCING 'T SNORRETJE IN CASTRICUM

RGVT

COLUMN
MARJOLEINE DE VOS

Wat het is om te bestaan

De zon. De wilgen. Het blinkende water. En wij daarbij, daarin - „Hier kan geen Turner tegenop”, zeg ik. Het water is de Nieuwe Merwede bij Dordrecht, en de dag daarvoor waren we op de tentoonstelling die het Dordrechts Museum heeft ingericht met een aantal schilderijen van J.M.W. Turner en een paar voorlopers. Het topstuk is een gezicht op de haven van Dordrecht waar we de vorige middag lang naar hebben zitten kijken: *Dort, or Dordrecht: The Dort Packet-Boat from Rotterdam Becalmed*. Turner is zo goed in licht, in luchten met vegen roze en geel, water dat die luchten weerspiegelt, vals zonlicht dat op een woelige zee valt, laat avondlicht met een paar mensfiguurtjes in een enorme ruimte. Enorme ruimtes, ja daar is hij ook goed in en kijk ons eens hier.

Dit diep snuivende welbehagen kun je alleen maar vinden door hier te zijn, nu, door te ruiken en te horen, de vogelgeluiden, de vage gras-, water- en bloesemgeuren - ach wat houd je van het waterige landschap van dit land waarop je zo graag mag mopperen. Soms voel ik mezelf net Ida Gerhardt, die zo dikwijls de lof zong van het Nederlandse landschap en tegelijkertijd intens chagrijnig was over wat er zoal in het land gebeurde: 'Ik hard u, Holland, niet / met dit gelaat, waarop geschreven staat: / ziehier die zich voor geld aan ieder biedt.'

Nu ja. Turner dus. Op zijn grote schilderij zie je het gelige licht van wat we hebben besloten dat een zomeravond moet zijn, het blakke water rond de grote schuit die spullen komt brengen, er drijven een paar vogels op, vooraan drijft iets wits, „een plastic zak” mompel ik anachronistisch maar we komen er niet achter wat dan wel. Iets. Juist goed, op water in havens drijft altijd 'iets', mensen gooien er dingen overboord of van de kant. Op het stilstaande water onder de verstilde lucht

zit een gezelschap in een kleine boot die naar het grote schip vaart, in de verte ligt de stad met zijn karakteristieke stompe toren. Je hoort stemmen over het water, ja, je begrijpt deze avond helemaal, voor zover er iets te begrijpen valt aan avonden. Aan avonden uit 1817. Foto's waren er nog niet. Een foto zou je juist duidelijk hebben gemaakt dat die wereld daar niet de jouwe was.

Je weet heus wel dat achter deze blinkende werkelijkheid ook een heel andere ligt

We proberen een foto te maken van het landschap dat ons omgeeft, maar het wordt weer eens niets, te vlak, te stil - we hebben Turner toch eigenlijk echt nodig. Een foto is te toevallig, alleen maar dit ene moment, een schilderij is een samenvatting van alles wat avond - of op dit ogenblik juist ochtend - betekent aan licht en stilte. Blijkbaar kun je stilte ook schilderen, want de stemmen van die mensen klinken niet luid en er is nergens een motor te horen, dat is wel duidelijk.

Je wilt het geluksgevoel van deze ochtend vastleggen, maar je wilt dat het vastgelegde alles is wat je al lopende ziet en voelt, het moet 'dit alles' zijn. Inclusief onszelf. Dat je voelt wat het is om te bestaan.

Je weet heus wel dat achter deze blinkende werkelijkheid ook een heel andere ligt, je hoeft maar een klein eindje te rijden met de auto, je ogen open te houden, de krant open te doen en daar is het allemaal weer en moet u dan echt in een museum tegenover een schilderij gaan staan en daar de volgende dag langs het water over lopen mompelen?

Ja, dat moet. Dat is het leven, geschilderd en ongeschilderd.

SUDOKU

	5					9	7
		7		2			
		1			3	6	
5						8	
4							6
					4		
		2	3	9		5	
							8
					7	4	9

Meer puzzels en boeken van Peter Ritmeester op pzzl.com

nrc > puzzels

NIEUW

Crux: kleine kruiswoordpuzzel voor grote denkers

Speel alle puzzels op nrc.nl/puzzels

Plaats de cijfers 1 tot en met 9 zo in het diagram dat elk cijfer precies één keer voorkomt in elke rij, kolom, de negen vetomrande 3x3 vakken, én de vier grijze 3x3 vakken.
© Peter Ritmeester PZZL.com
Rechts: de oplossing van gisteren.

7	3	8	5	4	2	9	6	1
1	6	4	3	9	7	8	5	2
5	2	9	1	8	6	4	3	7
4	8	5	7	3	1	2	9	6
3	7	2	9	6	8	1	4	5
6	9	1	2	5	4	7	8	3
2	4	3	6	7	9	5	1	8
9	5	7	8	1	3	6	2	4
8	1	6	4	2	5	3	7	9

Achterpagina.

EXPOSITIE 'MARILYN'
IN GRONINGEN
PAGINA C2-3

**Nog altijd
Hollywoods
grootste icoon**

Cultuur
CULTUUR & MEDIA

IN HET NIEUWS

ZAP

Ruben Brekelmans en Rick Nieman in WNL op Zondag. BEELD WNL

Ruben Brekelmans in de herkansing

Het grote nadeel van met vakantie gaan is dat je uiteindelijk terugkomt en jezelf dan toch nog op de hoogte moet brengen van alle ontwikkelingen waar je, zeer doelbewust, niet van op de hoogte bent geweest. Daar maakte ik me zorgen over toen ik de tv zondagochtend voor het eerst in drie weken aandeed, even voor half elf: dat ik meteen geconfronteerd zou worden met alles wat ik had gemist en me genoodzaakt zou zien tot een onmenselijke inhaalslag. Het scherm lichtte onheilspellend op en toonde toen het hoofd van twee mannen met vale pakken en het woord 'man' in de achternaam. Ze hadden het over asiel en migratie. Goddank: ik had niets gemist.

„Als u me even een halve minuut geeft”, zei Ruben Brekelmans tegen Rick Nieman, want de vorige keer dat hij iets over de spreidingswet had gezegd, was daar een clipje van slechts een paar seconden uit voortgekomen. Hij had een week of twee geleden een aantal vragen beantwoord van een NOS-journalist, waarna een fragment uit dat interview was geknipt en voorgelegd aan een VVD-burgemeester in *Buitenhof* (NOS/NTR). In het fragment zei Ruben Brekelmans: „Het is uiteindelijk aan gemeenten zelf of ze wel of geen asielopvang willen.” De VVD-burgemeester vond dat een gevaarlijke uitspraak, want volgens de spreidingswet hebben gemeenten een wettelijke taak in de opvang van asielzoekers. De fractievoorzitter van zijn eigen partij bood burgemeesters op deze manier weinig steun.

Nu mocht Ruben Brekelmans gelukkig in de herkansing, zonder de knipinterventies van die gemene NOS-journalisten. Hij deed het inderdaad in een halve minuut, alsof hij voor de spiegel had geoefend met een timer in de hand. Oplettende kijkers merkten allicht op dat het praatje zelfs in twintig seconden had gepast als Brekelmans er niet voor had gekozen om zich eerst weer tien seconden te profileren als migratiecriticus. „De instroom moet omlaag”, zei Brekelmans. „Dat is het echte probleem.” (Pro-tip van een professioneel tv-kijker: in de NPO-app kun je programma's ook op dubbele snelheid kijken. Dan duurt deze omweg maar vijf seconden.)

Maar de mensen die hier wél naartoe komen, moeten eerlijk worden verdeeld over Nederland, vervolgd Brekelmans. De spreidingswet „is gewoon van kracht”. Alleen is in die wet „ruimte om onderling afspraken te maken”. „Dus als de één zegt: ik doe wat meer, dan hoeft de ander wat minder te doen”, vulde Nieman hem aan. „Exact”, zei Brekelmans. „En dat is wat ik heb gezegd. En dat stukje - dat is eruit gehaald en heel groot gemaakt.” „Ik zie dat het u raakt”, zei Nieman. Dat kon Brekelmans beamen. Als *WNL op Zondag* werkte met achtergrondmuziek, was een verdrietige viool op zijn plaats geweest. Het is ook afschuwelijk als er consequenties blijken te zitten aan de dingen die je zegt. Die gedachte bleef nog even bij me hangen toen Nieman niet veel later naar een pleidooi van collega Fidan Ekiz luisterde, die was geschrokken van de taal die was gebezigd in een Kamerdebat. Daar was het gegaan over termen als 'omvolking', 'remigratie' en 'oorspronkelijke Nederlanders'. Nieman en Brekelmans knikten ernstig. Ja, taal was heel belangrijk.

Toen de uitzending voorbij was keek ik nog even welke onderwerpen tijdens mijn vakantie de revue waren gepasseerd. Vorige week maakte men zich ook druk om taal, las ik op de site van WNL: toen vonden VVD-staatssecretaris Silvio Erkens en JA21-leider Joost Eerdmans „dat het label extreemrechts veel te makkelijk wordt opgeplakt”. Een ander artikel over die uitzending heette: 'Joost Eerdmans (JA21): „Spreidingswet moet van tafel!”'. En terwijl ik zondagmiddag langs die koppen scrolde, dacht ik dat er één ding erger is dan terugkomen van vakantie en van alles te hebben gemist: terugkomen van vakantie en meteen vergeten dat je bent weg geweest.

Amber Witzinger

FOTO CORBIS VIA GETTY IMAGES

REPORTAGE

EXPO MARILYN MONROE 100 JAAR

Op 1 juni zou Marilyn Monroe (1926-1962) honderd zijn geworden. In Forum Groningen is de grote, boeiende expositie 'Marilyn' te zien. Elders zijn er meer: als feministisch icoon is zij inmiddels een tak van industrie. Al is die sterke vrouw niet het hele verhaal.

Altijd wordt de nadruk gelegd op de sterke Marilyn Monroe. Nooit op de kwetsbare

Coen van Zwol

GRONINGEN

Op 1 juni zou Marilyn Monroe honderd jaar geworden zijn. Verzamelaar Ted Stampfer bezit 1.500 voorwerpen van en over haar, schat hij tijdens een rondwandeling in Groningen voor de opening van de expositie *Marilyn - 100 Years of Marilyn Monroe*, een omvangrijke en prima tentoonstelling over haar leven en loopbaan in het Groningse Forum. Een deel van Stampfers collectie is daar te

zien: kindertekeningen, kleding, een zelfhulpboek, nepwimpers, een agenda, alsmede een recept voor slaapmiddel Phenergan dat haar huisarts een dag voor haar dood uitschreef.

Een crèmekleurige jurk met parelmoer-glitters heeft Stampfer nauwkeurig laten namaken, zegt hij. In mei 1962 zong Marilyn Monroe in die jurk - zwoel, stoned, beide? - 'Happy Birthday' voor president Kennedy in Madison Square Garden. In 2016 kocht de museumketen Ripley's die jurk op een veiling voor 4,8 miljoen dollar. Marilyn-wannabe Kim Kardashian

Marilyn Monroe in Los Angeles, 1947 FOTO EARL THEISEN/GETTY IMAGES

gefascineerd door Marilyn Monroes nagesynchroniseerde films op de Duitse televisie, las alles dat over haar te lezen viel, verzamelde knipsels en foto's en persberichten. Toen de weduwe van haar acteurcoach en erfgenaam Lee Strassberg in 1999 haar bezittingen die al 37 jaar in opslag lagen ging veilen, sloeg Stampfer zijn slag. In 2008 vroeg een museum enkele voorwerpen tijdelijk in bruikleen, niet veel later werd zijn hobby zijn bedrijf. Naast Groningen werkte hij de afgelopen vier maanden in de Swarovski Kristallwelten van het Oostenrijkse Wattens aan expositie *Marilyn: Forever Inspiring* in Lissabon aan *Marilyn: Icon of the Century*.

Hoewel Stampfer gelooft dat iets van haar energie in zijn voorwerpen achterbleef en dat elke expositie reliëf geeft, is hij geen Monroe-fanaat. „Ik heb de vrouw zelf natuurlijk niet gekend, dus hou ik wel een beetje afstand. Uiteindelijk ga ik de collectie ook weer doorverkopen.” Marilyn Monroe is ook handel.

Stampfer is niet de enige verzamelaar die exposities organiseert: de grootste is Scott Fortner, een expert uit wiens Marilyn Monroe Collection dit jaar drie tentoonstellingen in Los Angeles (*Holly-*

wood Icon), Londen (*A Portrait*) en Parijs (*Marilyn*) mogen putten.

Een groeiende fascinatie

Een eeuw na haar geboorte is Norma Jeane Mortenson - artiestennaam Marilyn Monroe - nog altijd Hollywoods grootste icoon. Ze staat voor glamour, haar beeldrecht zou de Authentic Brands Group nu zo'n 80 miljoen dollar per jaar opleveren. In 2012, haar 50ste sterfjaar, was dat nog 27 miljoen. Wat verklaart die blijvende, zelfs groeiende fascinatie?

Monroe was na haar doorbraakjaar 1953 nog geen tien jaar een superster met een scherp geprofileerd imago: de fluitsterende, quasi-naïeve verleidster met peroxide-blonde helm. Een creatie waarover zij zelf soms half verbaasd over sprak in derde persoon: wat Marilyn nou weer had gedaan! Marilyn Monroe kostte Norma Jeane dagelijks anderhalf uur aan de make-uptafel; ze was altijd te laat omdat ze zich - uit onzekerheid? - niet van de spiegel kon losmaken.

Marilyn Monroe worstelde zich na een moeilijke jeugd in pleeggezin en weeshuis - haar alleenstaande moeder was psychotisch - als starlet omhoog in Hollywood, trotselde 'casting couch' en objectivering. Eenmaal beroemd

Marilyn Monroe in Korea in 1954. FOTO BETTMANN ARCHIVE

Recensie Tentoonstelling

Marilyn. In: Forum Groningen. Te zien tot 25 oktober 2026, met een Marilyn Monroe-filmprogramma. Inlichtingen: forum.nl

●●●●○

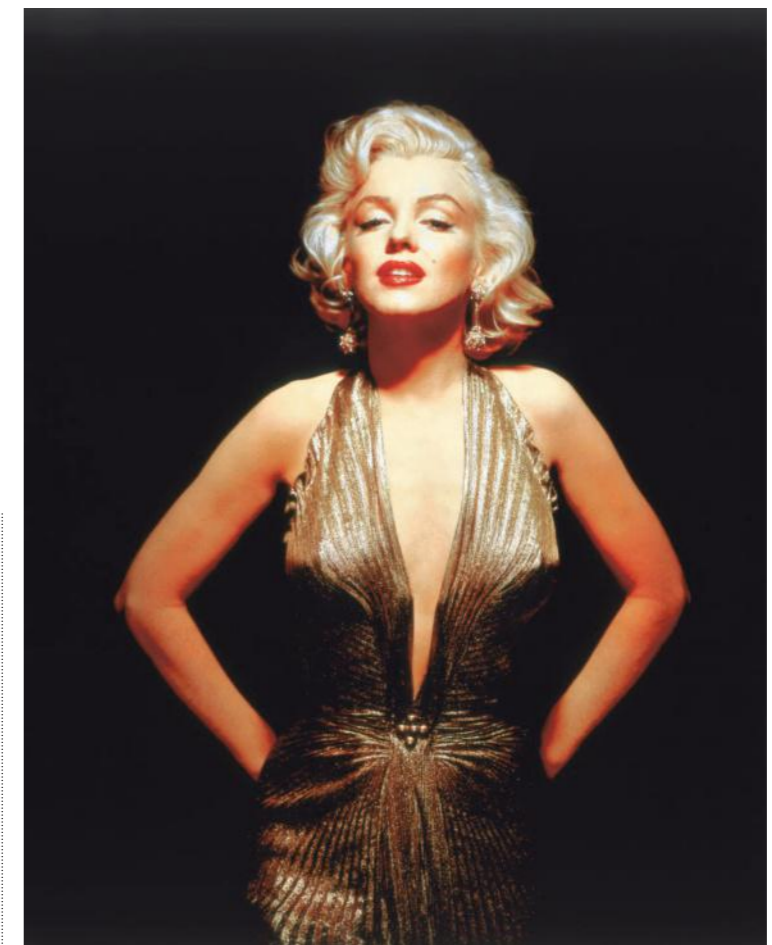

FOTO CORBIS VIA GETTY IMAGES

huwde en scheidde ze de stoere honkballer Joe DiMaggio en de deftige toneelschrijver Arthur Miller, begon een eigen productiebedrijf - toen uniek - en verkaste van Los Angeles naar New York om naast filmster ook als actrice serieus te worden genomen - bij The Actors Studio bekwam ze zich in 'The Method'.

Ze was intellectueel nieuwsgierig, had een kwikzilveren intelligentie, was ambitieus, dapper en loyaal. Maar ze was ook getroebleerd, onzeker en verslaafd aan pillen. Een complexe vrouw.

Feministisch icoon

Een troebel leven bekrond met een vroege dood helpt je om icoon te worden: zie ook Elvis, Kurt Cobain en Michael Jackson. Maar hun muziek klinkt nog overal, terwijl vrijwel niemand nog Marilyn Monroe's speelfilms ziet. De meeste bezoekers kennen haar vermoedelijk van foto's en fragmenten: Marilyn met witte jurk boven het metrorooster in *The Seven Year Itch* (haar duurste jurk overigens, in 2011 verkocht voor 5,65 miljoen dollar). En vooral van echo's: Madonna's hommage aan haar musical-routi-

ne 'Diamonds are a Girls Best Friend' in de videoclip van 'Material Girl'. De Marilyn-expositie in Groningen neemt afscheid van zijn bezoekers met Monroe-wannabe op een jumboscherm: Madonna, Beyoncé, Rihanna.

Voor hen is Marilyn Monroe een feministisch icoon: een vrouw die in pre-feministische tijden haar seksualiteit gebruikte om zich staande te houden in een mannenwereld.

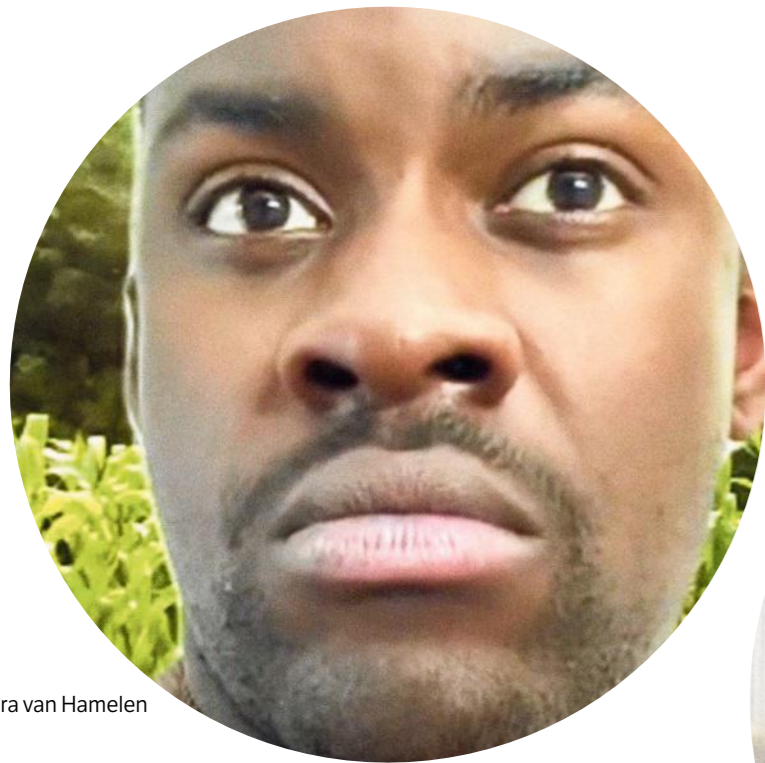
Dat is ook de Marilyn Monroe die verzamelaar Ted Stampfer wil benadrukken. „Ze worstelde met problemen, maar bedenk ook in welke wereld zij leefde. Marilyn Monroe had de moed om met de regels te breken. Een broek te dragen toen er jurken waren voorgeschreven, zich te laten fotograferen terwijl ze met gewichten traint, wat toen als mannelijk gold.”

Dat ze, eenmaal beroemd, studio Fox trotseerde en zelf een productiebedrijf oprichtte, imponeerde Stampfer als zakenman nog meer. Die sterke Marilyn Monroe krijgt in Groningen dus de nadruk, zoals nu eigenlijk overal. Haar dood is dan een ongelukje of complot, geen noodlot. Al valt in het Groningse Forum ook dat veelzeggende, cynische citaat uit haar eigen autobiografie te lezen: „Ja, ik had iets bijzonders en ik wist ook wat. Ik was dat meisje dat levenloos in haar slaapkamer zou worden gevonden met een leeg potje slaappillen in haar hand.”

Dat kwetsbare, zelfdestructieve aspect, bevestiging zoeken bij oudere mannen die ze 'Daddy' noemde: dat is minder in trek. We geven de voorkeur aan de sterke Marilyn Monroe boven de kwetsbare Norma Jeane Mortenson die regisseur Andrew Dominik in 2022 toonde in zijn visueel verbluffende biografische film *Blonde*, te zien op Netflix: een getraumatiseerde, door misbruik, minachting en seksisme naar een voortijdige dood gedreven 'little girl lost' voor wie Marilyn Monroe ook een disfunctioneel beschermingsmechanisme was.

Verzamelaar Ted Stampfer zegt desgevraagd dat hij *Blonde* bewust niet heeft gezien. „De film geeft een verkeerd beeld van haar, en daarvan blijft toch iets van in je hoofd achter als je de zaal verlaat.”

Nieuwe, jonge comedians bloeien online, waar succes wordt bepaald door kijkcijfers

Ezra van Hamelen

ONLINE COMEDY Voor veel dertig-minners is comedy vooral iets dat zich online afspeelt. Daar zie je een jonge generatie comedians die je niet vindt in het theater: 'Op Insta zit wat ouder publiek. Daar kun je nog een grap van veertig seconden opbouwen'

Jelle Brunsen

AMSTERDAM

Voor veel mensen speelt comedy zich allang niet meer af in theaters of op televisie, maar op hun telefoon. In de trein, op de wc of vlak voor het slapengaan, swipen honderdduizenden mensen langs korte sketches van online makers. Vaak zijn dit zogeheten POV-video's: point of view-sketches waarin makers typetjes spelen of sociale situaties naspelen. Buiten sociale media zijn hun namen vaak nauwelijks bekend, maar online bereiken ze dagelijks een publiek waar menig theatercabaretier jaloers op zou zijn.

Neem Appie Musa (27), die op TikTok zo'n 1,8 miljoen volgers heeft en absurde, razendsnelle sketches maakt. Of Justin Hoogbergen (26 jaar, 90.000 volgers op Instagram), die video's maakt over leven met ADHD. Of Toto Mei (24, 328 duizend op TikTok), online beter bekend als Dokter Bruine Beer, die ongemakkelijke sociale situaties uitvergroot. Of Ezra van Hamelen (24, 118 duizend op TikTok), die zijn observaties over menselijk gedrag verpakt in ver-

rassende sketches.

Veel van deze online makers begonnen tijdens de coronaperiode. Lockdowns, een avondklok en veel schermtijd vormden vruchtbare grond voor online comedy. Musa maakte voor zijn doorbraak al jaren filmpjes voor vrienden en familie, zonder beroepsplan: „Zoals sommige mensen voetballen of muziek maken, was dit mijn uitlaatklep.” Urenlang kon hij met een „illegaal edit-appje” spelen. Ezra van Hamelen herkent die vroege drang om te maken. „Video's maken was het na school gewoon een beetje voor mij”, vertelt hij. Hij had zeker ook „een drang naar publiek en validatie”, maar vooral vond hij het maakproces leuk: leren editen, leren wat comedy is, leren hoe je een grappige video maakt. Voor veel makers was het eerst een kwestie van lang zelf experimenteren, zonder veel publiek of opleiding.

Sociale media democratiseren comedy: je hoeft niet eerst langs programmeurs, jury's of redacties. Een sterke invalshoek kan genoeg zijn. Musa: „Als jij gewoon een goede video maakt, maakt het niet uit hoeveel volgers je hebt. Dan kan het alsnog bij honderdduizenden mensen belanden.”

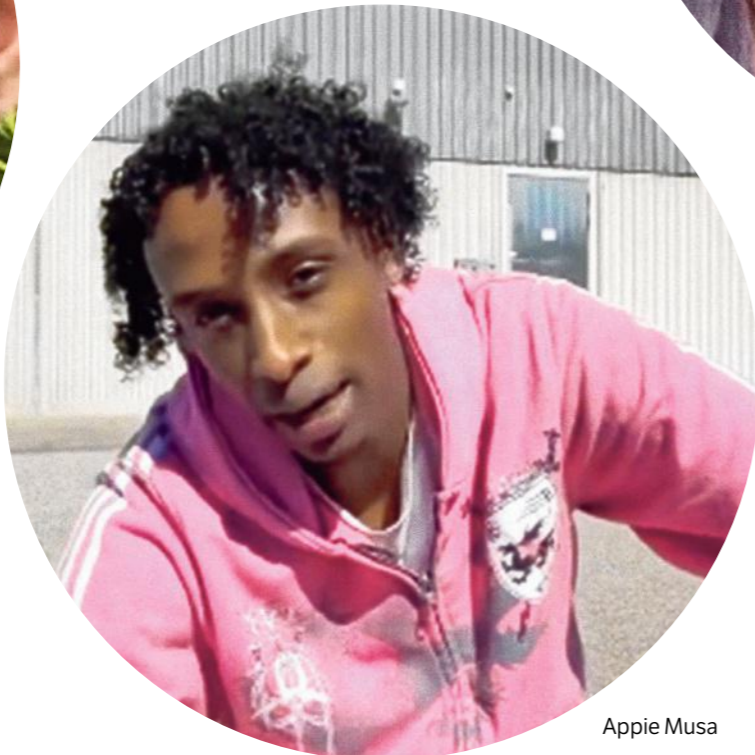
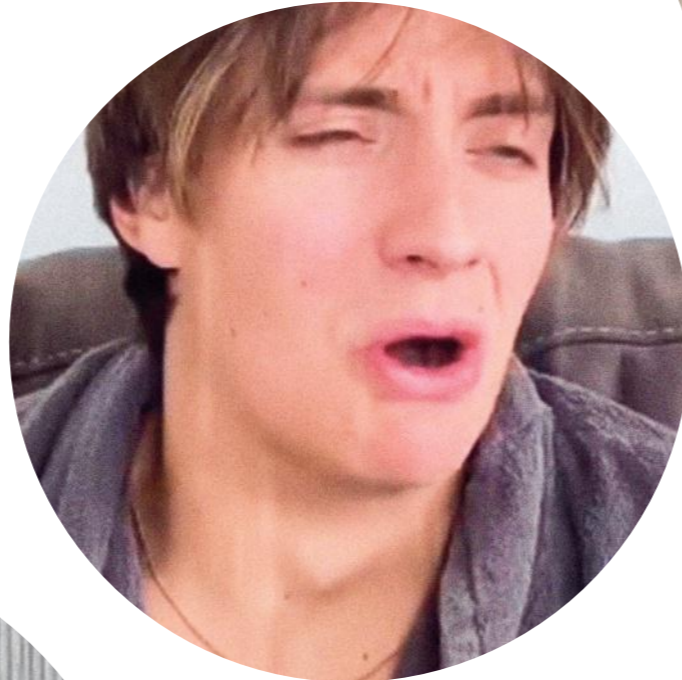
Wat begon als hobby, is voor alle vier inmiddels werk geworden. Musa stopte in 2023 met zijn baantje bij een callcenter, Hoogbergen brak zijn studie af en ook Mei en Van Hamelen kunnen rondkomen van hun online werk, bijvoorbeeld via gesponsorde video's. Van Hamelen leverde het bovendien een plek op in het tv-programma van Arjen Lubach. Tegelijkertijd maakt dat succes de makers afhankelijk van platformen die niemand volledig begrijpt. „Ik denk dat niemand echt

Het voelt soms alsof we met zijn allen snakken naar iets langers, iets beters

Ezra van Hamelen Comedian

weet hoe het algoritme werkt”, zegt Musa. Soms flopte een video, haalde hij hem offline, plaatste hij hem een week later opnieuw en haalde hij alsnog een miljoen kijkers. Toch gelooft hij dat makers zich niet achter het algoritme kunnen verschuilen: „Als jij bijvoorbeeld niet inziet dat de gemiddel-

Justin Hoogbergen
(Alledagenheeldruk)

Appie Musa

heid op internet: „Als het dan minder gaat, voelt het gelijk alsof je als persoon minder waard bent.”

Ook praktisch gezien houdt het werk nooit helemaal op. Musa vertelt dat hij 's nachts om twee uur iets op zijn telefoon kan zien wat hem inspireert voor een video: „Je bent de hele dag bezig met werken en niet werken tegelijkertijd.” Hoogbergen herkent dat. Hij heeft een telefoonkluis: je doet je telefoon erin en hij opent pas weer als de timer is afgelopen. Van Hamelen hanteert een vergelijkbaar hulpmiddel, een apparaatje dat hij moet scannen voordat hij sociale media op kan. „Ik word creatiever van niet te veel zelf op de platformen zitten.”

Korter, herkenbaarder, duidelijker

De vorm van online comedy is volledig aangepast aan het platform. Waar Musa vroeger op Instagram soms video's van één of twee minuten maakte, noemt hij die lengte voor TikTok nu „een soort documentaire”. Zijn advies: leg een concept zo duidelijk en grappig mogelijk uit in zo min mogelijk tijd. Op TikTok werkt volgens hem vooral de korte, flitsende video. Op Instagram, met een iets ouder publiek, kun je soms nog „een grap van veertig seconden opbouwen”.

Online sketches draaien zelden om lange spanningsbogen, maar om onmiddellijke herkenbaarheid. De kijker moet binnen enkele seconden denken: dit ben ik of dit ken ik. Veel van Mei's ongemak op beeld komt uit zijn eigen leven. Onzekerheden uit zijn jeugd projecteert hij in sketches over sociale interacties, vrouwen of situaties in het sushi-restaurant van zijn ouders. Ook bij Hoogbergen begint de grap vaak bij persoonlijke ervaring. Hij maakt video's over tijdblindheid, uitstelgedrag of chaos in het hoofd van iemand met ADHD. Naar de douche lopen, vergeten wat je nodig had, teruglopen, weer iets anders vergeten: vroeger raakte hij dan vooral geïrriteerd van zichzelf, nu ziet hij er

meer naar als een grap van veertig seconden opbouwen”. Online sketches draaien zelden om lange spanningsbogen, maar om onmiddellijke herkenbaarheid. De kijker moet binnen enkele seconden denken: dit ben ik of dit ken ik. Veel van Mei's ongemak op beeld komt uit zijn eigen leven. Onzekerheden uit zijn jeugd projecteert hij in sketches over sociale interacties, vrouwen of situaties in het sushi-restaurant van zijn ouders. Ook bij Hoogbergen begint de grap vaak bij persoonlijke ervaring. Hij maakt video's over tijdblindheid, uitstelgedrag of chaos in het hoofd van iemand met ADHD. Naar de douche lopen, vergeten wat je nodig had, teruglopen, weer iets anders vergeten: vroeger raakte hij dan vooral geïrriteerd van zichzelf, nu ziet hij er

Toto Mei (Dokter Bruine Beer)

materiaal in. Door de absurditeit te laten zien, wil hij ADHD luchtiger maken én herkenning bieden.

Voor Van Hamelen begint een sketch met een observatie, maar is herkenbaarheid alleen niet genoeg: „Ik wil een observatie matchen met een verrassende vorm.” Veel online content blijft volgens hem steken in alleen de observatie: iemand praat in de camera over iets herkenbaars. Interessanter wordt het wanneer er dubbelzinnigheid ontstaat. In een video over Adam en Eva ná de zondeval plakte hij hedendaagse relatieproblemen op een bijbels verhaal. In een andere personifieerde hij een boek dat je meeneemt op vakantie en nooit leest. De grap ontstaat in de spanning tussen vorm en observatie. Daarbij probeert hij typetjes niet alleen belachelijk te maken: „Online typetjes hebben vaak een normerend element: je ziet wat de maker van een bepaald soort mens vindt. Soms vind ik dat te makkelijk.”

Veel werk, maar niet altijd serieus genomen

Achter de ogenschijnlijk achteloze filmpjes gaat vaak veel werk schuil. Hoogbergen schrijft zijn sketches volledig uit. Van Hamelen kan maanden een observatie bewaren voordat hij de juiste vorm vindt. Musa schrijft juist weinig uit, maar improviseert veel. „Hoe ik dat doe: supervraag doen, super-raar, waardoor mensen denken: deze gast is crazy.”

Toch worden de makers niet altijd serieus genomen. Soms worden ze influencers genoemd, een woord waar ze alle vier een hekel aan hebben. Van Hamelen noemt het tegenwoordig populaire 'content creator' een neutralere en daarmee betere term. Musa noemt zichzelf het liefst comedian: „Sommige mensen zeggen dan tegen me: je bent pas comedian als je theater doet. Oké zo, maak er dan maar internetcomedian van.”

Serieus genomen worden gaat niet alleen over artistieke status, maar ook over commercie. Mei begrijpt ergens wel dat mensen soms denigrerend doen over online makers als „luie mensen”. „Het is bizar hoeveel geld je kan verdienen met soms hele simpele dingen.” Betaalde video's voor bedrijven, of een betaalde verschijning bij een evenement leveren soms „gewoon al een maandsalaris” op. Belachelijk, vindt hij, maar hij zegt er „natuurlijk ja tegen”.

Tegelijkertijd ziet hij het als een kwetsbare positie: „Het is moeilijk

om in die positie te komen én er te blijven.” Je moet steeds nieuwe ideeën vinden, grappig en relevant blijven, legt hij uit. Over hun toekomst spreken de makers met enige onzekerheid. De meesten zien de huidige sociale media als tussenfase. Musa droomt van een eigen sketchserie op een streamingsdienst, zoals zijn held Dave Chappelle heeft met *Chappelle's Show*. Hoogbergen wil ooit theater maken en lespakketten ontwikkelen over ADHD. Van Hamelen schrijft steeds vaker langere scripts. Hij voelt weleens weerstand tegen de eindeloze stroom korte content en tegen de afhankelijkheid van Amerikaanse Big Tech-platforms: „Het voelt soms alsof we met z'n allen snakken naar iets langers, iets beters, iets met meer inhoud, iets Nederlands.”

Daarin zit een paradox. Financieel is korte online content juist nu interessant. Het grote geld van bedrijven, in de vorm van gesponsorde video's, kwam volgens Van Hamelen pas de afgelopen jaren goed op gang. Creatief voelt hij tegenwoordig geregeld minder enthousiasme. Views zijn soms een zakelijke eenheid geworden. Om geld te verdienen werken de makers incidenteel samen met bedrijven en merken in de vorm van video's in opdracht, waarbij afspraken worden gemaakt over zogenaamde KPI's, aantallen views die gehaald moeten worden. Blijft een video daaronder, dan kan de maker dat compenseren met extra content of betaalde boosts, legt Mei uit. Bij zo'n boost wordt geld betaald aan het platform, zodat meer mensen de video te zien krijgen. Ook makers zelf gebruiken elkaar strategisch: samenwerkingen werken als een soort „Avengers crossover”, aldus Mei, waarbij je probeert te profiteren van elkaars publiek.

Voorlopig blijft de korte sketch dominant op social media. De platforms zijn erop ingericht, de makers beheersen de taal, en het publiek kijkt in grote getale. Toch klinken bij alle vier ook twijfels: over verslaving, vluchtigheid, eenvormigheid. Van Hamelen vindt dat online comedy te veel op elkaar is gaan lijken. „Het kan veel diverser zijn dan het nu is.” Soms fantaseert hij er daarom over dat elk land tien jaar geïsoleerd van elkaar aan de gang gaat en daarna terugkomt met eigen vormen: „Dat zou zó verrukkend zijn.”

Bevlogen maar iets te ambitieuze bewerking van Ibsens 'Solness'

ITA De Britse regisseur Rebecca Frecknall vervat in haar bewerking van Ibsens 'Bouwmeester Solness' zoveel nieuwe thema's dat het stuk eronder bezwijkt.

Shira Keller

AMSTERDAM

Sinds 2025 is de Britse regisseur Rebecca Frecknall (1986) 'Ibsen Artist in Residence' bij Internationaal Theater Amsterdam (ITA). Een mooie aanleiding, leek haar, om een keer een stuk van Henrik Ibsen op de planken te brengen. Frecknall's keuze viel op *Bouwmeester Solness* (1892), een van Ibsens latere stukken, over een succesvolle architect op z'n retour, wiens ego een laatste boost krijgt door zijn affaire met Hilda, een meisje van nog niet half zijn leeftijd. Een van de redenen dat de zestiger zo vatbaar is voor Hilda's avances, is dat de relatie met zijn echtgenote in de loop der tijd behoorlijk bekoeld is geraakt. Dat heeft een tragische oorzaak: jaren geleden stierven hun tweelingzontjes, nu maar een paar weken oud. Allebei rekenden ze zichzelf deze tragedie aan; een schuldgevoel zo onverteerbaar dat ze elkaar in hun rouw nooit hebben kunnen steunen.

De midlifecrisis van de architect, waar veel regisseurs in hun ensceerung van het stuk op focussen, interesseert Frecknall niet zo, zegt ze in een interview voor ITA. Liever richt ze zich op de onverwerkte pijn van het echtpaar: „Ik lees [*Bouwmeester Solness*] vooral als een verhaal over rouw die nergens heen kan en zich daarom op destructieve manieren uit.”

Maar dat is lang niet alles wat Frecknall in haar bewerking van het stuk heeft willen onderbren-

gen. Zo kiest ze ervoor van het telpersonage Solness een vrouw genaamd Sela te maken, en via haar te onderzoeken „welke offers er gevraagd worden van vrouwen die 'het hoogste' nastreven in een door mannen gedomineerd veld”.

De jonge maitresse Hilda (hier: Hilde) krijgt van Frecknall een droevig achtergrondverhaal: een vader met een agressieprobleem en een moeder die ervandoor ging - dit om Hildes obsessie voor de veel oudere Sela (een rol van Marieke Heebink) te verklaren. Ook verandert Frecknall de gestorven tweelingbaby's in één zestienjarige zoon, die om onbekende redenen zijn eigen leven beëindigde. Die zelfdoding wordt dan weer gekoppeld aan Goethes ballade *Erlkönig* en vervolgens ook nog aan een feministische hervertelling ervan door Angela Carter. Intussen blijft ze in die zin trouw aan Ibsen dat ze ook nog wil tonen hoe Sela zich vastklampt aan haar machtspositie, uit angst van de troon gestoten te worden door de jongere generatie.

Knarsende scharnieren

De voorstelling begint met een paar heerlijke scènes, waaruit Frecknall's grote talent voor acteursregie spreekt. De plagerige dynamiek tussen leerling-architect Gideon (Sanne den Hartogh) en zijn verloofde Katelyn (Ilke Paddenburg) bijvoorbeeld, en ook het avondje dat Sela (Marieke Heebink), haar vrouw Aline (Janni Goslinga) en huisvriend Heral (Elco Smits) samen doorbrengen wordt gespeeld met een aanstekelijk-vrolijke losheid, die je meteen overtuigt van hun jarenlange vriendschap.

Maar vanaf het moment dat de wereldvreemde Hilde (Eefje Paddenburg), natgerengend, Sela's woonkamer binnen slentert, begint het stuk te knarsen in z'n scharnieren. Waar kijken we naar? Wat zien Sela en Hilde in elkaar?

Het lukt Paddenburg en Heebink niet de romantische aantrekkingskracht tussen hun personages geloofwaardig tot stand te brengen, waardoor de plotse fysieke uitingen ervan een hoog *cringe*-gehalte hebben.

Heebink krijgt door Frecknall eigenlijk drie verschillende rollen te spelen: die van de ambitieuze, monomane kunstenaar (Sela ziet zichzelf meer als kunstenaar dan als architect), die over lijken gaat om haar positie veilig te stellen. Die van de verbitterde moeder, die zichzelf niet kan vergeven voor haar falen in het ouderschap. En die van de door een incestueus geladen liefde verblinde, oudere vrouw. Ze krijgt ze in Sela niet samengevoegd.

Te ambitieus

Zelfdoding, rouw, de ambitie van een vrouwelijke kunstenaar, moederschap, een fatale liefde, schuldgevoelens, egocentrisme, en dan ook nog die vreemde Elfenkoning, die maar niet werkelijk deel van het stuk wil worden - het is allemaal nogal veel. De geestdrift en ambitie waarmee Frecknall zich in het materiaal ingroeft is voelbaar, wat deze ensceerung wat mij betreft, hoezeer die ook ontspoorde, spannender en interessanter maakt dan haar sleets *A Streetcar named Desire*, eerder dit jaar. Maar in haar enthousiasme voegt Frecknall zoveel nieuwe thema's en zijlijnen aan Ibsens klasiëker toe, dat de voorstelling er gaandeweg, piepend en krakend, onder bezwijkt.

Recensie Theater

De architect door ITA. Naar 'Bouwmeester Solness' van Henrik Ibsen. Bewerking en regie: Rebecca Frecknall. Gezien: 31 mei, in Internationaal Theater Amsterdam. Aldaar te zien t/m 14 juni. In april 2027 wordt de voorstelling hernomen. Info: ita.nl ●●●○○

Marieke Heebink en Eefje Paddenburg in **De architect** door ITA. FOTO FABIAN CALIS

Theo Toebosch

IEPER

Bij de kassa van het Eerste Wereldoorlogmuseum in Flanders Fields in Ieper is het rustig. Alleen een groepje van zes maakt zich gereed om naar de vaste tentoonstelling te gaan. Bij de tijdelijke tentoonstelling *Ontheemd* druppelt slechts een enkeling binnen.

Acht jaar na alle 1918-herdenkingen klinkt om acht uur 's avonds nog steeds 'The Last Post' bij de Menenpoort, de herdenkingspoort in Ieper voor gesneuvelde Britse soldaten. Maar in het museum zijn de hoogtijdagen - voorjaar 2014: 467.000 bezoekers - voorbij. Het in de Lakenhallen gevestigde In Flanders Fields Museum (die tijdens de Grote Oorlog van 1914 tot 1918 volledig werden verwoest en later herbouwd) trok vorig jaar 161.000 bezoekers. De daling na alle aandacht tijdens de eeuwherdenkingen was verwacht, zegt directeur Stephen Lodewyck. Toch ligt het aantal bijna 20 procent onder het gemiddelde bezoekersaantal van 200.000 vóór de herdenkingsjaren. „Maar wel iets boven het begrote aantal voor de periode 2024-2028”, voegt hij eraan toe.

Aan de kwaliteit van het museum en de tentoonstellingen ligt het niet dat het bezoekersaantal sterk is gedaald. De vaste opstelling vormt nog steeds een goed evenwicht tussen historische objecten en multimedia. Een bezoek is een mooie (interactieve) ervaring, omdat niet alleen het grote verhaal van de oorlog en de strijd in de Westhoek wordt verteld, maar de bezoeker zich ook kan onderdompelen in persoonlijke verhalen van lokale burgers en militairen van alle betrokken landen.

De huidige tijdelijke tentoonstelling kent juist weinig toeters en bellen, maar is wel rijk voor wie er de tijd voor neemt. *Ontheemd* draait om indringende verhalen van Belgische burgers die vanwege het oorlogsgeweld hun huizen en woonplaatsen moesten verlaten. Grote veelkleurige illustraties gemaakt door negen illustratoren uit verschillende landen larden vitrines met foto's en objecten die een rol hebben gespeeld tijdens een vlucht of een verblijf in een vluchtoord.

Kousen breien met fietsspaken

Een paar gebreide kousen zijn bijvoorbeeld onderdeel van het verhaal van Maria Pype, een in 1914 negenjarige meisje uit Zonnebeke. Met haar ouders, twee broertjes en een zusje kwam ze terecht op een kasteelterrein van Édouard de Rothschild in Normandië. Daar begon ze met twee breinaalden die haar vader uit hun huis had meegenomen en twee fietsspaken kousen te breien voor haar jongste broertje. Ze is blijven breien, eerst voor haar familie, daarna voor haar kinderen, kleinkinderen en iedereen met koude voeten om haar heen.

Andere verhalen gaan over gezinnen die uiteenvielen en op ver-

FOTO JAN D'HOND

Hebben museumbezoekers in België genoeg van de Eerste Wereldoorlog?

IEPER Het Vlaamse In Flanders Fields Museum was tussen 2014 en 2018 een van de drukstbezochte Eerste Wereldoorlogmusea. Daarna daalden de bezoekersaantallen sterk, de huidige indringende tentoonstelling over Belgische vluchtelingen verandert daar weinig aan. Toch beschouwt de directeur de dip als tijdelijk.

FOTO JAN D'HOND

schillende plekken terechtwamen. Zoals het verhaal over een getraumatiseerde vluchteling die zich in de Thames verdrinkt omdat ze dacht dat zij de oorzaak was van de oorlog en al zijn gruwelen. Of verhalen over vluchten naar het neutrale Nederland door onder de 'Dodendraad' met een spanning van 2.000 volt te kruipen. Ook het gedenkteken op de begraafplaats van Gouda komt langs: voor de 153 Belgen die in het Belgienkamp stierven - 110 van hen waren kinderen. Het museum laat het aan de bezoeker om er het zijne van te denken, om wel of niet parallellen met andere en tegenwoordige tijden te trekken.

Het is niet alleen kommer en kwel op de tentoonstelling. Georges Reyckaart kwam als jongen terecht in het Zwitserse Vaulruz. De sneeuw, bobsleeën, polenta eten, hij vond het allemaal geweldig en hield er een blijvende liefde voor Zwitserland aan over.

Veel minder Britse bezoekers

Blijft de vraag waarom de bezoekersaantallen zo flink zijn gedaald. Hebben de mensen genoeg van de Eerste Wereldoorlog? Directeur Lodewyck geeft een andere verklaring. „We hebben veel minder Britse bezoekers. [Rond Ieper sneuvelen honderdduizenden Britse militairen.] Door de coronapandemie zijn veel Britse touroperators failliet gegaan. En daar komt de huidige economische malaise in Groot-Brittannië nog bij.”

September 2028 gaat het museum bijna acht maanden dicht. „De hele vaste opstelling gaat eruit”, legt Lodewyck uit. Nee, dat heeft niets te maken met de dalende bezoekersaantallen. „Het is gewoon tijd. De huidige opstelling dateert van 2012, en de vorige van de opening in 1998.” Hij heeft nog geen idee hoe het er straks zal uitzien. „Een jury bepaalt eind deze zomer met welk ontwerp bureau we in zee gaan.” Wat hij wel weet: „We willen meer aandacht besteden aan de impact van de Eerste Wereldoorlog, dus ook aan de Tweede Wereldoorlog.”

Daarbij past het verhaal dat schrijver Jeroen Olyslaegers op *Ontheemd* vertelt: zijn grootvader, tijdens de Eerste Wereldoorlog geboren in Frankrijk uit Belgische vluchtelingen, was francofiel maar werd bij terugkeer naar Vlaanderen zo gepest dat hij van de weeromstuit flamingant werd en tijdens de Tweede Wereldoorlog met de Duitsers collaborateerde. „Bij hem werkte de Eerste Wereldoorlog door tot hij in 1947 uit de gevangenis kwam”, zegt Lodewyck. „Maar we blijven een Eerste Wereldoorlogmuseum.”

Vóór de tijdelijke sluiting zijn er toch nog twee eeuwherdenkingen: op 24 juli 1927 was de inauguratie van de Menenpoort met de namen van ruim 54.000 vermiste Gemeenbestmilitairen, en op 2 juli 1928 klonk op die plek de eerste Last Post. Lodewyck is vol vertrouwen. „We halen vast weer het streefgetal van 200.000 bezoekers.”

Ontheemd, in Flanders Field Museum, Ieper. T/m 14 juni 2026. Info: www.inflandersfields.be

ELLEN DECKWITZ

Wegkomen

Afgelopen maand gaf ik poëziewerkshops op een middelbare school. De leerlingen waren stil. Erg stil. En ik had geneeens wat tussen mijn tanden. „Ze zijn wel heel braaf”, mompelde ik in de pauze tegen hun mentor.

„Ja, dat zien we bij alle leerjaren”, zei hij, „van vmbo tot gymnasium. Ze willen het niet fout doen, zowel binnen als buiten de les.” „Perfectionisme als copingmechanisme in een steeds onvoorspelbaarder wereld”, zei ik, zo bedachtzaam dat het uiteraard belachelijk klonk.

„Nee joh”, schaterde hij, „het komt door de woningnood. Ze willen geen gedoe thuis. Het grootste deel van deze club zal de hele studietijd en de jaren daarna nog bij hun ouders moeten wonen. Zelfs al schrijf je je op de ochtend van je achttiende verjaardag in bij de woningstichting, dan duurt het in deze regio alsnog acht jaar voor je in aanmerking komt voor een eigen stek.”

Ai, ja, dan kan je het thuisfront maar beter te vriend houden. Met alle gevolgen van dien. Een vriendin die studentpsycholoog is, zegt dat er bij veel jongeren die eindelijk op zichzelf kunnen, op eens grote woede loskomt. Over alles wat er werd geslikt om de vrede maar te bewaren, over een wereld waarin er geen plek voor hen lijkt te zijn. Natuurlijk, niet iedereen heeft daar last van, maar op basis van gesprekken met mentoren en kennissen die bij Jeugdzorg werken, zijn het er genoeg. Het CBS berekende afgelopen jaar nog dat een kwart van de jongeren het huis uit wil, maar geen woning kan vinden. En dat veroorzaakt gevoelens van stilstand, machteloosheid en vooral veel stress.

‘Ze zijn wel heel braaf’, mompelde ik in de pauze tegen hun mentor

Daar komt ook nog iets anders bij. Wanneer ik een school bezoek om jongeren wat liefde voor poëzie aan te praten, vraag ik hen na afloop vaak wat ze later willen worden. De grote meerderheid roept dan beroepen waar vooral voor wordt gekozen omdat je er snel veel geld mee kan verdienen.

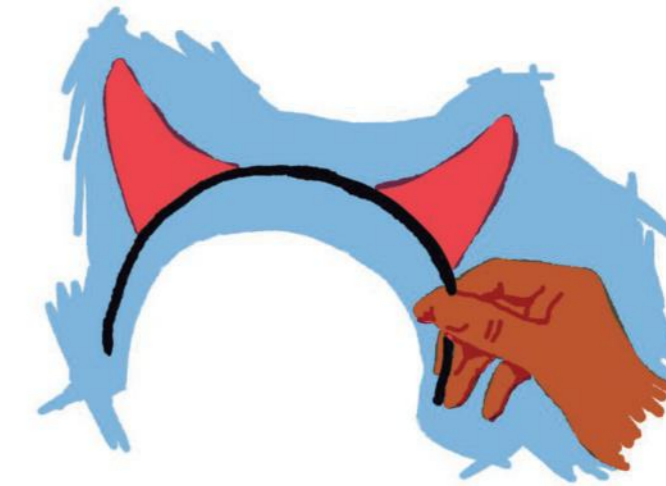
„Willen jullie niet iets doen wat je leuk of waardevol vindt?”, stamel ik dan. Maar dat kan, volgens hen, alleen wanneer je rijk bent, waarmee ze onafhankelijk bedoelen. Van ouders, van een woningmarkt, van een economisch systeem waarin de enige uitweg van je is kapot werken, rentenieren is. En dus moet je zo snel mogelijk kapitaal opbouwen om jezelf vrij te kunnen kopen.

Terwijl ik het volgende lokaal inloop knikt de klas me beleefd toe. Even word ik herinnerd aan wat Marguerite Duras schreef over armoede. Dat wie arm is, niet per se iets wil bereiken. Wie arm is, wil vooral weggelaten.

Schrijver en dichter **Ellen Deckwitz** schrijft één keer in de week een column.

OPGEVOED

Elke week legt *Annemiek Leclair* een lezersvraag voor aan deskundigen. Deze week: wat zeg je als kinderen klagen over onderwijzers?

Wat zeg je als kinderen klagen over onderwijzers?

Vader: „Mijn vrouw en ik verschillen van mening over hoe we over leerkrachten, muziekdocenten, voetbaltrainers et cetera praten met onze kinderen. Soms moeten onze kinderen (10 en 13) stoom afblazen over wat dergelijke instructeurs hebben gedaan of gezegd. De trainer heeft te hard gecorrigeerd, een docent heeft slecht gecommuniceerd over huiswerk.

„Naar mijn idee kunnen we niet te veel meegaan in het perspectief van ons kind. Docenten zijn professionals van wie ze nog veel zullen moeten aannemen. Meegaan in zo'n veroordelend frame staat voor mij ook haaks op gemeenschapsdenken. Je moet het doen met elkaar, ook met een mogelijk onhandige docent.

„Ik kijk met verbazing naar de consumptivistische houding van sommige ouders tegenover leerkrachten. Mijn vrouw heeft meer begrip voor wat de kinderen vertellen en geeft ze vaak gelijk. Zij zegt dat ze het zelfvertrouwen en de ontwikkeling van onze kinderen belangrijker vindt dan begrip voor onderwijzers.”

Naam en woonplaats zijn bij de redactie bekend. De rubriek *Opgevoed* is anoniem, omdat moeijkheden in de opvoeding gevoelig liggen. Wilt u een dilemma in de opvoeding voorleggen? Stuur uw vraag of reacties naar opgevoed@nrc.nl.

„Naar mijn idee kunnen we niet te veel meegaan in het perspectief van ons kind. Docenten zijn professionals van wie ze nog veel zullen moeten aannemen. Meegaan in zo'n veroordelend frame staat voor mij ook haaks op gemeenschapsdenken. Je moet het doen met elkaar, ook met een mogelijk onhandige docent.

„Het is belangrijk dat kinderen leren dat er verschillen zijn tussen mensen, zonder daarover laatdunkend te spreken. De een is heel precies, de ander chaotisch of geneigd tot harde kritiek. Daarmee leren omgaan zal hen echt helpen in het leven.

„Waar het om gaat is dat ze inzien dat het gedrag van die personen los staat van wat ze van hem of haar kunnen leren, of moeten aannemen. Dat ze proberen te kijken naar wat die persoon wil overbrengen, en wat minder naar de manier waarop.

„U kunt als ouder zeggen: 'Wij zouden zelf ook niet voor die aanpak kiezen', of: 'Dit klinkt een beetje overdreven'. Maar het is wat het is en het kind zal toch iets met de mening van die persoon moeten doen.

„Uiteraard wil mits het gedrag van de volwassene zich binnen het redelijke afspeelt. Mocht dat niet zo zijn, bespreek dan eerst met uw kinderen of ze willen dat u naar de docent of trainer gaat voordat u actie onderneemt.”

Empathie leren

Abdellah Mehrz: „Wat willen jullie dat

met elkaar, ook met een mogelijk onhandige docent.

„Ik kijk met verbazing naar de consumptivistische houding van sommige ouders tegenover leerkrachten. Mijn vrouw heeft meer begrip voor wat de kinderen vertellen en geeft ze vaak gelijk. Zij zegt dat ze het zelfvertrouwen en de ontwikkeling van onze kinderen belangrijker vindt dan begrip voor onderwijzers.”

Naam en woonplaats zijn bij de redactie bekend. De rubriek *Opgevoed* is anoniem, omdat moeijkheden in de opvoeding gevoelig liggen. Wilt u een dilemma in de opvoeding voorleggen? Stuur uw vraag of reacties naar opgevoed@nrc.nl.

„Als jullie de krachten bundelen, krijgen de kinderen het maximale mee. Laat ze stoom afblazen. Neem ze serieus, toon begrip voor het gevoel: 'Dat is ook lastig', 'Ik snap dat dit heel vervelend is'. Vraag hen daarna, zonder er een kruisverhoor van te maken, wat er gebeurd is. Zo help je ze om de situatie te reconstrueren, en daarop te reflecteren voor ze tot een oordeel komen.

„Probeer dan met uw kinderen te kijken vanuit het perspectief van de onderwijzer of trainer, zonder het kind af te vallen. Praat over de verschillen in omgangsstijlen, in communicatie. De een is nu eenmaal streng, een ander spreekt onduidelijk. Daarmee geef je iets van empathie mee en perspectief.

„Wilt geen kind aan de maatschappij afleveren dat altijd denkt gelijk te hebben. Daar doe je niemand een plezier mee, het kind nog wel het minst. Natuurlijk moet het voor uw kinderen helder zijn op welke momenten jullie als ouders wél unaniem voor hen opkomen.”

„U kunt als ouder zeggen: 'Wij zouden zelf ook niet voor die aanpak kiezen', of: 'Dit klinkt een beetje overdreven'. Maar het is wat het is en het kind zal toch iets met de mening van die persoon moeten doen.

„Uiteraard wil mits het gedrag van de volwassene zich binnen het redelijke afspeelt. Mocht dat niet zo zijn, bespreek dan eerst met uw kinderen of ze willen dat u naar de docent of trainer gaat voordat u actie onderneemt.”

Marcel van Aken is hoogleraar Ontwikkelingspsychologie aan de Universiteit Utrecht. **Abdellah Mehrz** is pedagoog en directeur van Trias Pedagogica.

COLOFON

Mediahuis NRC BV

Hoofdredacteur:
Patricia Veldhuis
Algemeen directeur:
Dominic Stas

Redactie

Vragen, opmerkingen of suggesties?
Mail naar redactie@nrc.nl of ga naar nrc.nl/contact.
Postadres: Postbus 20673, 1001 NR Amsterdam, t.a.v. rubriek, redactie of persoon.
T: **020 - 755 3000** (algemeen nummer)

Ingezonden brieven

Reageren op artikelen? Stuur maximaal 250 woorden naar opinie@nrc.nl. Vermeld naam, adres en tel. nummer.

Advertenties

T: **020 - 755 3049**,
E: sales@nrc.nl,
W: adverteren.nrc.nl

Familieberichten

T: **020 - 755 3052**,
E: familieberichten@nrc.nl

NRC Webwinkel

E: klantenservice@nrcwebwinkel.nl

Bezorging en abonnementen

Wij streven ernaar NRC te bezorgen voor 7.00 uur, op zaterdag voor 9.00 uur.
W: nrc.nl/service,
T: **088-572 0572** (ma-vr 8.00-17.00, za 9.00-13.00)

Omgang persoonsgegevens

Mediahuis NRC BV legt van abonnees en gebruikers van online diensten bijzonderlijk en samen meegenomen. Uw partner wil graag dat de kinderen zich gezien en gehoord voelen en u vindt het belangrijk dat ze rekening leren houden met de verschillen tussen mensen.

Auteursrecht

© NRC, 2026. Alle auteursrechten en databankrechten ten aanzien van (de inhoud van) deze uitgave worden uitdrukkelijk voorbehouden. Deze rechten berusten bij Mediahuis NRC BV c.q. de betreffende auteur. Zie voor de volledige tekst: nrc.nl

Zo leest u de NRC waardering

●●●●● buitengewoon
●●●●● zeer goed
●●●●● goed
●●●●● matig
●●●●● zwak

nrc webwinkel

ZENDURE

SolarFlow 2400 AC+ Thuisbatterij

Adviesprijs
fabrikant 1.159,-

969,-

Uitbreidbaar
met extra
batterijen

Inclusief
gratis P1 Meter
t.w.v 110,-

- › Bereid je voor op einde salderingsregeling met een thuisbatterij
- › Uitbreidbare opslag van 2,4 kWh tot 16,8 kWh
- › Plug-and-play met app-activering
- › Extra beveiliging door ingebouwd brandonderdrukkingssysteem
- › 2400 W laden en ontladen voor dagelijks gebruik en piekvraag

Zelf opgewekte stroom opslaan en gebruiken wanneer het je uitkomt: dat is de kracht van de Zendure SolarFlow 2400 AC+. Het plug-and-play systeem combineert 2400 Watt laden en 2400 Watt ontladen met uitbreidbare opslag van 2,4 kWh tot 16,8 kWh. Zo kun je overdag opgeslagen zonne-energie later gebruiken, juist wanneer je die nodig hebt.

De Zendure SolarFlow 2400 AC+ is bedoeld voor dagelijks gebruik en piekmomenten in huis. Met 2400 W bi-directionele AC kan het systeem veel apparaten laten draaien, van lampen en laptops tot zwaardere apparaten als een waterkoker of je oven. Daardoor gebruik je meer van je eigen opgewekte stroom en minder van het net. Combineer twee sets voor 4800 W aan laad- en ontladcapaciteit, of schaal op naar drie sets voor maar liefst 7200 W.

Bestel nu > nrcwebwinkel.nl/zendure